

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. SZEPTEMBER 2.

35. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

„Főigazgató.“

Egyházkerületünk tanügyi előadójának az idei közgyűlésen tudomásul vett évi jelentését közölték e lapok.

A jelentés egyik pontjára vonatkozólag szót emeltem vala a közgyűlésen. Helyén valónak s némileg kötelességemnek tartom, ugyanazt tenni most e lapokban is.

A jelentés ama passzusa így kezdődik: „szubjektívnek látszó állításomat igazolják és megerősítik azon tankerületi főigazgatók férfias és őszinte nyilatkozatai is, kik már több ízben látogatták meg összes tanintézeteinket és azokban beható megismerés s bírálata alá vették mind az oktatás módját és fokozatait, mind az intézetek felszereléseit“, stb.

Ha e pont a közgyűlésen előterjesztve, az elene emelkedett észrevételek mellőzésével tudomásul véve, a közgyűlés jegyzőkönyvébe beiktatva, közgyűlésünk öntudatos nézetét jelzi arra nézve

a) hogy kollegiumaink be vannak, vagy lehetnek osztva az állami tankerületekbe;

b) hogy a főigazgatók, mint főigazgatók látogatják intézeteinket;

c) hogy jogukban áll, bírálata alá venni az oktatás módját és fokozatait:

ha, ismétlem, közgyűlésünknek szándokában, akarataiban volt oda nyilatkozni, akkor bátorságot vehetek magamnak én is, kimondani, hogy „szubjektív“ nézetem szerint, e nyilatkozat, kivált ha valamivel direkter alakban tesszük meg, tökéletesen alkalmas és célravezető első lépés azon irányban, hogy intézeteink, a mai kor fokozódott kívánalmainak megfelelőleg, gyorsan, és a mennyire pénzkérdések meg nem akasztják, biztosan fejlődjenek, tökéletesedjenek, mondhatnám, megújodjanak.

Kimondom nyíltan a megokolást is. A mi intézeteink felett, az állami kormányt és törvény-

hozást nem számítva, van két rendbeli törvényhozó testület, u. m. az egyházkerületi közgyűlés és az egyetemes zsinat; van három rendbeli kollegiális kormányzó forum: előjáróság, az állandó igazgató-tanács, az egyetemes konvent. Van törvényünk és rendszabályunk elég és elégséges. De mind a mellett, hogy törvényekkel eléggé korlátoztunk és testületi hatóságok által eléggé kormányoztatunk, már a mennyire írott és nyomtatott határozatok által lehetséges: még sincs nálunk egy nevezetes dolog, a minek egész múltunk másnemű viszonyai között nem érezhattuk hiányát, de a mit ma már a gymnasiumoknak országos törvény szerint szabályozott volta, másfelől a merev szaktanítás rendszer kifejlődése s már végbement alkalmazása mindenütt megkíván, nincs nálunk szorosan vett tanügyi adminisztrációnak, didaktikai irányzásnak és ellenőrzésnek tán még látszata sem; vagy a hol van, nem a rendszer, hanem az emberek érdeme. A „főigazgatók“ azonban, szerencsés föllépésükkel, s a mint hiszem, nem is történetesen, hanem eléjük tűzött cél szerint, ennek a hiánynak itt-ott pótlására siettek; didaktikai konferenciát tartottak a tanártestületekkel; jegyzőkönyvet vettek föl erről, mely az előjáróság elébe terjesztessék. Igaza van Dózsa Dénes barátom közgyűlési nyilatkozatának: a „főigazgatók“ ez eljárása tanügyünkre nézve, határozottan nyereség. A befolyásra, melyet ily módon egy-egy intézetünk életére személyes akciójukkal gyakorolnak, rászorultunk, és faute de mieux, nekünk az állami tankerületi főigazgatók személyes és közvetlen befolyására van szükségünk. Folytassák üdvös működésüket változatlanul ezen irányban: rövid időn át fogjuk mi látni, hogy a fokozatos kollegiális testületek, csupa testületek által való adminisztrációnál s közvetett befolyásuknál mennyivel sikeresebb az állami főfelügyelet gyakorlásával megbízott egy-egy férfinak személyes és közvetlen

hatása az intézetre. Testület tudomásul vesz, tanácskozik és határoz; férfi tapasztal, akar és kivisz. Nehány év múlva már nem is lesz nekünk elég a „befolyás“, melyet a „főigazgató“ gyakorol: előreláthatólag, ohajtani fogjuk, s talán nem sikertelenül, magát az állami főigazgatói tényleges adminisztrációt.

Ime, saját „szubjektív“ nézetem, mely, a mint vélem, teljesen egybehangzik mind tanügyi előadó atyánkfia, mind pedig az idei egyházkerületi közgyűlés fölfogásával, föltéve, hogy a tanügyi előadó jelentésének szövegezése, annak közgyűlési tudomásul vétele s jegyzőkönyvbe iktatása oly tények, melyekből következtetést vonni lehet, és szabad.

Mert, ha pedig ez nem lehet és nem szabad, akkor az én „szubjektív“ nézetem is, bármily őszinte és világos, idétlenné és erőtlenné válik; helyette, ha ugyan elvi álláspontot kell elfoglalnunk, nem pedig esetről-esetre kompromisszumokon mesterkednünk és tojástanót járnunk, az autonomikus és szigorúan törvényes álláspontnak kellene köztünk népszerűnek lennie s magunktartásában érvényesülnie. Gondoljuk el azért ezt az álláspontot is.

E szerint, mindenekelőtt nem szabad tanügyi autonomiánk s a kormányval való érintkezésünk szótárában a „főigazgató“ szónak előfordulnia. A ki egyszerűen ezen a néven nevezi az állami főfelügyelet gyakorlására intézeteinkhez küldött miniszteri megbizottakat, az vagy nem ismeri, vagy nem becsüli meg értéke szerint az országos törvénynek autonomiánk iránt kiméletet tanúsító világos rendelkezését.

Az a javaslat, melyből a középiskolai törvény 1883-ban alkottatott, 45. §-ában így volt fogalmazva: „a miniszter a felekezeti tanintézeteket a tankerületi főigazgatók, vagy más megbizottai által bármikor meglátogattathatja.“ Nem kutatom e szöveg lehető értelmezéseit; elég az, hogy a javaslatnak képviselőházi részletes tárgyalása alkalmával néhai Hegedüs László képviselő indítványára „a tankerületi főigazgatók“ a törvény szövegéből kihagyattak; a szentesített törvény szerint, tehát intézeteinket „a miniszter megbizottjai által bármikor meglátogattathatja.“ Önkint értetik s ezt a képviselőházi tárgyaláskor is megjegyezték vala, hogy e megbizással a miniszter fölruházhatja, ha tetszik, a maga főigaz-

gatóit ép úgy, mint bárkit mást; tényleg valamennyi autonom középiskolához, a fővárosban levő ref. és ág. ev. gymnásiumokat kivéve, főigazgatók vannak miniszteri megbizottakul a főfelügyelet gyakorlására kiküldve; de viszont önkint értetik, hogy a főigazgatónak nem mint főigazgatónak látogatását fogadjuk intézeteinkben, s hogy intézeteink nincsenek a tankerületekbe beosztva. Egyelőre nincsenek. De ha mi magunk, már most, a törvény első esztendeiben, ha csak gondatlanságból, vagy a kifejezés rövidsége kedvéért is, évi értesítőinkben, zártudósításainkban, hivatalos szövegekben „tankerületi főigazgatókról“ szólunk, ha elnökletük alatt tanárkari üléseket tartunk, s jegyzőkönyvet veszünk föl, talán az aláírási záradék formájával sem igen törődve ugyan miért ne tegye meg a kormány legközelebbről azt, hogy a „főfelügyelet gyakorlása iránt kiadott utasításait“ revideálván, javítván és bővitvén, a javítást mindjárt a címen kezdje, s „megbizottak“ helyett a „tankerületi főigazgatók“ számára szerkeszsze az utasításokat? Miért adja a megbizást továbbra is csak „vagy esetről-esetre, vagy egy tanévre“, a mely intézkedés ugyan most egyelőre, nem tudni miért, célszerű lehetett, de a mit maga a törvény nem is követel? Miért ne tegye azon megbizást, a főfelügyelet üdvösnek mutatókozó folytonossága érdekében, állandóvá, intézeteinket beosztván forma szerint is a tankerületekbe? Miért ne történhetnék meg később az, a mi a törvény 41. §-a utján az erdélyi r. kath. státussal megtörtént, hogy majd egy törvényrevízió, középiskoláinkra vonatkozólag, mindazon jogokat, melyeket a református státus gyakorolt, érintetlenül hagyja, beleértetvén, hogy viszont a kormány által tényleg már gyakorolt jogok és eljárások rá nézve ezáltal végleg törvényesíttetnek?

Pedig a miniszteri megbizottak a kormány nevében és utasításai szerint, konventünk hírével és belenyugvásával, már is bőven gyakorolnak oly jogokat, melyek nem tartoznak a törvény által körülírt főfelügyelet körébe. A törvény világosan azt biztosítja számukra, hogy „jelen lehetnek a középiskolák nyilvános vizsgálatain“ nincs tudomásom róla, hogy gyakorolják-e e jogot, hanem bizonyos, hogy a miniszter beküldi őket a nyilvános lecke-órákra, megbizva, hogy itt tanítást és feleleteket hallgassanak meg, s tapaszt-

talataikat és következtetéseiket konferencia tárgyává tegyék. A törvény fölhatalmazza a megbízottakat, hogy az „oktatás eredményéről“ szerezzenek tudomást: a miniszter utasítása szerint, ők az oktatás módjait, a tanítás helyességét, a tanmenetet is hivatvák megítélni, s végül, tanácsaikkal és észrevételeikkel irányozni. A törvény megbíráltatni engedi „a használt tankönyveket, azon szempontból: nem foglalnak-e magukban állam-, alkotmány-, vagy törvény-ellenes tanokat, vagy tételeket“ a kormány pedig megbíráltatja a tanár tanítását, ennek menetét és alakját, s mert ez a használt tankönyvtől alig választható külön, tehát közvetve megbíráltatja a tankönyvet is mindenestől.

Ezek nyilván mind oly jogok, melyeknek gyakorlása a felekezeti főhatóságot illeti meg, azaz, illetné, ha volna gyakorlásukra hivatott személyi közege. A parlagon levő jogokra ráteszi kezét a kormány. Világos, hogy a főfelügyelet didaktikai adminisztrációvá izmosodik. És világos, hogy a gyakorlat, a mely így kezdődik, visszafelé fejlődni nem fog.

De ne is fejlődjék visszafelé. Én ugyan inkább szeretném, ha ilyen adminisztrációt saját felekezetünk hivatott közege gyakorolna intézeteinkre nézve; de ha már ennek lehetetlensége a mi csupa kollegialis testületeket ismerő alkotmányunkban benne gyökerezik, örvendek annak, hogy ilyen adminisztráció akárhonnán, de valahonnán mégis életre kél. Az iskolai nevelés és tanítás felekezeti jellemében úgy sem igen hiszen többé senki, s kollegiumainknak jövőre csak mint lehetőleg olesó iskoláknak, u. n. „alma matereknek“ van felekezeti jelentőségük.*)

Csak egy dolog bánt az egészben, Madách Ádámjával szólva: „Csak az a vég!“ Az az egy, ha didaktikai adminisztráció iránt való jogunkat és kötelességünket, a helyett, hogy férfiasan, készakarva, tudva és kijelentve, ruháznók át az államkormányra: erélytelenség, közönyöség és életetlenség szimptomái között kiszalasztjuk kezünk ből. Tanügyi autonomiánk évszázados eposzának nagyidai befejezése. Kudarcunk az utókor előtt!

Ez volt az értelme közgyűlési főlészóalásomnak. Ismétellem. Dixi.

Váró Ferenc.

*) Sajnálók, ha e felfogás általános lenne. Mi ellenkező véleményben vagyunk, melyet esetleg ki is fogunk fejteni.

A szerkesztőhöz.

Édes barátom!

Valahányszor becses lapodban egy-egy oly eszmét látok megpendíttetni, mely aléláshoz közelgő lelkemben viszhangot költ: szintugy jól esik, ha gondolataimat csak úgy baráti őszinteséggel veled közölhetem.

Lapod közelebbi vezércikke ily eszmét hozott napfényre: „A papi értekezletek“ szervezését, megcáfolhatatlan döntő erősségek kíséretében. Nem új eszme ugyan ez, mert a Királyhágón túli egyházmegyék sokjában már tesztet nyert; s itt nálunk is a 60-as években a néhai Faragó barátom esperessége idejében, mondhatni, rendszeres és virágzó állapotban volt, a mennyiben e nagyterjedelmű egyházmegyében négy központtal (Tasnád, Sz.-Somlyó, Zilah és Sz.-Cseh) évek sorain át áldásosan működött; három havonként rendes gyűléseinken felolvasások tartattak; szép számú könyv beszereztetett, s az egyházmegyei közgyűléseken a különponthi működések eredményei bejelentetvén, az egyöntetű eljárás szabályai megállapíttattak. Terhes és hosszas betegség lepvén meg Faragó barátomat, erélyes intézkedése meglazult; a köteles részvényesek ennek folytán részvényeiket nem kezdték fizetni, s a bekövetkezett interregnum ideje alatt lassankint elaludt az egész áldásos ügy; az értekezletek megszűntek; a könyvtárak vándor-útra keltek; s ma, nem tudom: honnan, és mennyit lehetne azokból visszaszerezni az egyes körök továbbbi használatára? Az én körömben, elnöki kezelésem alatt, igen sok és szakmánkhöz tartozó könyv volt; mely bekövetkezett súlyos betegeskedésem folytán, előbb menyői, majd hadadi papi kezelés alá jutván, bizonyosan megtalálhatók lesznek s mint az ujonnan szervezendő „papi értekezet“ alapja nem megvetendő szellemi élvezetet nyújthatnának. Azt hiszem, a más három kör is tudna felmutatni talán még gazdagabb könyvtárt: s ezek egyesítésével a haladás gyorsabb lenne!

Lelkemből üdvözlöm hát indítványodat: s bár magam már csekély részt tudok venni annak virágzóvá tételében, testi és szellemi erőim hanyatlása folytán, de mint forró ohajtásom tárgyát, tehetségem szerint pártolni, és gyámolítani, erős akaratom.

Ugyancsak lapod közelebbi száma hozza azon levere tudósítást: „hogy a „Predikatori Tár“ életbe léptetésére az esperes urak egy lépést sem tesznek; s te magad, egy keserű élccel még is biztatsz: hogy lesz belőle valami a hegyek megmozdítása hasonlatossága szerint. Megvallom, édes barátom, hogy a sok tekintetben igen pontos, néha még tulszigoru Nagy Lászlón is csodálkoztam, hogy mind ez ideig e tárgyban, mely összes papságunk közérdeke, egy árva felszólítást sem tett közzé e h et v e n papot számláló nagy egyházmegyében; pedig anynyinknak volna szüksége uj vért nyerni a tespedni indultnak felrissítésére! Ha hát ez úton alá nem írhatok, jegyezz be engem negyedik aláírónak; a fizetéssel nem fogok elmaradni.

Megvallom, nem értem az esperesi hivatalok ily mulasztását, mely ily közügyben egy pár soru felhívás kibo-

csátását mellőzi; s ez által lehetetlenné teszi a sokaktól annyira ohajtott munka közelebbi megjelenését.

Annyi új erő támadt már ez új vállalat érdekessé tételére, hogy mi, a régi gárda tagjai, le leszünk szorítva annak munkatársaivá lehetni; de ez csak örvendetes jelenség; mert a nagy Wesselényiként: az ifjabb nemzedéknek, ősei vállán állva, látköre szélesebb, tudás mezeje tágasabb, ereje pedig lankadhatatlanabb.

Megbocsáss ezen már unalmassá vált 'ömlendezése' kért. Baráti kebelbe önti egyéni nézeteit, a téged szerető Sz.-Cseh, aug. 28, 1886. öreg barátod
Fábián Dániel. *)

*) Megbocsát nekünk öreg barátunk, ha magán-levélnak szánt meleg sorait, melyek fiatalos hévvel buzognak a közdolgok körül, nyilvánosságra hoztuk. Hadd lássa az ifju nemzedék, hogyan kell lelkesedni és tanuljon a vénektől cselekedni. Szerk.

T Á R C A.

A nápolyi gályákon.

(Folytatás.)

Különben reudes törvényszéki tárgyalások nem tartottak. Inkább magánúton igyekeztek őket „elesésre“ birni. Így a kinevezett védőknek Szalontai István, Nagy Ferenc és Heuzler Ferdinándnak, nem sok teendője akadt.

Az esztergomi érsek, Kolonics püspök és a törvényszék világi főurai csaknem mindennap kísértgették őket. Így Forgács gróf, 1674. március 12-ikén, rendre kezét fogott mindenikkel, intett, tanácsolt, bizonykozott, hogy ő szán minket, kért, tegyük le hivatalunkat, mert ha tagadjuk is a részvételt a lázadásban, a felség előtt gyanuban állunk. Miskolci Mihály, fileki lelkész, aztán megfelelt neki az egész nevében. A gróf azonban, még tovább is intette őket, tanácsolván, „hogy alkalmazzák magukat az előadottakhoz, és a veszélyt, mely bizonyosan jőni fog, vagy az akasztás, vagy örök fogság, vagy száműzés a gályákra: nyakasságuk által ne várják be.“ Erre felelte aztán Miskolci: „Ha szilárd akarátja volna ő fenségének, hogy minket királyságában ne tőrjön, azon okból, mert mi a svájci és az augsburgi hitvallomás szolgálói vagyunk. ezt nekünk tudtukra adná, nem maradna egyéb hátra számunkra, minthogy mi magunkat tetteleg alá vessük engedelmeskedjünk.“ A gróf erre azt felelte, hogy ő határozott utasítást nem nyert erre ő fenségétől, s az ilyent bizonyára nem is fog adni, mindazonáltal nagy okuk van a tiszteletes uraknak így szólani: „Uram! ne lépj perbe a te szolgálóddal.

Néhány nap múlva, március 17-kén, maga az érsek próbált szerencsét. Szeliden beszélt hozzájuk, ígérte, hogy jószágos atyjuk lesz, ha a reversalisokat aláírják. „De ha tovább is vonakodtok aláírni, az ítélet kímondása után szigorú bírátok leszek. Mindenik számára vascipőket csináltatok, és fogságba fogtok vettetui.“ A prédikátorok semmit sem válaszoltak, csak vállait vonogatták.

Másnap, március 18-ikán, magához hivatott az érsek egy Spetkíus Dániel nevű presbitert (ouderling). Ez megtagadta az aláírást. Akkor így szólt az érsek: „Ha vonakodik, esküszöm a szentháromságra és minden szentekre, hogy nem csak maga, hanem mindazok, kik vonakodnak ezt tenni, fejöket vesztik.“ Spetkíus: „Ha én, vagy valaki fejét elveszti, tudom, hogy mi a Krisztus nevéért halunk meg.“ Az érsek „Azt hiszi, hogy úgy hal meg, mint az apostolok?“ A presbiter: „Ha nem is halok úgy meg, mint az apostolok, de legalább ártatlanul halok meg.“

A reformátusokkal szemben a kísérletek hiábavalók lévén, a kevésbé merev lutheránusoknál próbáltak szerencsét. Ezekkel nem is csináltak annyi teketóriát. Egy reggel Heuzler Ferdinánd magához hívatta őket, s az érsektől az előtt való nap nyert megbízatása szerint, tudtukra adta, hogy mivel nem hallgattak az intésekre, a szigorú ítélet ki fog mondatni reájok. Még van azonban alkalom a menekülésre, ha a reversalisokat aláírják, s vagy végleg leteszik papi hivatalukat, vagy távoznak az országból.

A lutheránusok erre nagyon elszontyolodtak. Semmi képen sem tudtak határozathoz jutni. Végre is követséget küldöttek a reformátusokhoz. Ezek azt felelték, hogy inkább meghalni, mint a reversalisokat aláírni. Ily értelemben határoztak aztán a lutheránusok is.

Különben is, alkalmuk volt látni egy intőpéldában, hogy az embernek lelkiismeretbeli dolgokban nem szabad könnyelműen eljárnia. Ugyanis, Andreas Nobantius, lutheránus pap, 1674. március 18-án aláírta a reversalist. De csakhamar oly erős lelkiismereti furdalásokat érzett, hogy csaknem megőrült, ha nem lebegett volna lelki szemei előtt Péter apostol képe. Végre is, barátai tanácsából, elment a secretariushoz és követelte, hogy nevét huzzza ki. Ez először nem akarta, de végre is engedett, azon fenyegetéssel, hogy még keményebb büntetés fogja őt érni, mint a többieket. Ő azonban, lelkiismeretét lecsendesítve, örömmel távozott onnan.

Végre, Kolonics gróf lépett fel, és próbált minket egy csinos német nyelven tartott beszéddel, aláírásra csábítani. Azután Heuzler által a következő ajánlatot tette: „Ki az országot el akarja hagyni, menjen a palota jobbfelőli oldalára, és útlevelet adnak neki, hogy családjával és vagyonával együtt békében elvonulhasson. Ki az országban akar maradni, hogy itt éljen, mint nemes ember, ha a nemességből való; mint polgár, ha a polgárságból való vagy mint földművelő és jobbágy: menjen balkéz felől. De a ki e kettő közül egyiket sem teszi, hanem be akarja várni az ítéletet, az menjen a leghátulsó részébe a palotának.“ Alig volt ez kimondva, mindnyájan hátramentek, hangosan kiáltva: „Mi mindnyájan, mindnyájan, mindnyájan be akarjuk várni az ítéletet.“

A mint ezt látták a bírák, lesütötték szemeiket és sokáig nem szóltak egymáshoz, míg végre az érsek következő szavakkal töré meg a csendet: „Mi gyógyítottuk Babilont és nem gyógyult meg; a te romlásod, oh Izrael, belőled jó!“ És Pálfi Tamás, ország kancellárja, rögtön hozzáfűggeszté: „Ez emberek valóban vakok, vagy ostoba állatok, hogy nem látják és nem értik saját vesztöket.“

Azonban, a lutheránusok közül nagyon sokan újabb, szorosabb vizsgálat alá vettetésén, engedtek, és vagy leesküdtek a szolgálatot s hazamentek, vagy aláírván a reversalist, elhagyták az országot úgy, hogy úgy látszott, sokan közülök csak aláírni és hazamenni jöttek.

Vége 1674. április 4-ikén a törvényszék kimondta a halálos ítéletet, a következő bírák üléséven abban: Szélepcsényi György, esztergomi érsek, egyszersmind a nádor helytartója, elnök. Mellette jobb felől, mint assessorok, a következő négy: Szécsényi György, kalocsai érsek, győri püspök; Pálfi Tamás, ország kancellárja, nyitrai püspök, pozsonyi prépost; Kolonics Leopold, gróf, a kamara elnöke Pozsonyban; Sennyei István, veszprémi püspök; Gubasotzki István, pécsi püspök és esztergomi vicarius; Balog István, nagyszombati kapitulár; Korompai János, nagyszombati kapitulár; Lab-santzki János, királyi táblai secretarius Kerekes Menyhárd, mosonyi főispán, királyi táblai assessor; Vályi Mihály, az esztergomi kapitulum notáriusa; Török (Turcus) György, királyi táblai assessor.

Balkéz felől ültek: Forgács Ádám gróf, udvari bíró; Eszterházi Pál gróf, Érsekújvár kapitánya; Pálfi Miklós gróf, koronaőr; Pálfi János Antal gróf; Zichy István, a pozsonyi kamara assessora és koronaőr; Martinus János, helytartó a törvényszékeken; Erdődi György gróf, a szentmártoni abbás; Sente Bálint, második helytartó; Morotz István, második udvari bíró és Pozsonymegye főispánja; Menyántzki János első notárius ura helyett; Pesti András, az udvari bíró első notáriusa; Tersnyánszki György, első notárius ura helyett; Majláth Miklós, fiskális és a királyi ügyek vezetője; Fodrotzki Péter a fiskális procurátorja.

Ezekon kívül jelen voltak, mint pótbírák, még a következők: Czobor Ádám, gróf Balassa Bálint, gróf; Károlyi László, báró; Mahalányi János, érseki udvarnagy; Orbán Pál, első notárius.

„Csaknem mindnyájan, egytől-egyig, pápisták.“

Az ítélet, a vádpontok előadása után, így következett: „Azért ők az isteni és császári fenség megsértése miatt akasztófára ítéltetnek, a haza és a birodalom törvényei értelmében, természetesen fej- és jószágvesztés mellett; de mindezek előtt, midőn a szokott vesztőhelyre megérkeznek, kezeik és lábaik levágnak, vagy elégettetnek, vagy megköveztetnek.“

A bírák, e rettenetes ítélet kimondása után, szorongva lesték annak hatását a papokra. Ezek azonban nyugodtan és rettenthetetlenül állottak ott, még a lutheránusok is. Ekkor a procurator, hogy még jobban megijeszze őket, a törvénykezés rendje szerint, kérte a jobbfelől ülő bírákat, hogy veressék a papokat, mint halálra szánt embereket, addig is, míg az ítéletet végre lehetne hajtani rajtuk, vasra.

A bírák végre is belátták, hogy az ijesztési szándékkal felsültek. Ekkor kezdték mentegetni magukat, hogy nincs elég láncuk annyi ember számára, stb. stb. és elhatározták, hogy maradjunk régi szállásunkon. Példamutatás kedvéért négyet mégis vasra vertek, ugymint: a fileki, veszprémi, le-

benci és a pápai református papokat, kiket aztán április 4-dikétől május 29- és 30-ikáig az erősségben tartottak. És, jóllehet nem állítottak őrköt mellénk, s csak szóval parancsolták meg, hogy el ne menjünk, mégis mi elköteleztük egymást és ott maradtunk őrizet nélkül nyolc hétig; mert tudtuk, hogy isten ügye forog kérdésben, s hogy az ellenpárt örült volna elszaladásunkon, mert világgá kiálthatta volna, hogy mi az ítélettől való félelem és a büntetett tudata miatt futottunk el.

Bár az ítélet ki volt már mondva, mégis megbíztak egy Persith nevű procuratort az aláírások gyűjtésével. A reversalis aláírása által ki-ki a maga személyére megszabadíthatta magát.

Sőt áldozócüttörtök előtt egy bizonyos napon maga az érsek magához hívatta a református papokat, s jóindulatáról biztosítva őket, arany- és ezüst-serlegekben pompás bort hordoztatott szét közöttük. De ők tudták, mit kelljen tartaniok e barátságról, és hogy semmit sem szabad elfogadniok e borból.

Ezután kevéssel, néhány nappal pünköst előtt, Kolonics püspök rendelt 24 órát az országból való menekülésre, fenyegetőzván, hogy ki ez idő eltelté után itt találta, kivétel nélkül sötét, piszkos börtönbe vettetik és az ország különböző erősségeibe vitetik.

Azonban, e kísérlet is siker nélkül maradt. Ezért magukhoz hívtak egyes reformátusokat, köztük Csuzi Jakab, losonci és Harsányi István, rimaszombati papokat, és megkérdezték: mi lehet az oka, hogy a lelkészek nem irnak alá? Ezek azt felelték, hogy őket szeplőtlen lelkiismeretük nem engedte, és hogy a többiek, ha kívánják, bizonyára maguk fognak felelni maguk helyett.]

Az okokat, miért nem irtak alá, nagyon ügyesen közlik a papok. 1. Mert az ellenpártiak, ez ügyben, Krisztus ellen támadtak fel és az aláírások által az ő tiszteletét igyekeztek elhomályosítani, és az evangélium tanát megsemmisíteni. Mindaz tehát, mit Krisztus ellenségei az ő szolgáitól kértek, hogy céljukat elérhessék, csak gyanus lehetett, mint az Isten tiszteletével és az égi igazsággal meg nem egyező dolog. 2. Az aláírás által a lázadásban való részvétel látszatát vettük volna magunkra, a mi a reversalisok elejéből látszik, és vagy el kellett volna hagyni hazánkat, vagy le kellett volna tenni hivatalunkat. 3. Ez pedig Isten ellen való bűn lett volna, mert megszegtük volna az esküt, melyet Istennek és a községnek szolgálatunk elején tettünk. 4. Hivatalunk letétele által alkalmat adtunk volna az ellenpártnak, hogy az üres községekbe, melyeket pásztoraik elhagytak, papokat állítsanak be. világgá bocsátván, hogy ők ezt kénytelenségből teszik, minthogy az előbbi pásztorok magukat a lázadás által kitaszították. „Istenem! mekkora hűtlenség lett volna ez Krisztus és községe ellen. hogy ily módon mi magunk adjunk egy szépítő ürügyet az üldözők kezére.“ A jelenlegi és az ezután következő magyarok méltán a haza elárulóinak és az előjogok megrontóinak tekintettek volna minket, ha ily aláírással elismertük volna, hogy a mi református és lutheránus istentiszteletünk sérti a királyi bullát. És aztán ők a pásztorok után a gyülekezeteket vádolhatták és

büntethették volna lázadásért. 6. Az aláírás és a szolgálat letétele, az országban való maradással együtt, következetesen maga után vonta az elesést, mi sokkal meg is történt. 7. Az ellenpártiak az aláírást, melyet úgy magasztaltak, végre a mi megsegényítésünkre és nevetségessé tételünkre használták volna fel, mondván, hogy mi csak bérlettek, de nem valódi pásztorok valánk. De nemcsak a saját személyünk, hanem maga az evangéliumi tan is szégyenkőre lett volna állítva, sokaknak megbotránkozására, a mitől őrizkedni kellett.

Rákosi György.

(Folyt. következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Figyelembe vétel végett. Bizonyos vagyok felőle, hogy buzgóságom, az ügy iránt való szeretetem igen rövid határidőt szabott annak a célnak megvalósítására, melyet a „Prédikátori Tár“ által elérni, oly édes öröömre válnék. Ugy vélem, hogy öt hét nem volt elég arra, hogy paptársaim, barátaim egymással érintkezhessenek és megbeszéljék a dolog fontosságát. Ennek tulajdonítom, hogy sem szellemi, sem anyagi téren nem jelentkeztek oly számban, hogy már most a végrehajtás, a kivitel módzatai felől a bizonyosság és siker teljes reményével biztathatnám magamat. Mindazonáltal hiszem, hogy az őszi egyházmegyei közgyűlések összehozván paptársaimat, alkalmat vesznek arra, hogy a dolog felől oly megállapodásokra jöjjenek, melyek lehetővé fogják tenni, hogy szolgálatkészségemet tényekben is megmutathassam. Hiszem, hogy esperes-társaim is ezután meg fogják tenni a lehető. Akaratom szilárd, reményem meg nem ingott, és így alkalmat akarván adni, hogy a buzgóság életre keljen és termékenynyé váljék: úgy a pályázati, mint az előfizetési határidőt megnyujtom november 1-ig. Ha addig biztató eszközökkel fogok birni, úgy a jövő év elején okvetlenül meg fog jelenni a IV-ik fűzet; ellenkező esetben az addig beküldött pénzeket visszaküldöm és lemondok egy szép terv megvalósításáról. Kolozsvárt, 1886. aug. 31. Szász Gerő.

= Örömmel emlékezünk meg mi is ama lélekemelő ünnepélyességről, melynek Kolozsvár tanuja volt aug. 29-dikén az „Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet“ közgyűlésének alkalmából. Ugy a főváros irodalmi körei, mint a vidék száz meg százai a legnagyobb lelkesedéssel siettek résztvenni ez áldásos mozgalomban, mely hatalmasan manifestálja, hogy elszánt akarattal és buzgósággal rövid idő alatt is biztató eredményeket lehet felmutatni. És lehet-e szebb, szentebb munkakört találni, mint a nemzeti nyelv védelmezése által szolgálni a hazának, fokozni a hazaszeretetet és előmozdítani a közművelődést? Hisszük is, hogy ha az áldozatkészség fokozódni fog, ha mindnyájunk felajánljuk filléreinket, teljesedni fog ama reményünk, melyet táplálunk egy szebb jövő felől. Az ünnepély részleteibe bocsátkozni, nem akarunk, de nem mellőzhetjük ama felemelő, lel-

kesítő momentumot, holott a közebéd alkalmával főtiszt. püspök afa lelelkesült és lelkesítő beszéd kíséretében, míg él, évenként 200 forintot ajánlott fel az egylet magasztos céljaira. Ez volt a legszebb beszéd, mert egy nemes cselekedet többet ér száz szónál. Minő szép példa! Az egyszertű, majdnem szegényesen dotált calvinista püspök elől megy és útát jelöl azoknak, kik százezrekkel dicsekedhetnek. E tény újabb fényes bizonyossága, hogy a hol egyházi, hazafias ügyről van szó; a hol a szépnek és jónak áldozatot kell hozni: főtiszt. püspök afát mindig a legelsőkhöz közt láthatjuk. Főtiszt. Szász Domokos. püspök afa sokáig éljen: ez az egyetlen érzés és jó kívánság hangzott a fényes társaság ajkain, melyet mi édes örömet és nagy elégtétellel hangoztatunk egész anyaszentegyházunkban.

= Gyászjelentést vettünk uzoni Zayzon István, feltorjai ev. ref. lelkésznek augusztus 25-én történt elhalálózásáról. Hetvenhat éves volt, melyből ötvenhárom esztendő telt el, mint az úr szőlőjének munkása. Hiv volt, hű a kevesen, buzgó a rábizottakban. Szép család gyászolja elhunytát; mindnyájan őrizzük meg emlékét, hogy ez által váljék áldottá a példa-követés felemelő hatásában.

Adakozás.

A maros-némethii kastély, melyet a vallás- és honseretben annyira kimagasló gróf Gyulaiak eleitől fogva a tudomány és legszebb erények diszes csarnokává avattak fel, s mely felett e nemes és derék ősök annyi dicső árnya oly kegyelettel virraszt, egy újabb oszlopot nyert jeleni úrnőjében, méltóságos gróf Kuún Géza'né, báró Kemény Vilma ő nagyságában.

Alig egy rövid negyed év fényesen meggyőzött mindenkit arról, hogy a nemes grófné magasrendű szép hivatásának mélyen átgondolt teljes tudatával bir.

Sokoldalú műveltség, a szép és eszményi dolgok iránti élénken lángoló szív, párosulva istennek és az ő szent háznak forró szeretetével: képezik a nemes grófné legszebb tulajdonát.

Ily kiváló szép lelki tulajdonok mellett az úr oltára sem maradhatott soká áldozat nélkül.

A nemes grófné folyó hó 22-én 200, azaz, kétszáz o. é. forintot oly utasítással és rendelkezéssel kegyeskedett átadni alólírt lelkész hivatálnak: „hogy ezen összeg takarékpénztárilag kezeltetve, az összeg kamatai a maros-némethii ev. ref. egyház szükségének fedezésére fordittassanak.“

Midőn a nemes grófné ezen lélekemelő és követéseméltó nemes tettét a nyilvánosság terére hozni, szerencsém lehet: ugyakkor fogadja a grófné ő nagysága nagylelkű szép adományáért, egyházam nevében, hálataljes és forró köszönetet. Maros-Némethiben, 1886. augusztus hó 25-én.

Lengyel István,
ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

1278—1886.

KÖRLEVÉL

A gyulafehérvári, kolozsvári, kolozs-kalotai, szil-szólnoki, nagy-sajói, kuküllői, nagy-sze-

beni, udvarhelyszéki, orbai, kézdii egyházmegyéek espereseihez és a deési, illyefalvi, sepsi-szentgyörgyi, szászvárosi, székely-udvarhelyi, kézdi-vásár-

helyi s maros-vásárhelyi püspöki vizsgálat alatti egyházközségek első-papjaihoz.

Mult év november havában tartott egyetemes konventünk 41-dik jkönyvi számának 8-dik alpontja értelmében az espereseknek és a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek lelkipásztorainak kötelességükké lett téve, hogy az országos segélyalap első három évi ciklusára vonatkozó számadásokat, a központi végrehajtó bizottsághoz, f. évi május hava végéig, terjeszszék föl, illetőleg, a konventi jegyzőkönyv 109-dik lapján formulázott hat kérdésre, rovatos kimutatás alakjában, feleletüket tegyék meg.

A központi végrehajtó bizottságnak folyó hó 27-ikéről hozzám intézett átiratából arról értesültem, hogy a fenjelzett esperes urak és püspöki vizsgálat alatti egyházközségek lelkipásztorai az egyetemes konvent e rendeletének, mind ez ideig, nem tettek eleget s e miatt a központi végrehajtó bizottság nincs azon helyzetben, hogy egyházkerületünkre vonatkozólag az első három éves cyclusról az október havában tartandó egyetemes konventre jelentését előterjeszthesse.

Főlhivom ennél fogva címzett összes szolgatársaimat, tartásuk elodázhatatlan kötelességüknek jelzett elszámolást, illetőleg, a formulázott hat kérdésre a feleletet haladéktalanul elkészíteni s rávezetve arra az egyházmegyei közalap bizottság hitelesítő záradékát, legkésőbb szeptember hó 20-dikáig a közalap központi bizottságához terjeszszék azt föl. A püspöki vizsgálat alatti egyházközségek elszámolásai, a helybemaradványi záradékkal ellátás s továbbítás végett, hozzám lesznek fölterjesztendőek. Kolozsvárt, 1886. augusztus 31.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Szám 1582—1886.

Közöljük a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter úr ő nagyméltóságának f. évi július 2-ról 1065. sz. alatt kelt ezen leiratát:

A magyar szent korona országai vörös kereszt-egylete igazgatóságának védnöksége alatt egy művállalat alakult, mely a legmagasabb udvar tagjainak, u. m. ő felsége a király és királyné, ő fensége Rudolf trónörökös és Stefánia hercegné asszony, ő fensége Károly Lajos főherceg és József főherceg arcképeit a vörös kereszt-egylet javára elárúsítja.

E képek kivitelükben dicséretére válnak a hazai iparnak, és nemcsak üléstermek és irodák, hanem kiváltképen a tanintézetek helyiségeinek díszül szolgálnak.

Egy arckép ára 6 frt, melyhez még 3, 4 és 6 frtos kereteket is megrendelhetni. Az azokhoz szükséges üvegek 1 frt 50 krba kerülnek. Minden hat előfizetett képre egy ingyenpéldány jár.

A szállítást a művállalat saját költségén eszközli.

Az előfizetések a művállalathoz, Budapest, II. lánchid utca 1. szám, intézendők.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától, Kolozsvárt, 1886. augusztus 29.

Bodor Antal,
titkár.

Elnök-helyettes:
Dr. Kolosvári Sándor.

745—1886.

A n.-enyedi egyházmegye esperesétől.

Közeledvén, sőt itt levén az új tanszak, afiságos szerepével felkérem lelkésztársaimat, az iskolaszékeket, hogy szíveskedjenek iskoláikat azonnal beállítani, a szükségesekkel felszerelni s ha netalán valahol valami lényeges akadályba ütközne, azt hozzám haladéktalanul bejelenteni.

A jó tankönyv a legszükségesebb kellék mind a tanító, mind a tanuló kezében. Én e tekintetben a magyar történet tanítására vonatkozólag a nélkül, hogy az eddig használt tankönyvek felett bírálatot mondanék, melegen ajánlom dr. Török

István, kolozsvári ref. tanár közelebből kijött „Magyarország történet“-ét. Nekem úgy tetszik, hogy ez leginkább beillik a mi erdélyi viszonyaink keretébe. Ebben a történelmi igazság egyszerűen, könnyen felfoghatólag, hamisítatlanul, minden tömjén-füst és hízeltés nélkül jelenik meg s így méltó a bevételre. Ára egy példánynak 36 kr., úgy hiszem, hogy tömeges megrendelésnél tekintettel lesz az érdekes író, hogy a szegény sorsuak jutalékban is részesüljenek.

Egy uttal figyelmeztetem az illetőket, hogy most levén a kedvező alkalom reá, igyekezzenek az 1886-ik évi domesztikai illetékeket s a lehető hátrálékokat beszédni, miután f. évi dec. 1-sőéig be kell azt hozzám küldeni.

Melegen ajánlom a papi értekezletről való tüzetes gondolkodást, hogy azt az őszi közgyűlésen újból feleleveníthessük s a maga teljességében felállíthassuk. Gerenden, 1886. auguszt. 28.

Hegedüs Lajos,
esperes.

Sz. 1237—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyszéki egyházmegyébe kebelezett patakfalvi egyházközség lelkészi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma:

1. Kepe: a) 140 kal. búza ugyanannyi zab. b) 35 véka búza, 70 véka zab. c) 42 szekér fa.

2. Alapítványi kamat 19 frt 25 kr.

3. Külfekvés: a) 4 hold 200 öl szántó. b) 7 hold 1317 öl kaszáló haszonélvezete. Az adót az egyházközség fizeti.

4. Tisztességes lakás, gazdasági épületek, veteményező és gyümölcsös kert.

A megválasztandó lelkész az 1., 2. és 3. pont alatt felsorolt jövedelmeknek, nyugalmazott lelkész életében csak felét élvezi, s ha a nyugalmazott özvegyet hagyja hátra, részére a törvény által biztosított özvegyi illeték kiadandó.

Nyugalmazott lelkész életében az egyházközség, önkéntes megadóztatás útján, 30 frttal fogja pótolni a félbért, egy birtokos úr pedig 5 frttal.

Pályázati határnap f. évi szeptember hó 30-ika. Folyamodványok nt. Solymosi István esperes afiához Bögözbe küldendők. Kolozsvárt. 1886. augusztus 25.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1234—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsii egyházmegyébe kebelezett kis-borosnyói egyházközség lelkésze nyugalomba lépése következtében megüresült papi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma a következő:

1. 80 kalangya ős- ugyanannyi tavasz-gabona (26 kém. kal.)

2. 30 véka gabona, nagyobb része törökbúza, kövér oszpora cimen.

3. Fakepe- és oszpora-váltás cimen 60 frt. o. é.

4. Can. portio: 9 hold 30 öl szántó és kaszáló haszonélvezete.

E 4 pont alattiaknak felét fogja kapni az új lelkész.

5. Stola: esketés 40 kr, keresztelés 20 kr.

6. Kepeváltási tőke kamatjából félkepe pótlásul 64 forint o. é.

7. A három nagy ünnepre legatus fizetés 36 frt; ez is az új lelkészt fogja illetni, mivel az egyházközség, a mig ezt a lelkész élvezni akarja, nem kér legatust.

8. A 240 hecto egyházi magtárból, a befolyó kamatokból, 20 hecto gabona.

A 6., 7. és 8. pontok alatti fizetségek a nyug. lelkész

halálával megszűnnek; az egyházközség azokra névve rendelkezési jogát fentartja.

9. Tisztességes lakás, egyelőre ideiglenes, minthogy a rendes papi lakást a nyugalmazott használja.

Pályázati határnap f. évi szeptember hó 25-ke. Folyamodványok nt. Csizsér Gábor esperes afiához Egerpatakra (u. p. Nagy-Borosnyó) küldendők.

Kolozsvártt, 1886. augusztus 25.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1289—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a görgényi egyházmegyébe kebelezett gernyeszegi egyházközség papi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: tisztességes lakás és gazdasági épületeken kívül, 582 frt 43 krban van megállapítva egyházhatóságilag.

Pályázati határnap f. évi szeptember hó 25-ke. Folyamodványok nt. Benkő János esperes afiához M.-Péterlakára (u. p. Szász-Régen) küldendők.

Kolozsvártt, 1886. augusztus 30.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Szám 1187—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe kebelezett feketelaki egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma:

1. Minden egyháztag, kinek 12 kalangyán felül terem, fizet egy kalangya őszi szalmás gabonát.

2. Kiktől kalangya nem telik, minden együttes pár fizet 22½ liter búzát, vagy törökbuzát.

3. Az összes befizetésre köteles egyháztagok ⅓ része köteles fizetni személyenként 45 liter zabot és egy szekér fát; kinek igavonó marhája nincs, fizet 40 kr. fapénzt.

4. Minden gyermek tanításáért 33—33 krt.

5. Temetés búcsuztatóval 33 kr.

6. Nyolc hold szántóföld, melyből minden évben az egyháztagok kötelesek 2 hectoliter férőjüt megművelni s termését behordani. Minden tavasszal 12 liter törökbuzára szántani, bevetni és termését behordani.

7. Az egyházközség pénztárából 22 liter férőjü kenderföld béreltetik, melyet szántani, bevetni az egyháztagok kötelesek.

8. A felső temető kaszálólul adatik át.

9. A kaszálni kötelesek tartoznak félnapi napszámmal.

10. Központi segély 80 frt o. é.

11. A papi javadalom ⅓ rész, 89 frt 67 kr. o. é. Ezen állomásra csak képesítő okmánynyal bíró egyének pályázhatnak.

Pályázati határnap f. évi szeptember hó 25-ike. Folyamodványok nt. Somkerek Miklós afiához Székere küldendők. Kolozsvártt, 1886. augusztus 25.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1220—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyszéki egyházmegyébe kebelezett Felső-Boldogfalva anya- és Árvátfalva leányegyházközségek papi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalma:

1. Kepe: a) 156 kal. búza, ugyanannyi zab. b) 12 erdélyi véka búza s 24 véka zab. c) 42 szekér fa. d) 32 napszám.

2. Külfekvőségek: a) 2 hold 675 □ öl szántó. b) 1 hold 113 □ öl kaszáló haszonélvezete. Adóját az egyházközség fizeti.

3. Szép lakás, célszerű gazdasági épületekkel, veteményező- és gyümölcsösökkel.

4. Árvátfalva l.-egyház. csiznapénzt 1 frt 40 krt fizet. Köteles a meghatározott időben a filiába beszoigálni.

A megválasztandó lelkész, a nyugalmazott lelkész életében, a fennebbi jövedelmeknek csak felét élvezi, a lakást azonban egészen. Ha a nyugalmazott özvegyet hagyva hátra, az özvegynek a törvény által biztosított illetékét kiadni köteles az új lelkész.

Pályázati határnap f. évi szeptember hó 25-ke. Folyamodványok nt. Solymosi István esperes afiához Bögözbe küldendők. Kolozsvártt, 1886. aug. 25.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1219—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyszéki egyházmegyébe kebelezett Kobori egyházközség lelkészi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma:

1. 735 frt o. é. dézma kárpótlás.

2. 11 hold 204 □ öl szántó, 8 hold 240 □ öl kaszáló haszonélvezete.

A szántót művelteti a lelkész, a kaszálót kaszálja az ifjuság, és az egész külsőség adóját fizeti az egyházközség.

3. Kényelmes lakás, célszerű gazdasági épületek, terjedelmes gyümölcsös és veteményező hely. (A templom melletti gyümölcsös kerítéséről a lelkész gondoskodik.)

4. A község erdejéből fa, melyet az ifjuság vág le és hordat haza.

5. A közhelyekből fű, erdő, makkoltatás, osztály alkalmazásával két rész.

Első évi jövedelmének felét a megválasztandó köteles az özvegynek engedni át.

Pályázati határnap f. évi október hó 1-je. Folyamodványok nt. Solymosi István esperes afiához, Bögözbe küldendők. Kolozsvártt, 1886. augusztus 25.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Sz. 1171—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a nagy-enyedi egyházmegyébe kebelezett túri IV-ed osztályu egyházközség lelkészi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma a következő:

1. Az egyh.-kerül. házi pénztárából 75 frt.

2. Consistoriale benefitium 7 frt.

3. Helybeli legatum 29 frt 60 kr.

4. 40 gazdától á 35 kr. 14 frt

5. 7 kalangya ős-gabona.

6. Körülbelül 80 véka szemes (vegyes) gabona.

7. Can. portio 12½ hold szántó, melyből 8 holdnyit váltakozva művelnek az egyháztagok, és 6 hold kaszáló.

8. 10 szekér tűzifa, haza hordva.

9. Stola. Tisztességes lakás, beltelek kerttel s gazdasági épületekkel.

Becsértéke 325 frtra volt felvéve.

Pályázati határnap f. évi szept. 26-dika. A folyamodványok nt. Hegedüs Lajos esperes afiához küldendők, Gerendre. Kolozsvártt, 1886. augusztus 30.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. SZEPTEMBER 9.

36. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50. kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A pápa és Magyarország.

I.

A római katolikus püspök, ki mint ilyen, a pápai trónszéken ül s magát XIII. Leónak nevezi, főpapi levelet intézett Magyarország katolikus főpapságához: a herceg-primáshoz, érsekekhez, püspökökhez és más egyházi előjárókhoz s ezeknek útján a magyar katolikusokhoz; illetőleg, a római nyelv-használat szerint: Magyarországhoz, hogy üdvözetét küldje Budavár visszavételének kétszáz esztendő emlékünnepe; alkalmat véve egyszersmind magának, hogy nézeteit kifejezze a katolikus egyház magyarországi elhivatása felől, enumerálván azokat a főbb mozzanatokat is, melyekre e haza intéző férfiainak, nézete szerint, figyelmeket kiváló mértékben kell fordítaniok.

A körlevél, vagy mint ők nevezni szeretik: encyklika, történelmi bevezetéssel készít magának alapot annak föltüntetésére, hogy mily szoros viszony fejlődött kezdettől fogva a szentnek nevezett I. István királysága és a római püspöki szék között, hogy mily hódolattal ragaszkodott e királyság a pápákhoz, s mily állandó kegygyel és segítséggel voltak a pápák Magyarországhoz. Majd utalván arra a tényre, hogy Budavár visszavételének évforduló napját XI. Ince pápa, a szentnek nevezett I. István király tiszteletére, az egész katolikus világ ünnepéül rendelte: felsorolja az előrebocsátott tételt igazoló történelmi adatokat s örömmel constatálja, hogy „Magyarország a királyától és atyjától örökség gyanánt nyert hitet szentül és sértetlenül megőrzé a legválságosabb időben is“, és ajánlja, hogy az isten kegyelméből elnyert „katolikus igazságot“ jövőre is megőrizze. Szükségét jelenti ki ennek a bajok „leggyászosabb forrására“, a naturalismusra és rationalismusra mutatva rá s az állam élén állóktól várva, hogy „a vallásnak a lelkekre való befolyását semmikép se akadályozzák“ és bár Magyarország nem volt színhe-

lye amaz iszonyú népzendüléseknek és rémületes zavargásoknak, melyek másutt megrendítették az államok nyugalmit, de a fenyegető veszélyre való tekintettel, mégis föl kívánja sorolni a nevezetesebb óhajtanácsokat és teendőket.

Ilyenekint nevezi meg az egyház, természetesen, a katolikus egyház teljes és sértetlen szabadságát, „hogy a törvényből eltávolíttassék mindaz, a mi az egyház jogával nem áll összhangzásban, cselekvési szabadságát csökkenté s a katolikus hitvallással ellenkezik“ Ennek elérésére, „a mennyire a törvények engedik“, mindent meg kell tenni, a hiveket a (katolikus) egyházba lépésük-nél készséggel kell fogadni, s ha a lekipásztörök e kérdésben a törvényekkel jönének összeütközésbe: „inkább kell elviselniök az emberi törvények szigorát, mintsem, hogy magukra vonják a büntető „isten haragját.“ A házassági frigyét, továbbá, fölbonthatatlan szentségnek kell tekinteni, egyedül a (katolikus) egyház főnhatósága alá kell helyezni; a polgári házasság vétke ellen küzdeni kell s miután „a katolikus embernek tilos, és pedig a legfontosabb okoknál fogva tilos, a katolikus hitvalláson nem levő keresztyénnel házasságra lépni s ki ezt, az egyház meghatalmazása és engedélye nélkül tenné: az az isten és egyháza ellen vétkezik“, ehez képest, nagy dicséret illeti azokat, a kik a magyar törvényhozásban visszautasították a keresztyének és zsidók között köthető házasságot illető törvényjavaslatot.

A körlevél, azután, föl hívja a figyelmet a nevelés ügyére, kezdve az elemi oktatáson, föl egészen az egyetemek, s különösen a pap-nevelés kérdéséig. Az elemi oktatás körében határozottan kárhoztatja „az úgy nevezett felekezet nélküli, vegyes és laikus iskolákat“, mint a melyeknek az a céljuk, „hogy a tanulók a legszentebb dolgokat, illetőleg, a legnagyobb tudatlanságban és teljes vallásközönyben nőjjenek föl.“ Innen van aztán, hogy mind „szaporodik a lelki javakkal

mit sem törődő, vallástalan s gyakran istentelen ifju növendék“, mihez képest, inti a főpapságot, hogy ez iskolák ellen küzdjenek, tartóztassák vissza a szülőket, hogy gyermekeiket ilyen iskolába küldjék s gondoskodjanak, hogy szaporodjanak az olyan iskolák, melyek a papok főnhatósága alatt állva „kifogástalan oktatással s vallásos tanítókkal tűnjenek ki.“ Ugyanezt az állást foglalja el a körlevél a közép- és felső iskolákkal szemben is, örömmel emlékeztet meg Pázmány bíborokról, ki „a budapesti katolikus nagy egyetemet“ alkotá, és sarkalván a főpapokat, hogy a közép- és felső iskolák eredeti jellegét megtartsák, a hol megingott, ismét helyreállítsák s reméli is ezt az apostoli király kiváló vallásosságától és a kormány élén állók bölcsességétől, mert „valószínűleg nem fogják tűrni, hogy az, a mi a katolikus egyházon kívül álló felekezeteknek megadatott, a katolikus egyháztól megtagadtassék.“ Ezért, ha szükség, új intézetek létesítendők, a meglevők kibővitendők s dícséret illeti azt a szándékot, melyről XIII. Leo hirt vett, s mely szerint egy jeles tanítók nevelésére alkalmas intézet fölállítása terveztetik. Különös figyelem fordítandó, továbbá, a papi pályára készülő ifjak nevelésére, mint a kik hivatva lesznek a püspökök munkájában való segédkezésre s a nép vezetésére, mi végre kettő szükséges a tudomány, az ész mívelésére, az erény, a lélek tökélyesbülésére. Épen ezért, kiváló tanárok alkalmazandók, a fegyelem szigoruan főtartandó, a józan tudomány és az életszentség egyiránt terjesztendő közöttük. Örökdjék a főpapság, hogy a papok világias szellemet soha se öltsenek, gyakran vonuljanak vissza a magányba lelki elevenőségük följuttatására s az előjárók, a személyes érintkezés után, ismerjék ki közülök a jutalomra és előmenetelre érdemeseket, kellő szigorral sujtván az érdemetleneket. Hasonló gondoskodásban részesítendők a hívek, hogy az igaz hit és a szent élet mind inkább terjedjen, mi célra alkalmasak a gyakori szent missiók tartása, a vallásos iratok terjesztése, az ily iratok kiadására szervezett társulatok szaporítása és terjesztése, a másokat tudományban, vagyonosságban, méltóságban, tekintélyben felülmuló segélyének igénybevétele, hogy „ne vonakodjanak segíyezni, gyarapítani mindazt, a mi a katolikus ügy előmozdítására létesült, vagy létesülni fog.“ Szembe kell szállani „azon

csalékony balvéleményekkel, melyeket az egyéni becsület védelmére fonákul gondoltak ki,“ küzdeni kell „a nem tisztos társulatok ellen“ s mindezt annyival inkább szívére köti a körlevél a főpapoknak, mert az ősök diadala a félelmetes ellenség fölött, nem csak a harci vitézségnek tulajdonítandó, hanem a vallás erejének is, „mert valamint kezdetben országtok hatalmának és nagyságának szülője volt, úgy a jövőre nézve a hazán belül a jólétnek, a haza határain túl a dicsőségnek záloga.“ Végül, a pápai fohász következik, hogy aztán az egészet az „apostoli áldás“ zárja be a főpapokra, a papságra és az összes népre, mint „a mennyei adományok záloga és az atyai jóakaratnak jele.“

Ime, a körlevél foglalatjának főbb pontjai, melyeket lehető teljesen és a fontosabb tételek szó szerinti idézésével mutattunk be, hogy megjegyzéseinket, a valóságra alapítva, tehessük meg következő cikkünkben.

Sz. B.

Papi értekezleti körök.

Egyesülnünk kell. Erőinket, egymás gyámolítására, a megalakulandó papi értekezletek köreibe hamarabb összesítnünk kell: e szükségét elég bőven indokolta a szerkesztő egy közelebből megjelent cikkében. De azért, tán nem lesz csupa szószaporítás, ha a felvett tárgyra vonatkozólag, egyetmást én is elmondok.

Szemünk előtt álló tény, hogy az erdélyi ref. egyház, mely egykor, a fejedelmi korszakban, tagjainak száma, értelmi és vagyoni túlsúlyánál fogva, a nemzeti egyház nevezet elismert jogára tett szert; mely a többi felekezetekét felülmuló erejénél fogva, csaknem congruens volt az állammal; mely még a Királyhágón túli protestánsoknak is védelmet tudott nyújtani igen gyakran, sőt az egész magyar haza megtámadott szabadságát és alkotmányát is képes volt megoltalmazni: hogy ez az egyház, az erdélyi ref. egyház, az újabb időben, a dekadencia meglehetősen alsó fokára szállott alá. Elannyira, hogy ez a mi militans ecclesiánk a terjeszkedő, hódító szerepből egészen kiesve, ma csupán védelmi harcra szorítkozik. Ez az egykor oly erős, ha erejének érzetére tudna ébredni, tehetségeit kellően tudná egyesíteni s felhasználni, még ez idő szerint is elég erős test ma ott áll szemeink előtt lankadtan, bátortalanul, félve mindenkitől. Fél azoktól, kik egyfelől az ügyesen szervezett hierarchia csillogó fegyverével, másfelől a titokzatos tanok csábító homályával ejtik meg nem csak a buták ezereit, hanem még a vallás nagy és szent ügyének kérdéseiről gondolkozni rest mivelteket is, kivált ezeknek érdekhajhászó nagy számát. Fél azoktól, kik a száraz és szűk látkörű értelem alantas bölcsességében elbizakodva, s azoknál, kik sem a lé-

lek világának magasabb régióiba emelkedni, sem a kedélyi élet mélységeire alábocsátkozni: nem képesek, némi sikert érve el, már-már az egész világra úgy tekintenek, mint általuk nem sokára elnyelendő zsákmányra. Fél a csak imént felszabadult nemzetiségek beolvasztó erejétől; fél a felburjánzó szekták pusztító dudvától, még ezek kigyomlálására sem érezvén magában elég erőt.

Honnan e jelenség, az egykor uralkodó egyháznak eme dekadenciája? Tán onnan, hogy századokon keresztül az összes nemzeti élet legfontosabb érdekeit védvén ádáz ellenségek ellen: a hosszú és gyilkos harcban nyugalmát, vagyoni erejét feláldozva, vérét bővön hullatva, önmagának a végső kimerültségig el kellett gyengülnie. Vagy tán onnan, hogy erős alapjától, az evangéliomtól, időnkint eltérve, divatos elméletek homokjára helyezkedett, s midőn eljött az eső, eljött az árvíz, eljöttek a szelek s megütköztek a házba: meg kellett annak romlania. (Máté 5, 27.) Avagy tán a magyar fajnak, melyből csaknem minden vérvegyülés nélkül telik ki ref. egyházunk népsege, sokak részéről állított közönyéből, érzék-hiányából a lélek vallásos föllengései iránt, magyarázható ki ama hanyatlás?

Azonban, a baj okát kutatni, most nem akarom, csak a mondó vagyok, hogy annak orvoslására, első rendben, mi papok vagyunk hivatva. Hiszen, mi volnánk a Sion hivatalos őrei; isten minket rendelt prófétául, evangyelistául, pásztorokul és doktorokul, a Krisztus testének, (az egyháznak) építésére. A regeneráció munkáját a világi elem legelőkelőbb része is tőlünk várja, a nép még figyel és hallgat ránk. És a mi szívünkben kihalt volna a szent hevület, mely lángra lobbantsa az oltár tüzeit?

Bizonyára, mindnyájunk szívében lángolva ég az ur háza szeretetének szent tüze; kötelességeinket, feladatunk fontosságát mindnyájan értjük és érezzük. A szükséges képzettség, legalább elméleti tekintetben és tehetség sem hiányzik nagyon soknál, legalább az ifjabb nemzedékből. Mi öregebbek, az igaz, távolról sem nyertünk oly széles körű és alapos kiképzetetést, mint theologiai seminariumunk újabb rajjai; de bírnak a tapasztalás nem megvetendő kincsével. Igaz, szegénységünk, nehéz gondoljaival, földre von, szabad mozgásunkban gátol, a munkához szükséges eszközök megszerzésében akadályoz; de hát, a protestáns papság sehol a világon, kivéve az angol püspöki egyházat, nem gazdag; Németországon, vagy Skóciában és Hollandiában is szűkösen van fizetve; fizetésének főrészt az a tisztelet alkotja, melyben amott kiváló mértékben részesül, s mégis, szegénysége mellett is, mily fontos és áldásos társadalmi hivatást tud betölteni. Aztán, ha igen sokan, a nagy többség, szükséggel küzdünk is: sok van közöttünk olyan is, a kinek a siránkozásra egy mákszemnyi oka sincs; a ki már kora ifjúságában gazdagon javadalmazott állomásba jutott be; a kinek anyagi helyzete van oly jó, mint a Királyhágón túli népesebb gyülekezetek lelkeszeié, sőt sokkal jobb, mert kényelmesebb, mert fizetését, nagy részint, nem a hívek adomá-

nyából nyeri, hanem régi alapítványokból, urbéri kárpótlási kötvények biztos kamatjából. És mégis, még az ilyenek élete is, igen gyakran, oly gyümölcstelen, még néha gyümölcstelenebb, mint azoké, kiket az inség sújtoló vesszője megsanyargatott.

Eredménytelenül futják meg a pályát még olyanok is, kikről sokat vártunk és reméltünk; pedig külön-külön, egyénenkint sem a jó akaratot, sem a tehetséget megtagadni, nem lehet.

De hát, mi az oka a gyümölcstelenségnek, az ön-bizalom hiányának, a szellemi tengődésnek, a szomorú levertségnek, melyet erdélyi ref. papságunknál tapasztalunk? Kétségen kívül nem egy, hanem számos ok hozta létre ez elszomorító fejleményt, melyek közül némelyik a távoli, a messzi múlt homályában rejtezkedik; de az is bizonyos, hogy az okok egyik legfontosabbika, az együttérzés, az összetartozás érzetének, a testületi szellemnek merő hiánya. Oldott kéve vagyunk, a legkisebb szél szétszórhat; szétbontott vesszőnyaláb, szálankint, egyenkint a legjelentéktelenebb. Egymást nem ismerjük, egymással nem igen érintkezünk, vagy ha igen, nem oly módon, hogy abból életfeladatunk megoldása előbb mozdíttassék. Ha egyházmegyei gyűléseinken összejöve, a válópereket elláttuk, a gyűlés hivatalos programját leöröltük, azt hisszük, hogy minden teendőnk elvégeztük. Eszünkbe sem jut bizalmas, testvéries érzéssel, a milyen illik a Krisztus szolgálóihoz, égető bajainkat komolyan és rendszeresen megbeszélünk, megvitatunk. Pedig ezt kellene tennünk. Felkeresni a bajok szülő okát, felkutatni a gyógyító orvosi szereket; resolúciókat szerkeszteni és terjeszteni fel egyházi testületeinkhez és hatóságainkhoz. Lám, néptanítóink társadalmi helyzete és jelentékenysége még alantibb fokon állott, mint a miénk; de mióta törvény által elrendelt tantestületeiket megalkották és ezekben, és ezek választmányaiban, számos apró vidéki köreibben munkához láttak, a tanítási módszer, az iskolai fegyelem kérdéseit s más egyéb poedagogiai és didactikai kérdéseket megvitattak és tisztázni főrekedtek: oly fontos és elismert jelentékenységre tettek szert, hogy irigykedve néznénk rájuk, ha nagy előmenetelük nem volna épen ránk nézve nagyon öröndetes és szívünk szerinti jelenség.

Ime, a társadalmi szabad munkásság jótékony eredménye! Legyen azért áldott a szó, mely először hangzott fel, hogy minket papi értekezleti körök alakítására egybehívjon; legyen még áldottabb a kéz, mely összeszedi a szétszórót csontokat; a szervező tehetség, mely a tényleges megalakulást létre hozza.

De legyen most ennyi elég, mondani valónk többi részét hagyjuk a jövő számra.

Baló Sándor.

A mig nem késő.

Az ismét folyamatba indítandó „Prédikátori Tár” hasznos és szükséges voltát minden eddig az ügy-

hez szóló elismerte és elmaradását károsnak ismerte. Azt hiszem, a kik hozzá nem szóltunk is, így vélekedünk.

A nagytiszteletű szerkesztő úr azt ígérte, hogy ha 300 előfizető jelentkezik 1 frtjával, 230 pap aa. ingyen fogja megkapni a füzetet.

Gönci János paptársunk a marosi egyházmegyében a gyűjtést megkezdte és nagy buzgósággal folytatja, de mint a „Prot. Közlöny“ 33. számában írja, nem nagy eredménynyel, mert a világiak a prédikációt nem szeretik olvasni s így megvenni sem; a papok egy része ingyen példányra vár, a más rész tán éppen azért késedelmezik, mert nem akar segédkezet nyújtani, hogy némelyikünk „ingyen“ kapjon.

A nagytiszt. szerkesztő úr nem fejezte ki, de a dolog rendje szerint önként érthető, hogy a jobb jövedelmű, tehát az I—III-ik osztályu papok számíthatók első sorban előfizetőkül. Ilyen, az 1881. évi egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve 45 száma szerint, összesen 255 van. Tegyük fel, hogy e szám öt év alatt szaporodott; tegyük fel, hogy más egyházkerületi papok és pappá leendők is rendelnek meg „Prédikatori Tárl“ de hát ha nem? Másfelől, ezen papi állomásokból némely üresedésben van, némely pap lehet bővítködik ilyenmű munkában, vagy más kifogást tesz.

Kik legyenek tehát a 297 IV-ed oszt. papok sorából, kik a 300-ig mutató hiányt pótoljuk s ezen mi jó ügyünket abban maradni, ne engedjük?

Mivel a határnap mindjárt itt van, célra vezetőbbnek tartanám, ha a nt. szerkesztő úr a határnapot meghosszabbítaná, (Megtettük. Szerk.) az ingyen példány ígérte megváltatná, s ezt legfönnebb csak azoknak adná meg, kik valósággal leginkább igénylik, legfönnebb 250 frt. évi papi jövedelmük van. (Erre a gondolatra mindenki rájöhet; ki a célt ohajtja, rá is fog jöni. Szerk.)

En, ezen mi jó ügyünkért, a IV osztályu papok közül előfizetőül jelentkezem, csak jöjjen.

Gyalakután, 1886. aug. 28.

Bogdán József.
ref. pap.

Az igazgató tanács üléséből.

Kolozsvárt, 1886. augusztus 22- és 31-én.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök. Jelen voltak br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok, dr. Kolosvári Sándor, elnökhelyettes, Szász Gerő, közjegyző, dr. Szász Béla, Bihari Sándor, Domokos Antal, igazgatótanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztáros afiai és titkár.

Az ülésen kívül előadott tárgyak bejelentése és jóváhagyó tudomásul vétele után, tárgyalatván a deési egyházmegye tanácsának felterjesztése, melyben a csak pár lelket számláló babuci papi állomás megszüntetését, s Ördög-Kereszturon körlelkészi állomás felállítását helyesli, s készséggel fogadja el püspök afiának azon indítványát is, hogy Kis- és Nagy-Esküllön tanítói állomás szerveztessék, a fodorházi

tanítói fizetés pedig emeltessék: felterjeszti a díjleveleket helybehagyás végett. A kerületi közgyűlés jóváhagyásával, a babuci papi állomás megszüntetettik, Ördög-Kereszturon a körlelkészi állomás felállítatik Ördög-Keresztur központtal; Kis- és Nagy-Esküllő, M.-Ujfalú, Babuc, Fodorháza, Solyomkő, Kovácsi és Berend községekben lakó hiveink gondozásáról és Ördög-Kereszturon a tankötelesek tanításával megbízandólag; a díjlevelek helybehagyási záradékkal elláttattak.

Medgyesi leány-egyházközség, a ker. közgyűlés jóváhagyása fentartásával, az anya-egyházak sorába emeltetik, a díjlevél visszaküldetik egyházmegyei tárgyalás végett, és papi háza fedelének sürgős kijavítására 200 frt; vicei egyházunk épülfélben levő papi házának befejezésére 366 frt. kölcsön-összeg megszavaztatik és kiutaltatik.

A torockó-szentgyörgyi egyházközség tanítói telkének évi 200 frt. bérért állami iskolai használatra átadása; a papi laknak és az iskolaháznak jókarba helyezése végett a templom-alapból ideiglenes kölcsönvétel, a feltételek megállapítása mellett, megengedtetik, és a Bethlen-kollegium határozata, melyben az építkezésre szükséges fa-anyagok díjtalan kiadását mondotta ki a segélyezésért, elismerés kifejezése mellett, helybehagyatott.

A noszolyi egyházközség papi háza felépítéséről felterjesztett tervrajz és költségvetés műszaki megvizsgálás végett szakelőadó afiához áttétetett, s a noszolyi körlelkészi állomás szervezése s a díjlevél kiállítása végett az intézkedések megtétettek.

A felső-boldogasszonyfalvi egyházközség kérvén annak kimondását, hogy a régi papi telek használata a nyugalmazott papot illeti, és a megválasztandó pap az egyház által adandó lakást fogja használni: megiratott, hogy szabályaink értelmében a szolgálattevő papot illeti a rendes papi lakás használata, a felhozott indokokból, kivételesen, megengedtetik, hogy a nyugalmazott pap és a beköltözendő pap, az egyház hozzájárulásával, a lakás használatára nézve másképen egyezkedhessenek.

Örvendetes tudomásul vétetett gr. Teleki Miksáné öngának nemes és fenkölt lelkiületét hűn visszatűkröző tette, miszerint kendilónai egyházunk iskolájának felépítésére 500 frtot adott kölcsön, kamat nélkül, oly feltétellel, hogy az egyház a kapandó segélyösszegeből fizesse vissza tartozását, s az esperes figyelmébe ajánltatott az egyház által elvállalt kötelezettség teljesítésére való közremunkálás.

A szilágysomlyói rectori még ki nem utalt felerész kamarai javadalom 1882. január 12-től kiutaltatott és jövőre folyóvá tétetett a szil.-somlyói segédpap részére, oly hozzáadással, hogy ha az egyház leend kénytelen a népoktatásról gondoskodni, a rectori javadalmak a népoktatási költségek fedezésére fognak fordíttatni.

Előadott ezeken kívül még kevésbé közérdekű számos ügydarab.

r. l.

T Á R C A.

A nápolyi gályákon.

(Folytatás)

A beidézett papok sorsa utoljára is, a sok huzavona után, végmegoldást kellett hogy nyerjen. 1674. május 29-dikén reggel nyolc órakor Persith procurator, az érsek megbízásából, összehívta őket egy külvárosi vendéglőbe, melynek egy fehér ló volt a cimere, s kérte őket az aláírásra, de hiába. Még ugyanazon délelőtt 10 órakor, csak külön a lutheránusokat, kik még többen voltak száznál, meghívták Kolonics elébe. Velük ment két református is, hogy a dolgok meneteléről hirt adhasson; e kettőt még ugyanazon nap az állhatatosokkal együtt fogságba vitték.

A lutheránus papokat csoportonként vitték Kolonics és egy német generális elébe. Következő kérdésekre kellett felelniök: hivatalukról lemondva, az országban maradnak-e, vagy pedig aláírva, száműzetésbe mennek? Akarják hitüket változtatni, vagy pedig fogságba mennek?

Nagyon sokan aláírtak, de 46 állhatatos maradt, oda nem számítva a két reformátust. Ezeket aztán részint szekereken, részint hajókon, nagy sokaság jelenlétében, még azon nap délután három órakor az ország különböző erősségeibe szállították. Komáromba vittek 19-et, a húszadik volt az egyik református; Sárvárra 8-at; Berencsbe egyet, és azon négy reformátust, kiket még május 5-én láncra vertek; Leopoldstadthba 18-at, a 19-ik volt a másik református. Ez utóbbiak közül egyik, különben tudós ember, Nagy-Szombatban katolikus lett.

A következő nap, 1674. májús 30-án eldőlt a reformátusok dolga is. E napon mindnyájan, kezükbe véve holmijüket, megjelentek az érsek udvaránál. „Hová mentek örök mártirjai?” ezen szavakkal fogadták az udvaroncok, ez volt közönséges csufolódásuk.

Vége, Kolonics és a német generális előtt állottunk, hol, kevés, de heves és dühös szavakkal megkérdezték főkép, vajjon akarunk-e aláírni? És a mint mi azt feleltük: nem, e választ nyertük: menjetek tehát fogságba. És megjegyzendő, most sem hoztak fel más okot, mint a mi nyakasságunkat; mert így szokták ők a mi „Isten kegyelme által megerősített állhatatosságunkat nevezni.” Aztán, katonák vettek körül, kik, nagy sokaság jelenlétében, elvezettek és a közönséges városi fogházba vetettek. Összesen 47 református részesült e sorsban, oda számítva azon hatot is, kiket az előző nap a lutheránusokkal együtt vittek el.

„Az ellenpártiak fogaikat csikorgatták és a lecsillapíthatlan dühig voltak elkeseredve. És nem is ok nélkül; mert minden előbbi próbákban, a svájci hitvallomásu reformátusok számából csak egyetlen egy ifju embert, egy bizonyos iskolamestert és még egy papot, kit mi soha sem láttunk, ki soha sem volt a mi társaságunkban, tudtak rávenni hivatala letételére.” „A vizsgálat alatt és után úgy fel voltak mérgelődve és boszankodva, hogy nem tudták, miféle kínzásokat találjanak ki számunkra. Egy öreg embert azzal fenyegettek, hogy szakálát levágják és aztán a nyakába kell azt hordozni; és aztán egy másikat, hogy a tanácsházban száz botütést adnak

rá. Mindezek ellen elégséges vigasztalást meritettünk a zsol-tárból, hol írva áll: Hadd boszankodjanak az istentelenek, kívánságukban meg fognak csalódni.”

Mint figyelmes olvasóim emlékeznek, a megidézésre összesen 57 református pap jelent meg. Hogy esik, hogy ezek közül csak 47 került fogságba, pedig közülök (az egy, ki nem volt társaságukban, nem számítván) egyetlen egy sem esett el? E kérdésre is megfelel egy a könyv leghátulján közölt szemle, mely szerint négyen közülök, névszerint Kör-mendi György, bányai ref. lelkész Sallai János, ig-mándi ref. lelkész; Virágszomszi János, asgári ref. lelkész és Manus István, az ítélet kimondása előtt Pozsonyhoz közel fekvő községeikbe mentek a húsvét megünneplésére, aztán a budai basától való féltükben nem tértek vissza, hanem bizonyos idő eltelte után tovább folytatták hivatalukat. Báthori Jeremiás az ítélet kimondása után, elkedvetlenedve a hosszadalmas huzás-halasztás alatt, titkon az övéihez vonult Felső-Magyarországba. Oxi Mátyás, még előbb elfutva községéből, magyar fehér világi ruhában nézte végig a vizsgálatokat, s csakhamar egy községbe hivatott meg. Hasonlóképen a feledi iskolamester, Lisnyai Sámuel, ki apró szolgálatokat végzett a papok mellett, nem jelenvén meg az utolsó vizsgálat alatt, hanem ruháit elváltoztatva, távolról nézte végig a kimenetelt, s aztán hazament. Végre, Beregszászi János, testvére a gályarabnak, szalósi ref. pap, ki az utolsó vizsgálat alatt betegen feküdt, elkerülte az ellenpárt figyelmét. Ide számítva azon iskolamestert és azon ref. papot, kik a reversalist aláírták, s a kiknek neveit nem örökíti meg az irat, kijő az 57 szám.

A mi a lutheránusokat illeti, azok a megidézésre több mint kétszázan jelentek meg, mint ez Misnicius Tóbiás és Simonides János feljegyzéseiből látszik. Közülök bizonyára sokan elrejtőztek Pozsonyban, de a nagyobb rész, mint ismeretes, aláírt. A fogságban először, saját számításuk szerint, 46-on voltak, de ha az ember levonja azok számát, kik tökéletesek maradtak a gályáig, kijő, hogy ezek közül is 28 esett el. Erről azonban később.

Most térjünk vissza a református papokhoz, kiket, mint láttuk, a közönséges városi fogházba zártak el. Még ugyan azon nap, május 30-án, délután két órakor többeket kihoztak közülök, még pedig csoportonként, hogy annál nagyobb ijedséget okozzanak, és szekerekre ültetvén őket, egyeseket kötéllel a nyakokban, szekerek közt, hogy a sokaság ne lássa, elindították őket az ország különböző erősségei felé. Sárvárra vittek 7-et; Kapuvárra 7-et; Eberhárdra, az érseknek egyik erősségébe, 6-ot. A katonák mindenek előtt megfosztották őket felső ruháiktól.

„A többiek, számra nézve 21-en, még hét napig tartattak Pozsony börtönében, és voltak kénytelenek a legszemtelenebb jézsuiták és az érsek más küldötteinek nem óhajtott látogatásait, kísértgetéseikkel és próbálkozásaikkal együtt kiállani,” Rendes imádkozásaikat és zoltárénekléseiket, melyeket már szállásaikon megszoktak, itt is egész bátran folytatták.

Végre, 1674. június 6-ikán megindították e hátralevő 21-et is Leopoldstadt felé, erős katonai fedezet mellett. Még ugyanazon nap estefelé Nagy-Szombatba érkeztek. A katonák mindenkit visszautasítottak, kik irántuk jóindulattal viseltettek; csupán a jézsuiták lettek nagy ujjongatással bebocsátva, mintha valamit nyernének. „Kiket azonban mi, mint halálos kísértőket, felkérve, hogy menjenek vissza, a honnan jöttek, minden további szóváltásra érdemetleneknek ítéltük; és a mint ily érzékenyen elutasítottuk őket, szégyenpirral arcaikon és megüttődéssel, kimentek ugyanazon ajtón, melyen bejöttek.“ „Ha istenfélő férfiak valamit a mi fentartásunkra oda hoztak, azt azonnal elrabolták. Midőn ők vetettek valamit nekünk egy sovány ebédre, vagy vacsorára, az nagyon rossz és kevés volt.“

Másnap reggel jókor bezártak minket egy külön szobába, s abból egyenkint elvittek rendre egy külön házba, hol a katonák elvették jobb ruháinkat, kabátainkat és különösen pénzünket, melyet mi otthonról hoztunk, vagy melyet istenfélő férfiak ajándékoztak. Midőn mi tiltakoztunk, azt felelték, hogy ők ezt Kolonics püspök szigorú rendeletére teszik.

A rablás bevégezte után szekerekre ültettek, és a mint mentünk Nagy-Szombat utcáin, a rablásvágyó katonák még megfosztottak egyeseket, a mint a szekereken ültek, ruháiktól. Minthogy azonban, a nagy sietség miatt, nem tehették ezt teljesen, a város végén megállították a szekereket.

A mint ezen nap, május 7-én, Leopoldstadtba érkezünk, láttuk, hogy az előbb ide hozottak nagy része állhatatos maradt. Szomorúan vettük észre azonban, hogy négy, s köztük azon református, kit a lutheránusokkal egyedül vittek volt el, ingadozott. E négy, a többtől külön, egy tisztességesebb házban lakott, de addig nem bocsátották szabadon, míg vallásukat egy külső hitvallomás által is el nem változtatták; jóllehet ők, a kínzásoktól menekülni akarva, csak az aláírásra adták szavukat.

2. A várfogság.

Mihelyt megérkeztünk Leopoldstadtba, azonnal elvették az előbbi katonákat, és más rendbeliek szigorú fenyegetésére bizva, a többi testvéreink mellé zártak. Legelőször is egy jézsuita keresett fel, ki minket kísértgetett, mondván, hogy Leopoldstadtból soha ki nem tesszük lábainkat és csak fekete katonakenyert és vizet fogunk kapni, stb.

Megszimatolván azonban, hogy még van némi pénzünk, másnap, június 8-án, sötét üregünkből egy világosabb szobába vittek egyes német tisztek elébe, kik azon ürügy alatt, hogy mi valami növényt, melylyel láncainktól megszabadíthattuk magunkat, elrejtettünk magunknál, s több efféle, még tiszter jobban megvizsgáltak, mint előbb, minden megmatadt pénzünket elvették, csak legrosszabb ruháinkat hagyták meg. „Nem volt ránc nadrágainkban, ingeinkben, gatyáinkban, kapcáinkban, cipőinkben, melyet ők megvizsgálatlanul hagytak volna, és még több, mint egyszer, visszatértek, azokat megfordítva és rázogatva, vajjon lehetséges, hogy azokban még egy pénz elrejtve legyen. E rablás oly hallatlan és szégyenteljes, hogy maguk a törökök sem járnak úgy el foglyaikkal szemben.“ E rablás, valamint a nagy-szombati is, csak a reformátusokat érte. Ezeken kívül, elvették minden

könyveinket, melyekből mi lelki vigaszt meritettünk, valamint egyes kéziratokat, sőt a pennát és tintát is. Mégis isten kegyelméből visszakaptunk ismét „egy zsoltáros könyvet, Gerhardus imakönyvét, Vedelius könyvét az elesésről és egy görög testamentumot.“

A pénz, mit elvettek tőlünk, nem volt kevés, „mert mi nem jöttünk községekbe üres erszényekkel ki, jól tudván, hogy nem vendégséghez, sem pedig rövid időre hívtak.“ Amnyiban szépitették e rablást, hogy visszaadtak e pénzből, a kinek legtöbbet, két forintot, némelyiknek egyet, némelyiknek egy felet. De ebben sem volt köszönet, mert Kellio jézsuita tanácsára megbízták a katonákat, hogy se ők semmi ennivalót nekünk ne hozzanak, se pedig ezt másoknak meg ne engedjék. És ha valaki vétett e parancs ellen, szigorúan megbüntették. Sőt ezzel sem elégedtek meg, hanem június 13-án visszavették a pénzt, a mit előbb visszaadtak volt. Sőt ezzel sem elégedve meg, még egyszer lehúzták a ruhákat és átkutatták, azonban minden eredmény nélkül, mert előbb mindent elvettek volt. Sőt mi több, felhívtak minket a lelkiismeretünkre és a végső ítéletre, ha elrejtettünk-e mi valami pénzt könyveinkben, vagy a fogház belsejében?

Mig e vizsgálat tartott, jött egy tiszt, ki mindig udvariasabbnak látszott, s mondta, hogy az erősség kapitánya Kolonics püspök által volt szigorúan megbizva, hogy nálunk egy „penning“-et se hagyjon.

Midőn e fosztogatás is be volt fejezve, előnkbe terjesztették, hogy három hét alatt vegyük fel a pápa vallását, különben levágják hajunkat és szakállunkat, és úgy taszítanak ki nagy szégyenre az erődből.

„Június 8-án, miután a rablás be volt fejezve, úgy délfelé, annyi vasláncot hoztak elő, mennyit sietve készen kaphattak, és ezek, valamint a többiek is, nagy részt igen nehezék és szorosak voltak, mint a törökök lábvasai, melyekhez az emberek oda erősítve, úgy mennek, mint a [kutyák, melyeknek lábai kötelekbe bonyolódtak; némelyek olyanok voltak, hogy a kezét és lábat egymáshoz erősítették; ezekhez kalapáltak némelyeket még ugyanazon nap, még pedig jó szorosan, és rögtön a munkára hajtották az augsburgi hitvallomást tartó testvérekkel együtt, kik öt nappal korábban kezdettek dolgozni.“

A fennmaradtakat is június 12-ig munkára vezették, előbb azért nem, mert a láncraerés nem történhetett hamarabb.

És így bádgyasztottak ki minket ez időtől fogva minden nap változó és mindig másféle, nagyon nehéz és néha büdös fáradtságok és munka által, hol nem maradtak ki őrizzünk részéről a gyakori pálcázások. Majd egy új fogházat ástunk a földbe. Majd a tisztátalan helyeket, és különösen a titkos szobákat tisztogattuk, és ezt több napig egymás után; és minde különemü tisztátalanságokkal megtöltöttünk egy nagyon széles és mély gödröt, stb. stb.

(Folytatása következik)

Rákosi György.

KÜLÖNFÉLÉK.

= **A papi vizsgálatok**, a megállapított időben, folyó hó 4, 5. és 6-án tartattak meg N.-Enyeden, főtiszt. püspök, Szász Domokos aa. elnöke alatt, jelen voltak Szász Gerő, közjegyző és Benkő János közigazgató. Tizen-nyolcan jelentkeztek a vizsgára és örömmel jelezhetjük, hogy kisebb, vagy nagyobb sikerrel, de mindannyian eredménnyel feleltek meg a várakozásnak, melyet anyaszentegyházunk köt ez egyetlen theológiai akadémiánkhoz és a belőle szárnyra bocsátott új nemzedékhez. Véghetetlen nagy jelentőségű dolog az: minden esztendőben tíz-tizenöt papot eltemetni és ugyanannyit kibocsátni prófétának, apostolnak, kiktől azt várja az idők szelleme, hogy a máli napnak tegyenek eleget és szerezzenek tiszteletet a protestáns törekvéseknek. Hisszük, hogy nem csalódunk; reméljük, hogy ifju barátaink hiven fognak sáfárkodni a nekik adott talentumokkal és megszerzik maguknak az élet útait is azt az öntudatot, hogy hálátlanok nem voltak isten iránt és hálátlanok nem lesznek egyházkerületünk és vallásunk iránt, mely keblén növelte fel, mint a pelikán Egyébiránt, a vizsgát kitűnővel tették le: Kiss Albert, Józsa Zsigmond, Csákány János, Ferenci István, Kovács Gábor, Szabó Lajos; jelessel: Csizsér Dániel, Nemes Ferenc, Versényi Miklós, Bodor István, Veres Károly; elégségesen képesítettetteknek ítéltettek: Bartha József, Jakab Károly, Kenderesi Lajos, Pataki Gábor, Péter Antal, Baló Bálint és Barabás György. Ily százalék örömeinkre szolgál nekünk és méltó büszkeség lehet a tanári karnak, mely szorgalmasan hinti a magvakat, hogy arathasson a vallásos, az erkölcsi és az egyházi élet.

= **A papi szigorlatok befejeztetvén**, folyó hó 6-án, főtiszt. püspök afia. a bizottság tagjaival együttesen, a tanári kar vezetése mellett megtekintette a n.-enyedi kollegiumnak újonnan felépített szárnyát, mely készen áll, és ha a belső felszerelések is, melyek éppen folyamatban vannak, elkészülnek átadatik a közhasználatnak, hogy legyen melegágya, forrása, sugaras napja a szellemi élet örök termékenységének, az erkölcsiség országának és isten dicsőségének, hirdelve a protestantismus megvilágosító és termékenyítő erejét. Nem sokára bővebben fogunk megemlékezni a csinnal emelt, imposans épületről, melyről bátran elmondhatjuk, hogy büszkesége, szemefénye egyházkerületünknek. Ezután megtekintettük, az illető igazgatók kalauzálása mellett, a püspök afia. által kezdeményezett és ez iskolai év kezdetével életbe lépett convictusi helyiségeket, melyek elég alkalmasak, tiszták és dicséretére válnak a buzgó intézőknek. A képezdei növendékek éppen ebédnél ültek. Mért ne említők meg, hogy pompás ebéd volt: leves, húsos vastag-étel és kürtöskalács. Népiesen szólva: még a püspök is megtörlheti ilyen ebéd után a száját. Tudjuk, hogy nem lesz mindig ilyen ebéd; de ez az introductio volt éppen: s a szegény ember is egy kis ünnepélyességgel szenteli föl házáat. Örömeinkre volt, látni az ifjuság örömet és pompás étvágyát s azon jó kívánsággal váltunk meg ez éltet és egészséget adó helyiségektől vajha, az ifjuság ne csak az anyagi táplálkozásban lelje kedvét, hanem szívében megőrizve és növelve a hálát azok iránt, kik így gondoskodnak felőle, kétszeres gondnal, buzgósággal és

lelkességgel igyekezzék táplálni szellemét s így fizesse vissza a jó téteményt, bebizonyítva, hogy Enyed csakugyan a világ közepe! Kívánjuk, hogy minden szépben, jóban és nemcsak valóban az legyen!

= **Helybeli főtanodánk** megnyitó ünnepélye folyó hó 6-án, d. e. 10 órakor tartatott meg a gondnoki és tanári kar meleg és méltó érdeklődése mellett, Baló Sándor imája után, az újan választott igazgató, dr. Török István tartotta meg rövid megnyitó beszédét, ki után dr. Csernátoni Gyula olvasta fel beköszöntőjét „Észrevételek a magyarnyelv tanításáról”; majd dr. Sárkány Lajos, olvasta fel ugyancsak beköszöntő értekezését, „A matematika tanultatása” címen. Üdvözljük a két új tanárt szép pályájukon, melyen, hogy kiváló sikerrel munkálkodhatnak, arra elég biztosíték hosszú tanulmányuk, alapos képzettségük, és szilárd, férfias jellemük, melyeknek mindig mintául kell szolgálni az ifjuság és növendékek előtt. Istennek áldása az új iskolai esztendőn.

= **Fábián Dániel**, kedves barátunknak lapunk legközelebbi számában megjelent levelére vonatkozólag kész szívvel és az igazság iránti hódolattal jegyezzük meg, hogy Nagy László, szil.-szólnoki esperes barátom ugyanazon datummal, aug. 28. meleg hangon tartott körlevelet intézett egyházmegyéje papjaihoz, melyben felhívja úgy a „Prédikatori Tár” pártolására, mint a papi értekezletek megalakítására, illetőleg tovább-fejtésére, melyre nézve az őszi közgyűlés alkalmával általános szervezkedő közgyűlést fog összehívni. Az érintett levél és e körlevél keresztezték egymást. De én meg voltam győződve, hogy a szil.-szólnoki egyházmegye nem fog elmaradni ott, hol közhasznú és szép dologról van szó, mert megvan benne minden feltétel: erő, akarat, buzgóság és meleg szeretet. Hát, örvendünk, hogy nem csalódtunk és hiszszük, hogy az eredmény is meg fog felelni minden várakozásnak.

= **A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter** szil.-szólnoki egyházmegyének esperesét. Nagy László aát. kinevezte a zilahi állami tanítóképző intézet igazgató-tanácsának rendes tagjává. Örvendünk a munkával járó megtiszteltetésnek, mert a kinevezett bizonyára csak újabb érdemeket fog szerezni e fontos állásában a nevelés-ügynek, pedig ez az igazi cultur-egylet.

= **Mitrovics Gyula**, sárospataki hittanár és főiskolai lelkész előfizetésre való felhívást bocsátott ki néhai simonii ref. lelkész, Borsódi József „Hétköznapi, bűnbánati és alkalmi imáira”, melyekről azt mondja, hogy „Borsódi e századnak kétségen kívül egyik legnagyobb ihletett ajku imairója.” A 12 ivre terjedő mű előfizetési ára fűzött példányra 1 frt 50 kr., kötött példányra 2 frt., mely Tornallyára küldendő a szerző fiához, Borsódi Józsefhez. Ajánljuk lelkésztársaink figyelmébe. Mindnyájan tudjuk, hogy valódi jó imát írni, a világirodalom legnehezebb fájához tartozik, és ha e mű csak egy lépéssel is megközelítette a célt, már nyereség és megbecsülhetetlen haszon egyházi irodalmunkra Albach, Szikszai és Révész után is.

= **Jótekonyság**. Hegedüs Sándor ur, városunk érdemes képviselője, ittléte alatt megemlékezvén a kolozsvári ev. ref. kollegiumról, melynek egykor kitűnő tanítványa volt, 25

frtot adományozott a kollegiumi kórház-alap javára. Fogadja e kegyeletes adományért hálás köszönetünket. Az igazgatóság nevében, dr. Török István, igazgató.

== **Köszönet nyilvánítás.** Ősi tornyunkban egy 1796. évbéli, fertályt is ütő óra van, mely több év óta nem járt, mivel készítése óta csak kétszer volt pontosabban megigazitva. Nem vallásunkon levő szász-ernyei Ernyei István úr, pár év óta községünkben lakó óras, tőlünk végkép elköltözni szándékozván, órákat szétszedve, ajándékba megigazitotta, itt lakása emlékéül. Egyházközségem közohaját teljesitem, midőn nevezett óras urnak 60 forintot érő ajándék-munkájáért hálás köszönetemet nyilvánítom e lapok hasábjain. Gyalakuta, aug. 28, 1886. Bogdán József, ref. pap.

== **Tudomásul.** A székely-udvarhelyi evang. reform. collegium előjárósága, a nyári hónapokat igénybe vett intézeti építkezés következtében, az 1886/7-dik iskolai év megnyitására vonatkozólag, idei augusztus 31-dikén tartott ülésében, következőleg intézkedett. 1. Beiratási napok szeptember 27, 28-dika, hétfő és kedd. 2. Az iskolai év szokott innepélyes megnyitása szeptember 29-dikén, szerdán délelőtt történik, délután az intézeti belakás elrendezése. 3. A tanítás kezdetét veszi szeptember 30-kán, csütörtökön délelőtt. 4. Javító, pótló és felvételi vizsgálatok leginkább a beiratási napokon lesznek, de a kiknek körülményeik engedik, az intézet igazgatósága addig is kész elfogadni a vizsgálatra jelentkezőket, természetesen, idejében tett bejelentés alapján. 5. Szolganutalói javadalom, vagy dijjmentességért való folyamodványok szeptember 29-én délig az igazgatóhoz, vagy a tanvezetőhez headandók. Székely-Udvarhely, 1886. szeptember 3. Szakács Mózes, igazgató.

Adakozás.

Kilencedik közlemény.

A segesvári ev. ref. templom és papilak javára a következő adományok folytak be hozzám, mint az egyházközség pénztárnokához: Az 1542. b) sz. iven Szombathelyről: Kassai F. József 2 frt, Kassai F. Józsefné 1 frt, Antalffy Gyula 1 frt. Az 1027. sz. iven: az aszalói ev. ref. egyház 1 frt. Az 1722. sz. iven Fekete László egerjárású szolgabíró úr szives gyűjtéséből: Geszt község 1 frt 62 kr, Eger-Sövény község 80 kr, Kis-Sálya 80 kr, Sálya 1 frt 10 kr, Noszvaj 2 frt 1 kr. Tisza-Valk község 1 frt 70 kr. A 809. sz. iven Pécelről: id. Fáy Béla 2 frt 30 kr, Korányi Frigyesné, báró Prónai, özv. Kommer Józsefné, Lumnitzer Károly, Nagy Ödönné, Zsigmondi Kálmán, Schwachhoffer Lajos, gr. V. Morsan, Tóth Gyula, Kovács Gyula, Várhalmi József 1—1 frt, Lipták Gyula, László József 50—50 kr, Bicskeiné, N. N., L. S. 20—20 kr, Pécel 10 kr. Az 1742. sz. iven Szilágyi Lajos pesti alsó járási főszolgabíró úr gyűjtött 5 frt. 13 krt. A 399. sz. iven Nagy Lázár brassói törvényszéki jegyző 1 frt. A 125. sz. iven Szilágy-Somlyóról Gencsi Sándor 2 frt, Szabó Miklós 10 kr, Surányi Ferenc 50 kr. Az 1551. sz. iven Maros-Vásárhelyről: Molnár József 1 frt 20 kr, Dabóci Mihály 40 kr, Spitzer János, Heichling Frigyes 20—20 kr. Az 1424. sz. iven: Tóth Józsefné 10 kr, Gál Péter 20 kr, magyar ref. egyház 1 frt. Az 1895. sz. iven Csomor Kálmán gyöngyösi polgármester gyűjtése 6 frt 10 kr. Az

1740. sz. iven Ladányi László pesti felső járási szolgabíró úr szives gyűjtése folytán, Monor községi lakosok 40 kr, üllői lakosok 2 frt 40 kr, Vecsés községi lakosok 1 frt, Balla Zádor 30 kr, Maglód községi lakosok 7 frt 50 kr, dr. Heller Lajos 20 kr, Kuszvay 30 kr, Lilik István 10 kr, Tápió-Sáp község 1 frt, Juhász Elekné 1 frt, Gomba községi lakosok 4 frt 52 kr, Bénye községi lakosok 4 frt 43 kr, Pilis községi lakosok 1 frt 40 kr, Nyár egyházi gyűjtés 6 frt 60 kr, Irsa község 6 frt 61 kr, Gyömrő község 5 frt, Süly község 3 frt 1 kr, Cegléd-Berceli lakosok 50 kr. Az 1349. sz. iven a derecskei ref. egyház 5 frt. A 474. sz. iven Kolozsvárról: Parádi Kálmán 1 frt, Bodor Antal 1 frt. A 396. sz. iven Molnár János brassói ref. lelkész 1 frt. Az 1651. sz. iven: Hajnal Antal jászapáti járásbíró 5 frt. Az 1800. sz. iven Szentmariay Dezső m.-vásárhelyi törvényszéki elnök 2 frt. A 445. sz. iven Nagy-Enyedről: Lőcsei Sp. Lajos 1 frt. — Összesen 108 frt 43 kr. A nyolc első közlemény összege 1040 frt 64 kr. Főösszeg 1149 frt 7 kr. Midőn ezen itt kimutatott összegeknek átvételét nyugtatványozni, szerencsém van, egyúttal kötelességemnek tartom, a szives gyűjtő és adakozó uraknak, az egyházközség nevében, hálás köszönetet mondani. Segesvár, 1886. augusztus 14.

Szilágyi Márton,
pénztárnok.

Számadás és köszönetnyilvánítás.

A „Makfalvi székely dalkör“ által folyó évi augusztus 8-ikán, a szováti fürdőn, felerészben az „Erdélyi Közművelődési Egylet“ javára rendezett dalestély jövedelme: 105 frt 70 kr. volt, melyből a kiadásokat levítve, maradt tiszta jövedelem: 66 frt. Ebből 33 frt az „Erdélyi Közművelődési Egylet“ központi pénztárába küldetett be, 33 frt pedig a dalkör pénztárnokának adatott át. Felülfizettek: Dózsa Dániel kir. kuriai bíró 3 frtot, dr. Nyárádi Gyula körorvos 3 frtot, Szántner János főerdész 1 frtot, Garanci Péter pénzügyi biztos 1 frtot, Szentiványi József 1 frtot, Szegedi Károlyné 1 frtot. Ince István mérnök 1 frtot, Hönig Elek 1 frtot, Kondrai Márton 50 krt, Biró Sándor 20 krt. A szováti fürdő és közel vidékünk kicsiny, de lelkes közönsége igen szép bizonyítványát adja nemes érzésének, midőn, bár előre törekvő, de a dolog természetéből kimagyarázható, sok akadályllyal küzdő és így fogyatkozasos dalköröm iránt, most már harmadizban tanúsítja élénk érdeklődését, elkötelező pártfogását. Az ily közönség, mely a jó igyekezetet így pártolja, méltó a legőszintebb és legteljesb tiszteletre. Makfalván, 1886. augusztus 30.

Benedek Dénes,
makfalvi ref. lelkész.

Hivatalos rész.

Szám 1690—1886.

FELHÍVÁS

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés mtt. tagjaihoz.

A f. évi június 17—20 napjain tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve megjelenvén, az egyházkerületi közgyűlés tagjai által megrendelhetők s 80 krnak posta-utalvány mellett leendő előleges beküldése után a kívánt példányok azonnal el fognak küldetni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától Kolozsvárrt, 1886. augusztus 19. Elnök-helyettes:

Bodor Antal,
titkár.

Dr. Kolosvári Sándor.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. SZEPTEMBER 16.

37. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A pápa és Magyarország.

II.

A midőn a bőv kivonatban és minden nevezetesebb pontjában ismertetett pápai körlevélre megjegyzéseinket megteszszük, igyekeznünk, a mennyire csak lehet, háttérbe szorítani saját felekezeti fölfogásunkat s mindenek előtt készséggel ismerjük el, hogy XIII. Leó hivatkozása arra a befolyásra, a melylyel a római egyház Magyarország cultur-fejlődésére, sőt közjogi szervezkedésére is volt, a valóságnak felel meg. A római egyháznak és az általa kiformált vallásrendszernek későbbi aberratiói, melyek az egyházi nagy szakadást természetesen idézték elő, nem semmisíthetik meg a magyar nemzet életszervezetébe átment és begyökerezett ama történelmi hatályokat, melyek a keresztyénné lett magyarság népjellegét fokonként átídomitották s állam-alkotó és föntartó erejét kifejlődésre és érvényre jutni segíték. Mint protestánsoknak sem juthat, tehát, eszükbe kicsinylése, vagy éppen megtagadása annak a jótékony befolyásnak, a melyet XIII. Leó elődjeinek egyháza hazánkra, nemzetünkre gyakorolt s ha mindjárt a mai kor fiai s a protestáns egyház hívei levén, amaz egyház formáit és hittételeit a krisztusi tannal államunk megalakulásának idejére is ellentéteseknek kell itélnünk, készséggel ismerjük el, hogy a mai Magyarország kifermálódásában határozott része van a római egyháznak is. Sőt még azt sem vesszszük zokon a körlevél írójának, hogy az „egyetemes“, vagy, mint a terminus kettős értelmének rejtett sophismájával nevezni szokták: a „katholikus“ igazság egyedüli letéteményesének saját egyházát hirdeti. A „szolgák szolgájá“-hoz épen illik az az egyetemes „lelki uralom“, melyet magának az egész világ fölött vindical s az infallibilitas szerencsétlen dogmájának kanonba igtatása után nagyon is logikus dolog megfeledezni az emberi gyarlósá-

gokrúl, melyekben mindnyájan leledznünk s szemet hunyni a tulnyomóan nagyobb katolikus világ létezése s az emberiség fejlődése rendjén kifejtett hatása előtt.

Ez a szándékos megfeledezés, meg szemhúnyás, különben, nem csak in sacris et ecclesiasticis jellemzi XIII. Leó körlevelét, hanem abban a tekintetben is fogva tartja az infallibilis levelezőt, a midőn Magyarországot, mint államot érinti s törvényhozására befolyást akarva gyakorolni, a magyar közjog oly sarkalatos tételeit tekintni nem létezőknek, a melyeket, egy önálló állammal szemben, már magának, mint soi-disant souverainnek is tiszteletben kellene tartania, de a melyek iránt legalább azok, a kikhez körlevelét intézi, föltétlenül és elutasíthatatlan kötelességgel és alattvalói engedelmisséggel tartoznak, ha ez állam büntető hatalmával ellentétbe jutni, nem akarnak. A mi törvényeink, melyek a hazai felekezetek közötti viszonyokat s ezek rendjén az egyházakba való fölvételt szabályozzák, nálunk kétségszöndéhatatlan érvénnyel rendelkeznek s ha a körlevél, mely pedig egyik tételében „a törvényes hatalom iránt való alárendeltséget és engedelmisséget“ erősen hangoztatja, az egyházba való fölvétel kérdésénél azt az utasítást adja főpapjainak, hogy „inkább kell elviselniök az emberi törvények szigorát, mintsem, hogy magukra vonják a büntető isten haragját“ ez utasításában éppen ama „törvényes hatalom“ ellenében szítja az engedetlenséget, a mely, más határozmányai-val, azt a kiváltságos állást és helyzetet nyújtotta a katolikus egyház főpapjainak, a melylyel, az egyenlőség rovására, maig rendelkeznek.

Ugyane sorba tartoznak a magyar iskolázást szabályozó szentesített törvények, s ha XIII. Leó ezeknek ellenében átok alá veti törvényes tanintézeteket, főpapjait fölhívja, hogy a törvényes iskolai kényszerrel szemben, e tanintézetektől tartsák távol az ifjúságot és csak is a teljesen (katholikus) papi

fönhatóság alatt álló iskolákat ismerjék el jogosultaknak ezzel és a katolikusoknak revindicált budapesti egyetem katolikus jellegének hangoztatásával Magyarországnak állami souverainitását próbálja megtagadni és saját főpapjait oly dilemmába juttatja, hogy vagy tápláló, védő hazájuk törvényeit kell megsértetniük, vagy egyházi főnökük törvénytelenre csábító szavait lesznek kénytelenek ignorálni s hallgatva, ad acta tenni.

Ugyanezt a semmibe-vételt érdemli ki a körlevél abban a részletében, a melylyel, a valóság teljes ignorálása után, az állami és így felekezet-nélküli tanintézetek célját abban látja, hogy „a tanulók a legszentebb dolgokat, illetőleg, a legnagyobb tudatlanságban és teljes vallásközönyben nőjenek föl.” Az író tudja jól, lehetetlen nem tudnia, hogy ugyanazok a törvények, melyek az illető tanintézetek felekezet-kivüliségét elrendelik, megadják a jogot és kiszabják a köteleességet valamennyi hazai felekezet számára, a vallás és erkölcs tanítására nézve így tudva, hamisítja meg az igazságot, ez intézkedés célja nem az erkölcs telenségre és vallási közönyre való nevelés, hanem jogegyenlőség érvényesítése és a hazai felekezetek közötti béke biztosítása levén. De az infallibilis szerző inkább állit tudva valótlanságot, mintsem elismerje államkormányzati bölcsességét annak a célzatnak, mely, legalább ebben a tekintetben, egyenlő jogokat biztosít az á-katolikus felekezeteknek a katolikkal és biztosítja az egy haza gyermekei közötti békés megélhetést. Sőt, odább, ugyanez a körlevél, a király „kiváló vallásosságától és a kormány élén állók bölcsességétől” várja az iskolák visszakatholizálását, ugyanattól a „törvényes hatalomtól”, a melyre nézve előbb „a bűntető isten haragja”-val fenyegette meg hiteit. Az infallibilis író ilyen fallaciáktól várja Magyarország törvényhozásának néhány száz esztendővel való visszazökkenését!

De várja egyébtől is, olyan valamitől, a mi, ha consequentia tekintetében semmit nem enged is társainak, de anachronismusában már igazán ritkítja párját. Értjük a körlevél ama részletét, melyben azon az alapon dicséri meg a keresztyének és zsidók közötti házasság szabályozására tervezett törvényjavaslat megbuktatóit, mivel a katolikus egyház tiltja a katolikus embernek a katolikus hitvalláson nem levő keresztyénekkal házasságra lépni, mihez képest a házasságot föl-

bonthatatlan szentségnek kell tekinteni s egyedül a (katolikus) egyház fönhatósága alá kell helyezni. Hogy a keresztyének és zsidók közötti házasság azért kárhoztatandó, mivel a katolikus egyház a katolikus és nem-katolikus keresztyének között tiltja a házasságot ennek logikai ratióját nálunk bizonyynyal jobban érti az infallibilis levélíró; bár, még a vegyes-házasságokra nézve is magának a római curiának Magyarországot illető engedvényeit sem szükségkép kellene e kuria mai fejének ignorálnia. De még ennél is kevésbé szabadna az infallibilis írónak megfedkeznie Magyarország törvényhozásának érvényben levő intézkedéseiről, melyekkel a magyar katolikusok házassági ügyeit is kivonta az egyház kizáró fönhatósága alól; sem a katolikus világ túlnyomó részének körében épen a házassági jogra nézve régóta érvényesült secularisatióról. Ily tényekkel szemben és az igazság megsértése nélkül, hogyan lehet egy lélekzettel állítani azt is, hogy Magyarország megörzé sértetlenül az első királyától öröklött hitet és azt is, hogy az egyetemes igazság letéteményekint bemutatott egyház tana nem tűri a házasság intézményének az egyházon kívül álló hatalom alá rendelését? Tűri biz' azt igen nagy léleknyúgalommal, mert a souverain állam hatalmával nem tartja tanácsosnak kikötni s el fogja, hiszszük istenünket, nem sokára tűrni a keresztyének és zsidók közötti házasság szabályozását is, mint eltúrte a vegyes-házasságokat, el a felekezet-kivüli iskolákat, a budapesti egyetem világi kormányzását, a felekezetek egyenlő jogokkal való fölruházását s több ilyes istentelen dolgokat, melyek történelmi és törvényes tények formájában hazudtolják meg az infallibilis író egyetemes igazságkint hirdetett „katolikus” igazságait.

Épen nem feledkezik, tehát, meg a körlevél írója ez ellenmondások, ignorantia és anachronismusok közepett egyháza szokott eszélyességéről, a midőn az általuk hirdetett tanok, meg a való tények közötti ez éles és eltagadhatatlan ellentétekkel szemben, ugyancsak nyomatékosan köti szivökre főpapjainak, hogy mindenképen igyekezzenek segítyt igénybe venni azoknak, a kik másokat tudományban, vagy onosságban, méltóságban, tekintélyben felülmulnak, hogy „ne vonakodjanak segíyezni, gyarapítani mindazt, ami a katolikus ügy előmozdítására létesült,

vagy létesülni fog.“ Ez az a katolikus ügy, a mely, mint látjuk, ellenkezhetik alkotmánynyal, törvénynyel, az állam főnhatóságának elvével, de a melynek számára a föltétlen engedelmisségű papság vakon haladó phalanxát kell megalkotni; melyhez az üdvöt vicaria satisfactió útján nyerő laost szent missiókkal kell lebilincselni; melynek javára a vagyon és hatalom embereit meg kell nyerni s mely katolikus igazságképen hirdettetik apostoli áldás mellett, a mennyei adományok zálogául és az atyai jóakaratnak jeléül.

Hogy ebből az „apostoli“ áldásból mi s az összes á-katolikusok a magunk számára nem kérünk, az csak természetes s így könnyen megítélhető, hogy mennyiben felel meg a körlevél az igazságnak akkor, a midőn minden megkülönböztetés nélkül, az egész Magyarországhoz szól. A magyarság á-katolikus része, ha egyebet nem is, legalább létezése kegyes elismerését, vagy bár tudásul vételét csakugyan kérheti az infallibilis római püspöktől. De mi azt hiszszük, hogy a magyar katolikusok közül is nagyon, nagyon sokan s magok a főpapok is egész tisztelettel ad acta teszik egyházi fejük körlevelének java részét, mindazt, a mi benne a magyar korona és állam souverainitásával, épen a szentnek nevezett I. István által megalapított magyar alkotmánynyal, szentesített és érvényben levő törvényeinkkel, a közös haza testvér-gyermekeinek jó békéjével s az államok mai jogrendjével, a kor előre törő szellemével és az emberiség jövő reményeivel ellenkezik; a mi, meg kell adnunk, ugyancsak bőven fordul elő e pápai encyklikában.

Ez az élet a születés és temetkezés szakadatlan nagy folyamatja, melyhez a koporsókat a mult, az új szülötteket a jövő szolgáltatja. XIII. Leó körlevele görcsös szívóssággal ragaszkodik a multhoz, legyen az ő hite szerint. De az életre törő és méltó nemzetek csak a jövőben remélhetnek s Magyarország népének multján jövőjét kell fölépítenie. Csak merüljön hát a pápa a mult ködalakjainak szemléletébe, mint Janus visszanéző arca: Magyarország, előre néző arcával, az emberiség jövőjének magasra helyezett céljain csüng és szolgálja hiven, büszkén a haladást.

Sz. B.

Papi értekezleti körök.

II.

Lépünk közelebb tárgyunkhoz. Mutassunk rá egy-két konkrét viszonyra, melyek a papi körök megalkotásának szükséges voltát hangosan hirdetik.

Szemeinkbe tűnnek mindennek előtt a gyakorló lelkész kedés roppant teendői, s ezek közt első sorban a szorosabb értelemben vett hivatalos, az ügyviteli teendők. Az ifju lelkész azon hitben foglalja el papi állomását, hogy az ő kötelességeinek egész körét az evangélium hirdetése, a sákramentumok kiszolgáltatása és az iskolára való felvigyázat alkotja; de csakhamar arra ébred, hogy ő legalább fele részben állami hivatalnok, ennek nagy felelősségével, de minden javadalma nélkül. A hozzá tóduló ügyes-bajos emberek miatt tanulószobája valóságos hivatali bürová változik, melynek ajtaját, egy olyan nagyságu egyházban, mint például a marosvásárhelyi, vagy a kolozsvári, naponta több ember nyitogatja, mint némelyik vidéki járáshíroságét. Ehez képest, megkiváncsítatik a paptól, hogy az anyakönyvek helyes és pontos vezetésén, és a sok rubrikás statisztikai ívek betöltésén kívül, ismerje a katonai ügyet, az árva- és gyám-ügyet, a községi, közgazgatási, igazságszolgáltatási, rendőrségi és bélyeg-törvények nevezetes részét; a házassági jog és válóperi eljárás szövevényes mezejét a népiskolai törvények és rendeletek egész tömegét. Ismeretesnek kell lennie a pénztári kezelés és számadás-készítés nem éppen könnyű tudományával, sat. stb.

Hogyan tegyünk szert a szükséges tájékozottságra a polgári törvények széles mezején; kitől tanuljuk el azt a százféle ügykezelési fogást, midőn mindezek nagyobb részének ismertetésére a theológiai tanfolyamon az egyházbjogtan ki nem terjeszkedik s nézetünk szerint, ki sem terjeszkedhetik?

Csak a kölcsönös felvilágosítás, útbaigazítás lehet a kisegítő eszköz. Mindenik vidék lelkészi karában találkozunk egy-két egyén, a ki szeret a törvény-könyvekben buvárkodni, kiválóan rátermett az adminisztráció munkájára, volt kedve és alkalma jártasságot szerezni a papi ügyviteli teendőkben, bir a kellő gyakorlati érzékkel arra, hogy a legszövevényesebb és kényesebb kérdések elintézésénél meg tudja találni a célravezető utat és módot az ilyenek a papi értekezleti körök gyűlésein felvilágosításaikkal, értekezéseikkel, mily jótékony gyámolítást tudnának nyújtani azon paptársaiknak, kik a lelkészi ügyvitel terén kellő jártassággal nem bírnak.

Előttünk áll, továbbá, a lelkipásztori gondozás széles mezeje. Mennyire fölverte ezt a gyom, az irtogató kezek lankadsága és tétlensége miatt! Vadházasság, mértéktelen életmód, rothadt beszédek kedvelése, templomkerülés, szent és kegyeletet érdemlő dolgok megvetése és kigúnyolása, könnyelmű pazarlás, vagy irigykedő rút főszenység: ezek s ezekhez hasonló gyomok nyomják el nálunk a népelet nemesebb hajtásait. És vannak a lelkipásztori munkásságnak olyan feladatai, melyeket a magyar protestáns egyház és papság a maga munkakörébe

még igazában be sem vont soha. Ilyenek: a szegények, árvák, elaggott inségesek ügye; a missió-ügy, és pedig, miután arra sem erőnk, sem elég buzgóságunk nincs, hogy messzi világrészekben, vad népek közt terjeszszük az evangéliumot: a belmisszió ügye, hogy evangelizáljuk legalább véreinket, feleinket, hódítsuk vissza azokat, kiket félig-meddig már az édes anyanyelv kapcsai közül is kiragadtak a mostoha körülmények. Mily sok az irtani való, mily sok a plántálni való! Csak egyesült erővel és erőfeszítéssel leszünk képesek nagy feladatunk megoldására.

Lehetetlenség, hogy isteni tiszteletünk rendjének és szokásainak sokféle hiányai és kinövései is magukra ne vonják figyelmünket. Sokan azt állítják, hogy a protestáns egyházban, ennek azon evangéliumi álláspontjából kifolyólag, hogy az isten lélek lévén, őt lélekben és igazságban kell imádnunk: be kellett következni a kultusz intézménye alább hanyatlásának és elsatnyulásának. De ez állításban nagy tévedés rejlik. Mert a jelzett evangéliumi álláspont, csak az istentiszteleti symbolumok és ténykedések túlhalmozottsága és mesterkelt volta ellen irányul. Amaz állásponttal szépen összefér az a lélektani igazság, hogy minden igaz, benső érzelem; s így az őszinte vallásos érzelem is, megfelelő külső mozdulatokban és cselekvényekben szokott nyilatkozni, és hogy az ily külső nyilatkozatok, helyesen választva és gyakorolva, az érzelmenek, a benső életnek emelésére, erősítésére szolgálnak. Hanem igenis, az említett evangéliumi igazság helytelen értelmezése, túlzott, rideg puritán felfogása csakugyan okává lön a protestáns kultusz elhanyagolásának. Láthatunk is e téren, kivált nálunk, sok oly dolgot, a melyet lehetetlen helyeselnünk. Láthatunk csin és izlés nélkül épített és berendezett templomokat, melyek a belépőt nem nagyon alkalmasok áhitatra ébreszteni. Hallhatunk gyülekezeti éneket, melyet a kántor egymaga fű, legföllebb négyen, öten sziveskednek a gyülekezetből azzal a segítséggel lenni, hogy a kántor énekét félrevezessék. Hallunk álomra szundító beszédet, kopott frázisokból összehagyva. Nagy ünnepeken három prédikációs ceremóniát, melyek közül az első a rendes prédikáció, a második az urvacsorára felhívó beszéd, harmadik az agenda, telve ismétlésekkel és nem mindig sikerült rögtönzésekkel: a hosszú ceremóniát mintegy penitencia-tartásul kellett végig várni azoknak, kik a megelőző bűnbánati napokon a szokásos vezeklést elmulasztották. Hallhatjuk

és láthatjuk mindezeket; de nem láthatunk templomainkban soha egyetlen-egy kereszteleési aktust, házaspárok összeeskütését is csak nagy ritkán; nem, mert ezeket, mint mondják sokan, családi ünnepélyektől tekinthetnünk: ennél fogva a dolog természetével megegyezőbb, háznál végezni, mint templomban. Meglehet, hogy így van; de az is igaz, hogy az esketés és kereszteleés szertartása, háznál végezve, kissé profán színezetet ölt, midőn a lelkész teendőjét a konyhából behatoló sisterség mellett és illatárban végzi s midőn a vendégsereg figyelmének csak egyik felét fordítja a szent aktusra, a másik felét a tálakkal és üvegekkel megrakott terített asztalon legetteti.

Hát még mily profánná, anyagi és erkölcsi kárt okozóvá lettek temetéseink! Mily messze távoztunk e tekintetben nagy tanítónktól, Kálvintól, a ki minden temetési ceremóniát mellőztetni óhajtott. Ma már nem csak városon, sok esetben falun is, a halálesetek, melyek néma, bánatos visszavonulásra kellene hogy bírják az embert, valóságos farsangi komédiák rendezésére szolgálnak alkalmúl. A keservesek, erszényük erejéhez képest, többé-kevésbé cifra gyászkozsit rendelnek meg, ingó-lengő tollbokrétás lovakkal, sárga paszományos, gyiklesős maskurába bujtatott koporsó kísérekkel, a gyászmenetet vezető zenészekkel, énekesekkel, (a kik rendesen nem egyháziak) és pappal, a ki, éppen mint az előbbie, csupán a tünnető, fényelgő, és hivalkodó pompa egyik alkatelemének tekintetik. És ez a szokás, a visszás érzések e szörny-születte, mind szélesebb körben terjed. A divat hatalmával uralkodik. Megrabolja a gazdag fölöslegét, melyet jótekonny célra fordíthatna, inségesebbé teszi a szegény inséges helyzetét. Gyakran megtörténik, hogy az a sir, mely a kenyérkereső apát, vagy az ápolgató édes anyát elnyelte, egyszersmind az árvák csekély vagyonkáját is elnyeli.

És nekünk, külön-külön, nincs erőnk megdönteni az éktelen és káros divat hatalmát. De ha papi értekezleteinken megbeszéléseink, vitáink tárgyává tétetnének az elharapózott helytelen egyházi szokások, általában, isteni tiszteleti formáink hiányai, ferde kinövései: bizonyára, fel tudnók találni és sikeresen alkalmazni a biztos gyógyszereket.

Legyen szabad egy következő rövid cikkben elmondanom még néhány szót a felvett tárgyról.

Baló Sándor.

T Á R C A.

A nápolyi gályákon.

(Folytatás.)

Majd kődarabokat hordtunk mély üregekből az erődítések alapjául; majd a búzát, zabot és árpát forgattuk meg a gabonátárakban, melyek telve voltak porral és férgekkel; majd vizet hoztunk, hogy megnedvesítsük a földrögöket, melyek az erősségek felékesítésére voltak szánva; majd a porondot tisztítottuk el az erősség egy mély árkából; majd kiegyengettük e nagy erősség terét poronddal és

kövekkel; és ebben főképp Kellio jézsuita, az iskola rektora, lelte kedvét, hogy mi az ő temploma és parochiája környékét megerősítettük. Majd a gátakat csináltuk a vár körül, és jó erőre tapostuk; majd felástuk ugyanazt, midőn egyéb dolgot nem tudtak adni. Mert ellenfeleink magát a gátat sem sajnálták, mely nagy fáradsággal és költséggel volt egykor megcsinálva, csak hogy minket kifárasztassanak. Néha kiegyengettük az új házak folyosóit homokkal; és aztán egyszer, a mi hosszasan tartott, meszet kellett hordanunk az

éptűlő házakhoz, kis egyes talyigákkal, melyekkel rendszeren dolgoztunk, egy meredek hágcsófélén felmenve, hol gyakran megbotlottunk, minthogy lábaink meg voltak láncolva, és veszélyben forogtunk, hogy felülről aláesünk. Ki tudná, különlegesen előszámolni, hányszor és hányféle módon kísértették meg ellenfeleink, hogy 'minket tehetetlenekké tegyenek, és minden erőnket kimerítsék, hogy így minket istentől eltántorithassanak? Minde nyomoruságok közt lelkünknek szemeit egyedül istenre és a mi megváltónkra, ki az ő atyjának jobbán ül, felemelve, és mindeneknek a legigazságosabb bírāja, emeltük, és szívünket, naponkénti munkáink alatt Babylon utcáin, Dávid zsoltárainak éneklésével erősítettük, és a további isteni kegyelemre, és segedelemre irányoztuk. A mi ellenfeleinkben borzadást keltett és őket nagy szorultságba hozta. De istené legyen az örök dicsőség, ki minde dolgokat bennünk egyedül megboszulta, hogy midőn ellenfeleink leginkább bosszankodtak és magukat új cselekedések kigondolása által és egy lecsillapíthatatlan düh és örület által teljesen kimerítették: mi magunk bensőleg vidámak voltunk, és az ő bolondságait és hiu szándékaikat kineveltük."

„A munkát kivéve, még szenvednünk kellett a fogház szorosságát és kényelmetlenségét, hová éjjelre bezártak. Mert ez egy üreg volt a gát oldalán, nyitva az időjárásnak és szeleknek, és a mely mindennap beomlással fenyegetett. Midőn esett, fogházunk egy pocsolya volt, és a mellett nedvesek lettünk az ablakokon és a rossz fedelen becsurgó víztől. Végre, hosszas kitartás után, mivel senki sem gondolt a régi üreggel, míg az új fogház még távolról sem volt készen, homokos földet raktunk a fedélre, mert egyebet nem találhattunk fogházunk közelében; és e homokcsomó által védtük magunkat némileg az eső és hó kényelmetlensége ellen. Ez azonban egy szerencsétlen védelem volt, nemcsak azért, mert csupán homok volt, hanem azért is, mert mi a beomlástól való féltünkben sem a csomót elég nagyra nem nevelhettük, sem a fedél minden részét be nem dughattuk. Fogházunk telve volt bűdösséggel, nem csupán annyi embernek kilégzésétől egy oly kis térben, de különösen, mert a falak rothadásnak indultak, és az ott kerekben fekvő tisztátalanságtól. A békák a falüregekben folytonosan kvárogatok és énekeltek régi dalokat, és midőn mi aludtunk, akadálytalanul és kényő-kedvők szerint szaladgáltak végig testünkön."

Az élet fentartására, különösen a három első hónapban, nem kaptunk egyebet, mint fekete katona-kenyeret, még pedig három napra egy cipót, és ha a következő nap nem adtak, éhezniünk kellett. Vízét ihattunk, midőn munkában voltunk, mert a kuthoz oda mehettünk, de ezt is a vadabb katonák meg akarták akadályozni.

E nyomoruságunkban kérelmet irtunk a császárhoz.

Isten kegyelme, azonban, utat nyitott szenvedéseink enyhítésére, részint azon munkás emberek által, kik a tél néhány napját kivéve, folytonosan dolgoztak az erősségeken s egyes házakon, s kik átadták a pénzt, mit családaink küldöttek, vagy dugva adtak nekünk saját kenyereikből. A mit enni kaptunk, csak nagy vigyázattal ehettük meg, mert a vadabb katonák még a szánkából is kihúzták a falatot. „A gyermekek és az asszonyok maguk, a közel fekvő helységekből, eljöttek néha, mintha valami dolguk volna ott, vagy a

munkás embereknek hoztak volna enni, és azon dolgokat, melyeket jó emberek adtak számunkra, egész csendesen, menés közben, talyigáinkba lopták, vagy pedig a fűbe vetették azon helyen, hol mi el kellett hogy járjunk, vagy egyébkint rejtették el azt, aztán gyorsan elfutottak; mert ha megfogták őket, kegyetlenül megbüntették, mint ez egy asszonynyal történt, ki egy darab kenyeret szalonnával és lencsével a talyigák egyikébe tett, gondolván, hogy azt senki sem vette észre; de Kellio jezsuita meglátta ablakából, és annyira felmérgeződött, hogy az asszonyt üldöztette, és a midőn elfogták az ártatlan alamizsnáért, hóhér keze által, a nyakánál és kezénél fogva egy fakalodába zárva, a legnagyobb hidegben nyilvánosan szégyenkőre állították ki."

A katonák közül is sokan „kegyetlenségüket elhagyva, jótévedőkké lettek." „Ezek hoztak némelykor nekünk, mint Ilyés hollói, kenyeret, sajtot és italt a piacról, elrejtve azt kabátjaik alatt." „Némelykor szigorúan megbüntették ezért őket, midőn a jezsuita, vagy a kegyetlenebb tisztek észrevették ezt." „Sokan közülök, végre látva, a mi ügyünk igazságát, soha sem emelték volna ránk kezeiket, ha papjuk, Kellio jezsuita, által többször és különféle módon arra fel nem ingereltettek volna."

Juniustól kezdve egész szent Mihály-napig, senkit sem bocsátottak hozzánk; ekkor azonban a mieink kitartására, kik nem üres kezzel kértek, megengedték a látogatást, de ritkán és szigorú felügyelet alatt, s csak a jezsuita engedelmevel, ki e hatalmat kikoldulta magának a várparancsnoktól.

A mieink a nekünk szánt pénz egy részét mindig a jezsuitának adták át, hogy annak gyanuját, mintha ők pénzt adnának át nekünk, elaltassák. A jezsuita kiosztotta a neki átadott pénzt, de annak használatát igyekeztek mindenképen megakadályozni. Vagy elvették azt a katonák által tőlünk, vagy megparancsolták azoknak, büntetés terhe alatt, hogy a mi pénzünkért se ételt, se italt ne hozzanak. Sőt a tisztek, a jezsuita tanácsára, megparancsolták a katonáknak, hogy a pénzt elvehetik ugyan tőlünk, de semmit sem szabad érte vásárolniok. E csel folytán a rablásvágyóbbak sokszor rászédtek minket.

Midőn a mieink észrevették, hogy egyes családtagokat és hazafiakat bebocsátottak hozzánk szent Mihály napjától fogva, felkészültek a nagy útra a mi meglátogatásunkra. De sokszor hosszú ideig kellett egy közeli, Freistadt nevű, helységben tartózkodniok, míg egy-két órai beszélgetést engedtek nekik. Egyébkint a császári katonáknak sem volt szabad velünk beszélni, kivéve üzőinket.

Ugy a munka, mint az eleséghezás elleni parancs tekintetében legjobban voltunk december havában, midőn némi remény volt szabadulásunk iránt. Mert a mieink nem szüntek meg érettünk a felség előtt is beszélni, bár a főpapok igyekeztek azt megakadályozni, a miért fogságot is kellett Pozsonyban szenvedniök, különösen a filelieknek.

De 1674. december 17-én Kolonics püspök Leopoldstadthba jött és 1675. január 30-ikától kezdve, a legkegyetlenebbül jártak el, úgy a munka tekintetében, mint élelmi szükségleteink eltöltésében; kivéve, midőn a jezsuita átkozott könyörületességét akarván kimutatni, s kegyetlenségét fedezni,

némelykor némi étket és ruhát hoztak. „Ugy, hogy mi, kivéve e hónapot és egyes ünnepnapokat, fogságunk egész ideje alatt, a hidegre vagy melegre, a szép vagy csúf időjárásra való tekintet nélkül, kényszerítve voltunk, dolgozni. Különösen télen bármily csúf időjárás, vagy szél, vagy havazás, vagy jégeső, vagy zuzmára volt, minél kegyetlenebb különféle dolgokkal terheltek meg, és a mi legkeservesebb volt, soha sem hűzódhattunk meg fedél alá. Sokszor üres talyigáinkat sem tudtuk a havon keresztül taszítani, míg nagy fáradsággal egy ösvényt nem csináltunk. Őrizőink maguk, és mind a császári katonák, sokszor az ördöghez kívánták a jésuitákat ez esztelen zsarnokságért.”

(Folytatása következik)

Rákosi György.

KÜLÖNFÉLÉK.

= „Magyar protestáns irodalmi társulat” címen közöl cikket Celder Márton az általa szerkesztett „Egyh. és isk. Figyelőben”, sürgetve annak szervezését. Természetes, hogy nagyon jó és szép lenne; sőt már majdnem elhalaszthatatlan azon mozgalommal szemben, melyet a róm. katolikusok részéről tapasztalunk. Mi itt állunk; készen vagyunk; lapunkat, buzgóságunkat szívesen felajánljuk. Ám, nem első eset, hogy e tekintetben a buzgók felemelték szavukat; hogy mozgalmat indítottak meg: és a vége az lett, hogy még ma is csak a kezdet kezdetén vagyunk. Hát, mi megvalljuk őszintén, nem kezdünk fenn a tetején, hanem előbb szeretnők lerakni a fundamentumot. Midőn lapunk 34. számában „Egyesületi jog és kötelesség” cím alatt megírtuk sürgetésünket, hogy az egyházmegyéék alakítsák meg a „papi értekezleti köröket”: előttünk is végső célnak egy oly társulat szervezése lebegett, mely magába foglalná általánosan az egész magyar protestáns egyházat törekvéseivel, céljaival, aspirációival. Hogy e tekintetben biztosan számíthassunk: elmellőzhetetlen kötelességünk mindennek előtt egészséges, életre való mozgalmat indítani meg az egyházkerületekben, hol az intéző köröknek fel kell verni az egyházmegyéket, melyek ismét a közösségi élet föllevenítésére érvényesíthetnék jótékony befolyásukat. Midőn megindul a pezsgés, midőn lüktetni fog a szíven a vér, midőn a tagok megbizonyítják munka-képességüket: akkor érkezett el aztán az ideje, hogy egy oly társulatot szervezzünk, mely dicsőségünkre válhatik. Ha mindig csak experimentálunk: valahányszor egy ilyen megbukik, mindig évtizedekre vetjük vissza a mindnyájunk által ohajtott eszme megvalósítását. Hanem, azért csak vitassuk, beszéljük meg minden oldalról és tápláljuk a reményt, hogy képesek vagyunk valahára becsületünkre szolgáló alkotást megvalósítani.

= A szerencsétlen halállal kimúlt kolozsmegyei tanfelügyelő, Váradi Károly barátunk helyébe a vallás- és közoktatási miniszter a sz.-keresztúri tanító-képző intézet igazgatóját, Kozma Ferencet nevezte ki. Van jogunk, megelégedéssel regisztrálni e kinevezést, mint a mely oly férfit ért, ki egyetlen jól megírt könyvével tagja lett a magyar tudományos akadémiának. Kívánjuk, hogy az új hatáskör egész férfit találjon az új tanfelügyelőben, ki kétségtelenül sok anyagot hoz magával, mely hasznára válik Kolozsvár intelligenciájának, és első sorban a tanügynek.

= Józsa Károly, eddig kolozsvári segéd-pap aa., hasonló minőségben, főtit. püspök aa. által deázi egyházunkba ordináltatott, hol nélkülözhetetlenné vált egy ifjú erő a költő-pap Medgyes Lajos életkorának előhaladottsága és Kovács Samu sokféle elfoglaltsága következtében. Józsa Károly ifjú barátunk egy esztendei Kolozsvárt léte alatt nem csak előnyösen ismertette meg magát, hanem egyszersmind bebizonyította, hogy hivatása és érzéke van a papi pálya iránt és hogy egészen jártas úgy az elméleti, mint a gyakorlati lelkészet minden ágában. Gratulálunk deázi egyházunknak, mert meg vagyunk győződve, hogy dolgai egészen rendbe jönek; és szerencsét, sikert, buzgóságot, kitartást kívánunk ifjú barátunknak, hogy megtalálhassa családjában, egyházában és öntudatában azt a megnyugtató boldogságot, hogy a neki adott talentumokkal híven sáfárkodott a rábizottakban.

= Kolozs-kalotai egyházmegyénk mérai egyházában az ürességben levő papi állásra pályázók közül hivatalosan candidáltak: Régeni Ferenc, Muzsnai József, Kerekes Sándor, Derzsi Lőrinc, Demeter Gyula és Vásárhelyi Zsigmond. Örvendünk, hogy sokan vannak a hivatottak; választott azonban csak egy lesz. Hogy a legképesebbek és legérdemesebbek kívánjuk a diadalmat: az természetes.

= Meghívó. A küllői ev. ref. egyházmegyében már meglevő papi értekezlet tagjait gyűlésbe hívom meg, f. évi szeptember hó 30-án d. u. 1 órára D.-Szent-Mártonba. Az értekezlet tárgyai: 1. Elnöki megnyitó. 2. Titkári jelentés. 3. Felolvasás a lelkesi értekezlet céljairól, t. Székely Sámuel b.-besenyői fia által. 4. Gyakorlati kérdésekre beküldött feleletek előterjesztése. 5. Indítványok tárgyalása, stb. V.-Gálfalván, szept. 12-én, 1886. Kovács Elek, ref. esperes, mint a papi értekezlet alelnöke.

= Az osztrák-német tanítók szövetsége, Bécsben, nem rég tartott közgyűlésén, nem csak fölvetette a testi büntetés behozatalának kérdését, hanem hosszas vita és heves felzólalások után elhatározta, hogy 1. az iskola nem lehet egészen a testi büntetés joga nélkül; a jog, melynek gyakorlása, mint végső fegyelmi eszköz, törvényileg pontosan meghatározott formában gyakorlandó: a gonosz pajkosság, nyakas dacosság, ellenszegülés, durvaság, szemtelenség, hazugság, becsületlenség és szemérmatlenség esetei számára követeltetik; 3. a törvényes meghatározások megállapítása pedagógiai, jogi és orvosi vélemény alapján a hivatott törvényes tényezők által történjék. Teljességgel nem akarunk e vitába elegyedni. E tekintetben egész irodalom áll mindenkinek rendelkezésére, honnan tájékozást merithet. Mi argumentumainkat a humanizmus, az erkölcsi érzés és a szeretet örök törvényéből vesszük és véghetetlenül örülünk, hogy Magyarországot azon államok sorában látjuk, melyek nem csak az iskolákból, hanem még a kaszárnyából is kiküszöbölték a botbüntetést. Ide tartozik Franciaország is. Bezzeg, nem tartozik ide Németország, sem Bajorország, hanem aztán Berlin és München a durvaságban és szemérmatlenségben felül múl minden európai nagy várost. Most ezekhez tartozik Ausztria is. Mi bizunk nemzetünk józanságában és felvilágosultságában, hogy még e veszedelmes szomszédság sem hozhatja ránk és fejlődésnek indult nevelésügyünk nyakára e megbélyegző és szégyenletes fekélyt. Maradjon csak ez teljességgel Flandria dicsősége!

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 1337—1886.

KÖRLEVÉL

az összes esperesekhez és a püspöki vizsgálat alatti
egyházközségek lelkipásztoraihoz

a körözüvények tárgyában.

A „Protestáns Közlöny“, mint a püspökségnek és az állandó igazgató tanácsnak hivatalos lapja, hivatalos jellegű közleményekkel hova-tovább fokozottabb mérvben igénybe levén véve, szükségesnek tartom, a lelkeszi s tanítói állomásokra vonatkozó körözüvények formája tekintetében intézkedést tenni. Az eddig divott gyakorlat szerint, ugyanis, kevés kivétellel, a körözüvények szövegében az illető állomások javadalmazása részletekig terjedő tételekben tüntetett föl, s e miatt a körözüvények szövege, legtöbb esetben, a lap szűk keretét tekintve, aránytalanul sok helyet foglalt el.

E gyakorlatot a f. év october 1-sőjétől kezdve, ezennel megszüntetem s a helyett a testvér-egyházkerületek körében szokásost léptetem életbe, mely szerint: a körözüvények szövegében a javadalom részletes felsorolásának mellőzésével, az állomás javadalmának hivatalosan megállapított becsértéke s azzal kapcsolatban egyszersmind jelzendő lesz az, hogy az illető egyházközség mely osztályba tartozik? Az állomások javadalmának becsértékére nézve sinormértékül szolgál azon kimutatás, mely a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés 1881-diki jegyzőkönyvéhez csatolva van, mint a 7-ik számú melléklet. E kimutatástól eltérés csak azon esetben történhetik, ha a jelzett időponttól kezdve az egyes állomások javadalmának emelkedése, avagy csökkenése az állandó igazgató tanács jóváhagyásával szabályszerűen ellátott.

Összes esperes társaimtól s a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek lelkipásztoraitól elvárom, hogy a körözüvények felterjesztésénél a fönnebbieken megszabott eljárásához alkalmazkodjanak a felterjesztésekben esetről-esetre tudomására hozzák a püspöki hivatalnak azt is, hogy a körözüvények közlésének megállapított díját, a felterjesztéssel egyidejűleg, a hivatalos lap szerkesztőjéhez és kiadójához, posta-utalvánnyal, elküldötték. Kolozsvárt, 1886. szeptember 9-én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1399—1886.

Mindenik egyházmegye t. esperesének és mindenik püspöki
vizsgálat alatti egyház t. kebli tanácsának.

Ref. népiskoláink egy részénél az az üdvös eljárás van gyakorlatban, hogy az illető iskolaszékek a nyári nagy szünet végén számba veszik a törvényes okon fel nem menthető tanköteleseket, s megállapítják — a tanítók javaslatai alapján — az összes tankönyv- s írószer-szükségletet, melyet azután egyszerre szereznek be, minthogy ily esetben az illető kereskedők mindig jelentékeny százalék-kedvezményt nyújtanak. A megvásárolt tanszerek az iskolai év elején szétosztottnak a szükséghez képest, a feljáró növendékek között, kik az igénybe vett tankönyvek s más tanszerek árát rövid időn visszatéríteni, tartoznak. Ezen üdvösnek bizonyult gyakorlatot igazgató-tanácsunk általánossá kívánja tenni, még pedig a népiskolai rendszabály 69. §-a alapján, mely megrendeli, hogy az egyházmegyei iskolák maga idején a szükséges tankönyvekkel és tanszerekkel elláttassanak. Ehézt kétségtelenül mindenik iskolának valamelyes rendelkezési alapra van szüksége. Népiskolai rendszabályunk ily alap előállítására utasítást ad, nevezetesen: annak 11. §-a megszabja a módokat, melyek szerint minden iskolát fentartó egyházközség köteles fekvő birtokban, készpénzben, vagy terményben iskolai alapot alkotni s azt évről-évre gyarapítani. Ezen iskolai alaphoz, vagy ennek kamataiból volnának megvásárolandók évről-évre a gyermekeknek nyújtandó tankönyvek és tanszerek, a kik aztán a tett költséget rendre-rendre visszatérítenék.

A fönnebb jelzett célszerű gyakorlat életrehívása érdekében utasítatlak az összes egyházmegyék, valamint a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak kebli tanácsai, hogy népiszkolai rendszabályunk idézett 11. és 69. §-ait mindenütt végrehajtsák. Egyszersmind felhivatnak t. esperes afiai és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak t. lelkeszei, hogy a f. év végéig tegyenek tűzetes jelentést igazgató-tanácsunknak, hogy ez ideig mi történt ez ügyben egyházközségenként és mily eredmény ígérkezik jelen rendeletünk s közvetítő eljárásuk következtében?

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1886. augusztus 31-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök. mint elnök.

1748—1886.

Minden kollegium mlt. Elöljáróságának.

Vallás- és közoktatási Miniszter úr ő nagyméltóságának múlt hó 23-ról 32882. sz. a. kelt leirata szerint, az állami, vagy állami felügyelet alatt álló alapokból — ösztöndíjban részesülő tanulók minősítvényi táblázatai a f. 188⁹/7. tanéven kezdve, évenként csak kétszer és pedig a tanév kezdetével és a tanév végével, minden év október és július havak végéig terjesztendők fel; a mennyiben azonban az illető tanuló év közben való elhalálása, akár kilépése, vagy rossz erkölcsi magaviselete, s illetve, elégtelen tanulási eredmény miatt az ösztöndíj-állomás üresedésbe jőne, vagy az ösztöndíj kiadása felfüggesztetné az esetben, minden egyes alkalommal, külön jelentés teendő, melyben az ösztöndíj élvezetének felfüggesztése, vagy megszüntetési ideje határozottan kitüntetendő.

Igazgató-tanácsunk felhívja a mlt. Elöljáróságot, hogy az elől jelzettek az illető igazgató tanár afiát figyelmeztetve, sziveskedjék, oda utasítani, hogy a kérdéses minősítvényi táblázatok legkésőbb minden év október és július hava 15-éig, minden további sürgetés bevétele nélkül, pontosan terjesztessenek ig. tanácsunkhoz.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától. Kolozsvárt, 1886. szeptember 2-án.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Szám 1338—1886.

KÖRLEVÉL

az esperesekhez, az összes lelkipásztorokhoz és
vallástanítókhoz.

Hivatkozással a népiskolai vallás-oktatás tárgyában 1093—1886. szám alatt kibocsátott körlevelemre, értesítem címzetteket, hogy abban tett ígéretemet beváltandó, jelen szám alatt megtettem intézkedésemet a vallástanításhoz szükséges segédkönyvek szétküldése tárgyában és pedig alkképen, hogy az egyes iskolákban szétosztás végett, e körlevelemhez csatolt rovatos kimutatásban jelzett számú könyvecskék egy csomagban az illető esperes-, püspöki vizsgálat alatti egyházközségek lelkipásztoraihoz expedáltassanak. Megjegyzem, hogy legjobb akaratom mellett sem vagyok ez idő szerint azon helyzetben, hogy az e tárgyban hozzám intézett felterjesztésekben felsorolt és szükségesnek mutakozó számú segédkönyveket küldhessek szét; de ha isten éltet, igyekezni fogok, a jövődők rendén után pótolni azt, a mit most nem tehetek meg. A reductionnál azonban a tölem telhető igazságos és részrehajlatlan eljárást tartottam szem előtt. Elvárom címzettektől, hogy idézett körlevelem értelmében fölhasználják az alkalmat arra, hogy az egyes iskolákban alapíttassanak tankönyvgyűjtemények, melyeknek magvái az általam szétküldött segédkönyvek szolgálhatnak oly formán, hogy azok az illető iskola tulajdonát képezendik s így a növendékek által minden szorgidő végével az illető vallás-tanító kezéhez visszaszolgáltatandó. El-

várom végül azt is, hogy címzettek a segédkönyvek tényleges kiosztásáról s általában a vallásoktatás kívánt sikere érdekében teendő intézkedésekről engemet koronkint értesíteni, kedves kötelességüknek tartandják.

Istennek megszentelő kegyelme kísérvé jóakarátú törekvéseinket. Kolozsvárt, 1886. szeptember 8-án.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Ad. 1338—1886. sz. püsp. körlevélhez.

KIMUTATÁS

az egyes egyházmegyékbe és püspöki vizsgálat alatti egyházközségekbe, kiosztás végett, kiküldött könyvecskék számáról.

Sorszám	Egyházmegyék és püspöki vizsgálat alatti egyházközségek	Énekes-könyv	Konfirmációi káté	Uj-szövetségi könyvecskék
1	Vajda-hunyadi egyházmegye	45	40	200
2	Gyulafehérvári	30	30	100
3	Nagy-enyedi	50	100	500
4	Szilágy-szónoki	200	100	1000
5	Deési	100	100	500
6	Széki	100	100	500
7	Marosi	200	100	1000
8	Küküllői	100	100	400
9	Udvarhelyszéki	150	200	1000
10	Erdővidéki	50	50	150
11	Sepsii	100	100	300
12	Orbai	50	50	150
13	Kézdi	50	50	150
14	Sz.-udvarhelyi egyházközség	20	40	200
15	K.-vásárhelyi	50	—	200
16	M.-vásárhelyi	50	50	200
17	Makfalvi iskola	10	30	40
	Összesen	1355	1240	6590

Megjegyzés. A fönnebbi kimutatásban nem jelzett egyházmegyékből és püsp. vizsgálat alatti egyházközségekből nem érkeztek be felterjesztések az 1093—1886. sz. körlevélre.

Megelőzőleg kiosztatott: az o.-láposi ref. tanulók között 25 drb. konfirmációi káté és 25 drb. uj-szövetségi könyvecske; a Barcaság vidékén tanuló ref. gyermekek között 65 drb. konfirmációi káté és 65 drb. uj-szövetségi könyvecske; a fodorházi ref. tanulók között 5 drb. énekes-könyv, 5 drb. konfirmációi káté és 5 drb. kis biblia; és végül a kolozsvári különféle népiskolákban tanuló ref. gyermekek között 400 drb. bibliai könyvecske és 5 drb. énekes könyv. Kolozsvárt, 1886. szeptember 12.

Szám 382—1886.

KÖRLEVÉL.

A küküllői ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától.

Szeretettel felhívom a küküllői ev. ref. egyházmegyei házassági törvényszék t. tagjait, hogy a folyó évi szeptember 30-án d. e. 9 órakor D.-Szentmártonban tartandó h. t. ülésen megjelenni sziveskedjenek.

Továbbá felhívom a t. lelkész fiaikat, mint az iskolaszékek elnökeit arra is, hogy az iskolaszékekkel egyetértve, hassanak oda, hogy a hol még e körlevél olvasásakor az iskolák nem állítottak be, legkésőbb október 1-én mindenütt kezdessék meg az iskolai tanítás és az iskolai tanítás kezdetéről a szokásos hivatalos jelentést hozzám terjesztésük be. V.-Gálfalva, szept. 12-én, 1886.

Kovács Elek,
küküllői ref. esperes.

Sz. 1295—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett kajántói egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma:

1. Központi segély 30 frt. o. é.
2. Minden háztól 15 liter gabona. (50 ház.)
3. Pénzfizetés minden háztól 1 frt. o. é.
4. Tanításért mindenik tanulótl 1 frt. o. é. és 15 lit. gabona (30—35 tank.), ismétlőktől 40 kr.
5. Temetés 40 kr. búcsúztatóval 1 frt. o. é.
6. Egy hold 240 □ öl tagosított szántó, melyet az egyházközség mivel és egy hold 46 □ öl tagosított kaszáló haszonélvezete.
7. Két marhára legeltetési jog.
8. A közös erdőből egy félurbéres telek után járó rész.
9. Lakház kerttel.

Pályázati határnap f. évi szeptember hó 30-dika. Folyamodványok nt. Szakács István esperes aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, 1886. szeptember 7-én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 957—1886.

A deési ref. egyházmegyéből.

Alóli, hivatalosan hívom meg az őszi egyházmegyei közgyűlésre, Deésre — october 5-én, délelőtt 9 órára a méltóságos, tekintetes gondnok urakat, a tiszteletes urakat, a tanító urakat és általuk a méltóságos és tekintetes képviselő urakat.

Az államsegélyhez a folyamodványokat kérem, mint szintén a névkönyvi adatokat. Doboka, 1886. szeptember 11-én.

Nagy Lajos,
esperes.

Sz. 748—1886.

Felhívás a v.-hunyadi ref. egyházmegye t. lelképásztoraihoz!

1. Sziveskedjenek a névkönyvi adatokat f. hó 25-éig beküldeni.

2. Azon pár egyházközség t. lelképásztorait, honnan az 1885-re esedékes orsz. közalapot tárgyzó illetékek mind e mai napig be nem küldettek, felkérem azok befizetésére; s ennek beküldése utolsó határnapjául f. hó 30-át tűzöm ki.

3. A „Prot. Közlöny“ nt. szerkesztője által fölvetett papi értekezlet eszméjét; ugyszintén az újból életre támasztandó Prédikátori Tárt melegen ajánlom t. paptársaim figyelmébe. Az első illetőleg tanácskozhatni s esetleg szervezkedhetnek az őszi közgyűlés alkalmával, — utóbbira nézve kérem azokat, kik az előfizetők sorába lépni óhajtanak, ez iránti szándékukat velem f. hó 25-éig közölni ne terheltesse.

4. Kötelességemnek tartom, a tanév beálltával, felhívni t. lelkészársaimat, hogy úgy a felekezeti, mint állami, avagy községi, stb. iskolákban a ref. tankötelesek oktatását kiváló gondjuknak tekintsék, mert ez az egyetlen módja annak, hogy egyházunk úgy számban, mint erőben, biztosan gyarapodjék.

5. Az e. m. vizsgáló bizottság hátszegvidéki ref. egyházközségeink megvizsgálása végett f. hó 29-én fog kiszállni.

Szives üdvözléssel levén a tiszt. uraknak, Tordos, 1886. szeptember 10-én.

atyafi szolgatársuk.
Bartha Lajos,
ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. SZEPTEMBER 23.

38. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 firt, félévre 3 firt., negyedévre 1 firt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A német catholicismus és a jézsuiták.

Németország világi katolicusai nagy gyűlést tartottak múlt hó két utolsó napjain Boroszlóban. Ez a kongressus (mely az e fajta nagy gyűlések 33-ika volt), több okból megérdemli figyelmünket. Első sorban azért, mert delegált tagjai száma többre rug 1100-nál, kikhez csatlakoztak Olaszország, Hollandia, Svédország és az Egyesült-Államok képviselői. A német delegátusok legnagyobb részt a klerikális érzelmű világiakból teltek ki, soraikban a német társadalom legjelentékenyebb elemeivel, a birodalmi törvényhozó testület centrumának oly kiváló alakjaival, mint Windthorst, Heermann és társaik. E körülménynél fogva, a kongressus szabad és sokszor szenvedélyes tanácskozásai és határozatai a jelenkori catholicismus legfeltűnőbb jelenségei közé tartoznak.

A tanácskozás kétféle gyűlésben folyt: nyílt és zárt ülésekben. Ez utóbbiakban a szakbizottságok működtek, s gyakorlati javaslatokat tettek a bel és kül-missiók, irgalmas intézetek, iparos-, munkás- és tanuló-egyesületek ügyében, stb.

A nyilvános ülések, melyek több mint 6000 hallgató jelenlétében folytak le, szintén érdekes kérdéseket tárgyaltak, s határozataik közül különösen hármat találunk figyelemre méltónak. Első az, hogy a kormánynál, parlamenti és szabad társulatok útján, minden módon sürgeti, hogy a birodalom nem-német lakosai között, legkivált lengyel Schleswigben és Elzászban az oktatást minden gyermek a maga anyanyelvén kapja. Windthorst e részben a hallgatóság szünni nem akaró helyeslése és tapsai között ígérte meg, hogy a győzelem reményében, egész erejével fölveti és vita tárgyává teszi e kérdést a parlament legközelebbi ülészakában.

Nem kevésbé érdekes volt a szeptember 2-ki nyilvános ülés, melyen több ezerre menő hallga-

tóság jelenlétében a szociális kérdésnek az egyházhoz való viszonya tárgyalatott. Az ügy előadója, a nagy gyűlés titkára, Hitze volt, a bajor képviselőház tagja. Program-beszédének nevezetes pontja az, melyben Bismarck herceg állam-szocialismusát a maga teljességében elfogadja. „Védőtörvényeket akarunk, mondá szónok, a munkások részére, s közegésségügyi törvényeket a gyárakban. A kötelező segély-egyletek intézményét követeljük az elszerűtlenségtől, a beteg és elaggott munkások számára. Azt akarjuk, hogy a munkaórák kevesebb legyenek, hogy az állam a rendes munkanapot megszabja, s a vasárnapi munkaszünetet kényszer-eszközökkel is fogatosítsa. A jeles Pressensé, ki ez ülésekről egyik tekintélyes francia folyóiratban tett jelentést, azt jegyzi meg e szavakra, hogy a katolicus párt soha sem nyújtott eddigelé ily támaszt az állam-szocialismusként. Csak hogy, ennek a támogatásnak szónok árat szabott, azt tudni illik hogy az egyháznak teljesen szabad kéz engedtesse a munkásosztály vezetésében; hogy legyen joga, őket tanuló és egészen a maga elvei szerint vezethető nyájnak tekinteni. „Hadd történjék minden munkás-egyesület alakulása, így végzé beszédét a szónok, az oltár zsámolyánál, az összes harangok zúgása mellett, teljes egyházi pompával és a legjobb egyházi szónok beszéde kíséretében.“ „És ez a szónok, úgy gondolom, jézsuita lesz.“

Ebben a szellemben intézett Windthorst az utolsó napi nyilvános gyűlésen a kath. munkás-egyesület jelenvolt nagy számu tagjaihoz beszédet, melyben a férfiakat és nőket sorban intette, hogy maradjanak hűvek az egyházhoz s ígéri, hogy ügyüket a parlamentben támogatni fogja, valameddig nekik az állam minden okszerű reformot megad. A szónok (most már nem tudni hányadikszor) hangsúlyozta hallgatói előtt, hogy ő maga is munkás, holott a vele kezét szorító munkások bizonyosan észrevették, hogy van egy

kis különbség a szónok keze és az ő fölcserpezett kezük között.

Ugyanezen nap egyéb nevezetes határozatokat is hoztak, melyekben erélyes hangon követelik az iskolai, s általában az ifjúsági irodalom megtisztítását. Minden nemű erkölcsi támogatást ígértek azoknak az egyesületeknek, melyeknek hivatala az egyetemi oktatás antikatholikus tudománya ellen sikra szállani.

Mindezekről eltekintve, a száműzött szerzetesek visszahívása, s különösen a jezsuita-rend helyreállítása ügye volt az a kérdés, melynek megvitatása alkalmával a gyűlés lelkesedése tetőpontra jutott. Windthorst ez ügyben is nagy beszédet tartván, kimondotta, hogy „meggyőződése szerint, az a törvény, mely az országból a szerzeteseket kiűzte, a legsúlyosabb és legveszélyesebb része a májusi, 1872-ki, vészes törvényhozásnak, mert megfosztotta a katolikus népet legjobb támaszaitól.“ „Adjátok vissza nekünk a szerzeteseket, mondá, és többé nem lesz szükségünk törvényekre a társadalmi kérdésekben! Mi a status ante bellum-ot akarjuk teljesen visszanyerni, s bár e részben sok még az akadály, mert a tárgyalások Berlin és Róma között folynak, mégis első gondunk legyen, sürgetni a szerzetesek visszahívását. Kérem hallgatóimat, hogy hazatértük után oly lelkesedést fejtsenek ki e szent ügyben, minőnek e gyűlésen feltűnő tanujelét adták. Minden válaszával alkalmával tegyék a képviselőjelölt egyik kötelességévé a jezsuiták visszahívására vonatkozó működést.“

Sajátszerű, hogy a német katolikusok és a jezsuiták közt létrejött eme solidaritás csak az utolsó tizenöt év műve. Azelőtt, a német főpapság szelleme egészen más volt. Hiszen, a vatikani zsinat alkalmával a német püspökök egy szívvvel ellene voltak a szeplőtelen fogantatás dogmájának s e részben a többség nem adta fel álláspontját. Döllinger, ki már akkor ugyanazon nézeteket vallotta, melyeket ma vall, a nélkül, hogy heretikusnak tekintették volna, s Hoefele, a mainzi püspök, ki éppen akkor fejezte be a zsinatok történelme e nagy művét, ezt a hatalmas romboló gépet, mely a jezsuiták Civita catholica tanítványait ostromolta: a liberalis catholicismus jeles képviselői voltak.

Ennek a szabadelvű és tudományos szellemnek konskripcióját, eltűnését s a reakció fölleve-

nedését jelenti az, midőn a boroszlói kongresszus, a német püspökség jóváhagyásával, a jezsuitákat a catholicismus igazi képviselőinek nyilvánítja.

Tagadhatatlan, hogy a jezsuita-rend szelleme nem változott; ők ma is azok, kik voltak, midőn Pascal halhatatlan nyilait lövelte rájuk: a zabolátlan ultramontanismus hivei. A mi a jelenkori katolikusokban fenkölt szellem számba jött, mind az halálos ellenségük volt, és mégis sikerült, az egyházban uralomra jutniok; beteges ájtatosságukat rátukmálniok; s vallásos és társadalmi fogalmaikat az általuk inspirált encyklikák útján szentesíttetniök. Ime, így ásták meg ők eltorzított és meghamisított vallásukkal a tétongó űrt az újkori társadalom és a vallás közt.

Mint Lacordaire írta 1847-ben belső barátjának, Foisset-nak: „a jezsuitáknak vannak nézeteik, érdekeik, eljárásaik, hóbortjaik, melyekért az egyház nem vállalhatja felelősséget. Abból a solidaritásból, melybe minket velök juttatni akarnak, az egyházra csak gyűlölet és szerencsétlenség hármolhat, még pedig sokkal nagyobb, mint a minő Gioberti és Pascal könyve alapján, rája száradott.“

A kongresszus ebben a kérdésben nyilván tulment azon a határon, melyen belől az államtársaság nyugalma s békéje nyugszik. E lépésre motivumot, kétség kívül, az a nem régiben (juli 12.) kiadott pápai breve adta, melyben XIII-ik Leó a jezsuita-rendet ünnepélyesen megerősítvén, elődeinek minden ellenkező irányu határozatait eltörli. E breve nemcsak rehabilitálja a rendet, hanem szentesíti annak az egyházban való kiváltságos helyzetét — papiron; s hogy ez a rendelkezés az életbe is átmenjen, éppen a végre bontotta ki Windthorst a reakció zászlaját.

És ha most, ez a „csupa idegből és tüzből“ álló katolikus képviselő, azt hirdeti Boroszlóban, hogy csak akkor szabad Németország katolikusainak megnyugodniok, ha az ezelőtt 13 évvel kiűzött legutolsó jezsuita is visszatért ezt nagyon szépen megköszönik ugyan neki a jezsuiták, kiknek egyike (pater Rive), 1872-ben azt mondotta volt, hogy „útra kelünk; de zsebünkben a térítijegy“ ámde, aligha szemet húnny e mozgalommal szemben az állam, melynek abszolút joga van, ily nagy veszély ellen védekezni, s kitiltani oly társaságot, mely szakadatlan konspirációt szítana az ő intézményei ellen, nemcsak bevallott

elveivel, hanem meg-megújuló cselszövényeivel is.

Hogy is jellemezte volt csak De Maistre a jézsuitákat Sándor cárnak? „Nincs hasznosabb császári felségednek, mint oly emberek társasága, kik halálos ellenségei mindannak, a mitől felséged félhet. Nem hiszem, hogy ennél jobb óvszert találhatnánk. Ez a társaság oly házi kutya, melynek ugyancsak jó gondját viselje. Ha nem akarja engedni, hogy a tolvajt megmarják, az az ön dolga; de engedje, hadd cirkáljanak háza körül, s hadd költsek fel, mikor épen szükségesek.”

Azt hiszszük, hogy sem a német birodalomnak, sem a mai társadalomnak teljességgel nincs szüksége ily házörzőre. Majd csak megvédi magát ellenségei ellen jézsuita had nélkül is.

Felméri Lajos.

Papi értekezleti körök.

III.

Nem szabad elfelednünk, hogy a lelkész gyakorlati működésének, ha sikerhez akar jutni, nem szabad pusztán utánzó, betanult forrásokból állnia, sablonszerű eljárásá fajulnia, hanem tervszerű, öntudatos életnyilatkozat képpen kell annak jelentkeznie. Azonban, ez csak úgy lehetséges, ha gyökereit mélyen bocsátja a tudományos ismeretek talajába, megszűnés nélkül vesz táplálékot az eszmék bőven ömlő forrásaiból, az elvek magaslatainak tiszta légköréből. „Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való”; veszendőbe megy, elsatnyul, hatástalanná, sőt gyakran visszatéttszést okozó torzalakká válik a lelkészi munkásság, ha a tudomány felfrissítő, életadó nedve tőle megvonatik. Láthatjuk, tapasztalhatjuk, hogy ez éltető nedv kiszáradásával, maga a lelkész, a kath. vagy keleti egyházban, miként zsugorodik össze, vagy törpül alá csupa hókus-pókus-liturgussá, a prot. egyházban pedig, még rosszabb valamivé, t. i. lelketlen beszélőgéppé, néhány jól, rosszul betanult prédikáció ismétlésének körfutásában haladván egész élete.

A mondottakból következik, hogy a meglévő, vagy alkotandó liturgiai formákat és cselekvényeket az evangélium szellemének, a lélektan és esztétika elveinek világosságába kell helyezni, ama szellem és elvek mértékével mérlegelni. Fel kell használnunk a múltnak ide tartozó alkotásait, tanulmányunk tárgyává tenni azokat az énekeket, imákat, ágendákat, melyeket élénk és erőteljes vallásos élet korszakai hoztak létre, mert azok, nagy értékű tartalmuknál fogva, a jelenben szándékolt javításoknál és alkotásoknál sok tekintetben irányadókul szolgálhatnak. Ily építési alap nélkül, munkásságunk a liturgiai téren csak elvtelen ide-oda kapkodás leendő, alkotásaink izléstelen, káros és boszantó fércművek.

A lelkipásztori gondozás eljárásai sem nélkülözhetik az elvszerűség alapját. Elengedhetetlen követelmény, hogy biztos lélektani elvek, a népelet, a meglévő szük-

ségek, az adott viszonyok tiszta ismerete s ez ismeret alapján kifejtett helyes tapintat vezessék a papot pásztori gondozása munkájában; különben, igen könnyen megtörténhetik, hogy munkája eredménytelen lesz, sőt károsná válik. A lelkész papi látogatásai a családoknál és tanácsosztogatásai, tapintat nélkül végezve, tolakodás színében tűnhetnek fel s ennél fogva csak ellenszenvet ébresztenek; a szegények, ügyefogyottak gyámolítása céljából tett, de józan számítás és alapos megfontolás nélkül tett lépései, holmi pityergő szánakozás beteges érzelmeit ébreszthetik fel s tehetik uralkodóvá a hívek között a mi által a henyesség, a dologtalanság számára dúsán tenyésztő melegágyat készítene. Ilyen áberrációk ugyan nálunk, tudomra, még nem fordultak elő; magyar fajunknál a fánátikus hév és túláradozó érzélgősség hibái nem egy könnyen juthatnak uralomra.

Prédikációink színvonalát a mostaninál sokkal magasabbra kell emelnünk föl, a mai idők követelményének színvonalára. Nem azt értem ez alatt, hogy olyféle korszerű beszédeket mondjunk, melyek nem egyebek, mint a divatos elméletek uszályhordozói, hanem a melyek a beteges, bomladozott társadalomnak tudjanak segítő kezet, gyógyító orvosságot nyújtani; tudjanak újrateremtői lenni az avult világnak, mint voltak az apostoli korszak és a reformáció idejének prédikációi. Ide azonban tudomány kell, a legfőbb tudomány: az örök igazságok tudománya. Ideje volna már, ez igazságok látására lehatolnunk valahára az evangélium lelkéhez, mélységeihez. A kulcsot e mélységekhez ott találjuk, midőn így szól az idéző: „Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek én pedig azt mondom Ideje volna, hogy a világ a maga üdvét ne keresse tovább is a csupa törvényszerűség álláspontján, mert, mint Pál apostol oly mély bölcsességgel mondja: „a törvény cselekedetéből senki meg nem igazulhat.” Ideje volna, hogy az emberi tettek megítélésénél, ne az említett szempont legyen irányadónk, mint volt az úr ellenségeinél, a farizeusoknál, kik megszürték a szűnyogot, elnyelték a tevét. Oh! a mai keresztyénység sem jár el másképpen: elítéli azt, a ki ügyetlenségből valamelyik illemszabály ellen vét örökre megbélyegzi azt, a kit bűnéért bírói ítélet marasztal el, holott bár helyes és szükséges, hogy a bűnöst fegyelmező vessző sújtsa, de azért joga a keresztyéni szeretet enyhítő csöppjeihez épen marad: hiszen, Krisztus senkit el nem zárt szerető szívetől; hiszen, az egyes ember bűnéért bizonyos fokig az egész társadalom felelős, a mennyiben engedte kifejleni, magyra nőni az egyesnél a mindenikünkben meglévő bűnnek csiráját. A keresztyénység még mindig a farizeusi törvényszerűség álláspontján foglal helyet, a tevét nyeli el, midőn leborulva, hódol a furlangos gonoszságnak, ha ez elég ügyes volt, a büntetőtörvénykönyv paragrafusaiába belé nem ütközve, fényes, világi előnyöket érni el. Ideje volna! Ideje volna, társadalmi életelvünk tenni az evangélium szempontját, mely szerint, saját emelkedésünket, jóllétünket minden egyes embertársunk emelkedésében tudnók látni és keresni. Hisz, ezen álláspont elfoglalását már a közönséges eszélyesség is

ajánlja. Hiszen, ha ez álláspont tanácsai szerint rendezkedett volna be a társadalom, soha sem fejlődhettek volna ki ama nehéz szociális bajok, melyek a legcivilizáltabb országok sok százados intézményeit, vívmányait elsöpréssel fenyegetik.

Tudományra van tehát szükségünk, ha azt akarjuk, hogy prédikációink hatás nélkül ne maradjanak: sőt a fáradt, zaklatott, békesség nélküli világnak békét, nyugalmat eszközölni, képesek legyenek. Tudomány: az evangélium valódi tudományával kell ékesítenünk a mi beszédeinket, de ezt a tudományt csak sok más nemű tudomány: felkészülten tudjuk megszerezni, s helyesen felhasználni és alkalmazni; azért mentől nagyobb jártasságot kell szereznünk a szép és hasznos ismeretek egész világában.

De hogy jövök rá, hogy folyton tudományról beszéljek, midőn cikkem címe arra utalna, hogy inkább szervezkedési szabályokról elmélkedjem. Tán azt akarom, hogy azok a megalkotandó körök tudós akadémiákká legyenek? Ily tenhéjázó követelést, a mi szerény köreinkkel szemben, senki sem támaszthat. Vagy azt ohajtom, hogy ama körök megannyi teológiai szemináriumokká alakuljanak. Igenis, bizonyos mértékig, ezt ohajtom.

Azt ohajtom, hogy a teológiai tanfolyam bevégeződése után, vegyék kezükbe a lelkészek a továbbképzésmunkáját. Erre nagy szükség van. A pappá lett teológus ifjak, búcsút véve professoraiktól, elszakadva tanuló társaiktól, igen sokszor a tudományos foglalkozásnak is búcsút mondanak, oly helyen nyervén állomást, hol alantas műveltségű környezetük nem nagy ösztönül szolgál a további önképzésre. Ha betanulják az 52 prédikációt s a 3—4 ágendát, azt hiszik, hogy már eleget tudnak, mert környezetük ismeretfokához mérve, csakugyan sokat tudnak. Haladni tehát, nem igyekeznek, azért elmaradnak. A tanárt legalább az újabb tankönyvek megjelenése, az ügyvédet, a bírót az új meg új törvénycikkek, rendtartások folytonos tanulásra, gondolkodásra serkentik, azért a műveltség emelkedő színvonalán nem szoktak almaradni; de a lelkészt környezetük könnyen rusztifikálja. Sok szép tehetség gyepesedett be ekkint, sőt lett az unalomfűző pohár áldozatává. E bajon is segíthetnek a lelkészi körök: alkalmas közegek lehetnek erre. A tagok, összetett filléreikkel, könyvtárt állíthatnak, a szakjokra tartozó jobb műveket megszerezhetik. A képzetlenebb tagokkal való érintkezés a gyengébbekben is nemes ambíciót kelt, ösztönül szolgál a haladásra. Értekezések felolvasása, az ezekre tett bírálatok, a felmerülő, vagy előre kitűzött kérdések megvitatása oly szellemi légkört teremt, mely bőséges lelki tápot nyújtand a tagok mindenkinek. Így, a műveltségi színvonal emelkedésével papságunk önérzete, szellemi ereje a kellő fokra emelkedvén, azzá lehet és fog lenni, a mivé lennie kell: nép jóirányu haladásának tiszteletre méltó tényezőjévé.

Baló Sándor.

Az igazgató tanács nagy üléséből.

Kolozsvárt, 1886. szeptember 12-én.

Elnökölt: br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok úr ő mlgá. Jelen voltak: dr. Kolozsvári Sándor, elnökhelyet-

tes, Szász Gerő, közjegyző, Domokos Antal, dr. Kovács Ödön és Székely János, igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák József, pénztáros és Bodor Antal, titkár.

Az ülésen kívül előadott ügydarabok bejelentése és tussúl vétele után, titkár előterjesztésére bizottság neveztetik ki az egyházközségek vagyonáról vezetendő számadási mintázatoknak a közgyűlési határozat értelmében való egybeállítására.

A visai egyházközség temploma kijavításáról fölterjesztett költség-számítás megvizsgálásáról beadott szakvélemény elfogadtatván, közöltetett az egyházközséggel azon felhívással, hogy az építkezési költség fedezését mutassa ki, s mivel úgy a jelen esetben, mint számos tervrajz és költség-számítás felküldése alkalmával hiányosan szereltettek fel a kérvények, útasítottak az egyházhatóságok az újolag közzeendő 1791—885. sz. a. kibocsátott körrendelet pontos megtartására.

A lőrinc-révei módosított papi díjlevél, mely szerint a szalmás kepe — két kalangya, hat liter véka szemes búza arányában — megváltatott, a közgyűlés jóváhagyása fentartásával helybehagyatott, mivel a papi fizetés a 400 frt minimum becsértéket nem éri el felhivatik a kapudi egyház nyilatkozattételre, hogy a papi állomás üresedésbe jötte esetére, hajlandó-e társulni a lőrinc-révei egyházzal és ha igen, állapítsa meg az egyesülés módozatait.

A kudui templom építésére vonatkozólag a széki egyházmegye előjárósága jelentvén, hogy az építető bizottság, jöllehet az igazgató tanácstól azon megbízást vette, hogy ha a költségesebb 4300 frtnál többbe kerülő terv szerint való építésre elégséges fedezettel nem bír, azon esetben az egyszerűbb és csak 2573 frtra számított terv szerinti építést foganasítsa, 2282 frt fedezettel a költségesebb építést kezdte meg, s a régi templom anyagának teljes és a hívek által felajánlott anyagok nagy részét felhasználva, majdnem 500 frt készpénzt elkölthetve, csak az alapzatot rakatta le, s miután a hely színére kiszállott bizottság jelentése szerint még remény sem lehet arra, hogy a lerakott alapra emelendő templom költségei fedezhetők legyenek: a teendők iránt utasítást kér. A szakértői előterjesztés alapján az összes előiratok felküldése elrendeltetett, az építető bizottság néhai elnöke, gr. Bethlen Károly helyett gr. Bethlen Pál afia kéretik fel s felszólítottat az építető bizottság az iránt nyilatkozat tételre, hogy a lerakott alapzat egy része felhasználható-e az egyszerűbb terv szerint építendő templom alapzatául, stb.

A kebele-szentiványi lévitai díjlevél, mely a fizetés emelése mellett módosítva állíttatott ki továbbá a miklósfalvi lévita-énekvezéri és bikafalvi énekvezéri díjlevél, melyek a felekezeti iskolák megszüntetése folytán állíttattak ki: a közgyűlés jóváhagyása fentartásával helybehagyattak.

A moldova-oláhországi missióhoz tartozó pitesti egyházközség szőlőjének és pusztá belső telekrészének önkéntes árverésen leendő eladása megengedtetett azon feltétellel, ha előzetesen oly bízálmalt érdemlő vásárolni szándékozó jelentkezik, ki 200 frank ovadék letétele által biztosítja az egyházközséget, hogy a megtartandó önkéntes árverezésen legalább a becsértéket meg fogja ígérni.

Örvendetes tudásúl vétetett a marosi egyházmegye tanácsának azon jelentése, miszerint Csontos Olivér m.-vásárhelyi

üggyél 50 frtot adományozott a maros-kereszturi iskola és tanítói lak felépítése költségei fedezésére.

Kolozs-kalotai egyházmegye esperese felhivatik a patai anya- és boósi és karai főkegyházak tanköteles gyermekeinek

rendes népiskolai oktatásba részesítése céljából tájékozás nyújtása és az egyházmegye tanácsa útján javaslat tételre.

Ezekon kívül ellátott még kevésbé közérdekű számos ügydarab.

r. l.

T Á R C A.

A nápolyi gályákon.

(Folytatás)

Legkeserűbb volt azonban minden szenvedéseink közt, hogy ők minket a pápista istentiszteletre kényszerítettek. „Minthogy tudták, hogy nekünk az ők istentiszteletük nem tetszik, hogy mi attól borzadunk, azért, Kellio jezsuita parancsára, nem másképp, mint szuronyokkal és puskákkal felfegyverzett katonákkal jöttek, mintha ellenség ellen mentek volna, hogy minket ily módon kényszerítsenek, hogy vasárnap és az ők ünnep- és böjt napjaikon gyülekezeteikben megjelenjünk; a mi velünk nemcsak olyankor történt, midőn elzárva ültünk, hanem olyankor is, midőn a legnehezebb munkáva voltunk elfoglalva, mert nem minden ünnepnapjaikon szokás félbeszakítani a munkát. A katonák e végre a fogházba jöven, közülünk senki sem akarta a felhívásra őket követni; hanem ők maguk voltak kénytelenek, oda bejönni, úgy a tisztek, mint a közkatonák, és úgy rendre mindeniket onnan iszonyú puskadöfések, rettentő ütések, és azon felül rugdosás és ráncigálás által kibúzni, vagy taszítani. Oly iszonyúan ütöttek, hogy az embert néha, a puskadöfés ereje által, az első kaputól a másodikig, mely a téren állott, dobták oda.”

Miután kihoztak is, inkább leültünk, vagy egymáshoz támaszkodtunk, nem akarván tovább menni; „esküvén, sőt megfogadván, hogy készebbek vagyunk, a legszélsőbb kegyetlenséget eltűrni, mint szabad akarattal egy oly babonás és isten által gyűlölt istentiszteletet hallgatni és nézni. Kik a földre ültek, azokat sokszor hajuknál fogva hurcolták tovább, a kik pedig állottak, a katonák rettentő döfésai által lettek tovább taszigálva. „Igen, a kényszerített előrehaladás sokszor nem volt egyéb, mint folytonos esés és felállás és tovább taszítás.” „Midőn ők minket valahogy a templom kapujáig lökdöstek, odaállottunk egy oszlophoz, vagy a falhoz és lemondva életünkéről, minden percben vártuk a halált. Ott is küzdöttek és vívtak velünk, és sokszor betaszítottak, vagy húztak minket a templom belsejébe, úgy, hogy ők ott semmi tiszteletet sem tettek, csupán vívtak. „Mert mihielyt ők minket betaszítottak, mi rögtön visszatértünk és a templom csarnokának falai megé húzódtunk; és így a velünk való hiában való küzdelemmel telt el az ők istentiszteletük.”

„A mint mi végre, hosszú idő után tapasztaltuk, hogy a fegyveres katonák könnyű szerrel kihozhatnak minket a börtönből, kijöttünk rögtön, a mint hívtak, de azon szilárd szándékkal, hogy mihielyt minket valami hallatlanra kényszerítnek, nyilván, az egész sokaság előtt, az utcán, vagy a templom kapujában, mutatjuk meg, hogy mi az ők meg nem engedett istentiszteletét elátkozva, minden kegyetlen ütéseiket, sőt, ha Istennek úgy tetszik, magát a halált is eltűrjük.”

Ezen kívül, nagy félelmet kellett kiállanunk a processiók miatt, midőn a szentséget körülhordozták, mert mindig azon

helyen mentek keresztül, hol mi dolgoztunk, hogy ellenünk, kik vonakodtunk a meg nem engedett tiszteletuntatást és imádást végrehajtani, annál inkább dühönglhessenek. A katonák ütésekkel akartak minket térdeplésre kényszeríteni. „Nem tettek különbséget sem öreg, sem fiatal között, nem néztek sem a főre, sem a karokra, sem a test egyéb részeire. És az ütésekre nem annyira pálcákat, mint fegyvereket, szuronyt és puskát használtak. Addig vertek minket puskáikkal, míg azok egyszerre darabokra törtek így törték el rajtunk sokszor szuronyaikat is. Sőt, nem szüntek meg, minket addig verni, míg mi, mint levágásra szánt állatok, a földre le nem estünk. és aztán úgy tarkán, kéken és véresen hagytak ott feküdni.” Ily alkalommal az ütések következtében halt meg Szentpéteri Márton, Vivári János és Steller Tamás.

A többi fogházakban való testvéreknek is kijutott a nyomoruságból. A berencsi erősségben levőket is megfosztották pénzüktől és ruháiktól, és bár nem kellett annyit dolgozniok, sokat szenvedtek börtöneik sötétségétől. Kapuvár és Sárvár erősségeiben szintén terhes munkákkal voltak terhelve. Az eberhárdi erősségben, melynek tulajdonosa az érsek volt, folytonosan nemcsak terhes munkákkal, hanem erős verésekkel is kínozták őket. Maga az érsek személyesen borzasztólag ütötte, verte őket, mint ezt Farkoldi Dániel, egy ref. pap, tanusította. Szomorú hírként jött hozzánk, hogy itt egy ember, a kínzásoktól elgyötörve, hitét változtatta. Komárom várában szintén nehéz munkákkal voltak kínozva. Egy reformátust, a kit azzal vádoltak, hogy a lutheránusok miatta nem teljesítik kívánságukat, különzárvá, hosszú ideig egy bűdös börtönben tartották. „Ezt és még más kettőt, az augsburgi hitvallomást tartó testvérek közül, megerősített az isteni könyörületesség az ellenpártiak minden szándékai ellen.” De 17. lutheránus, nagyrészt tudós, híres férfiak, bár mindjárt a fogság elején aláírt, addig nem bocsátott szabadon, míg vallását el nem változtatta. „És elesésük jutalmául kaptak az ellenpárttól némelyek ötven forintot, mások, személyük jelentősége szerint, valamivel kevesebbet; mint ez az eseteknek saját vallomásukból látszik.

„Tíz az ily módon beszenyezett lelkekből, szeptember havában, midőn őket szabadon eresztették és kiveztették Komáromból, a mi szemeink elé hoztak a melléjük adott kísérettel Leopoldstadtbba, a végre, hogy mi is az ők elijesztő és gonosz példájukat követnők. De mi olyan feleletet adtunk mind a követelőző ellenpártiaknak, mind a botránkoztató elesetteknek, a melyekre méltók valának.”

3. A gályákra hurcolás.

Miután az ellenpártiak látták, hogy a nyomorgatások siker nélkül maradnak, elhatározták végre gályákra küldetésünket. Először is a Komáromban még fenmaradt három testvért hozták el Leopoldstadtbba, és azután, 1675. március 18-án,

naplemente után, midőn még munkában voltunk, ránk jöttek a spanyol király segítségére szánt katonák és kivezettek minket, összesen 36-ot, Leopoldstadtból. Két öreg ember, kik az utazásra alkalmatlanok voltak, visszamaradt a fogságban.

Schutwiennél még öt testvérünket találtuk. Idáig paraszt szekereken hoztak, „de a további szárazföldi utat kénytelenek voltunk, gyalog tenni meg, és pedig annak egy részét mindkét lábunkon néhány hónapig vasláncokkal megterhelve, és aztán Capracottaig, közel Isarniához, Nápolytól néhány napi járó földre, csak egyik lábunkon; és így üttek minket különféle kerülő úton, névszerint Moravián, Ausztrián, felső és alsó Steiermarkon és Carniolián keresztül, kimondhatlan sanyaruságok közt, először Isztria Trieszt nevű városába, az adriai tenger mellett.”

„Ugyane nap, névszerint 1675. április 6-ikán, a mint mi fáradtan és kimerülve és alig tudva lélekezni, e helyre érkezünk, mintegy két órával azután, az előváros egy bűdös istállójában a kísérő csapatok tisztjei kiraboltak a kevés pénzből, mit mi még Magyarországon kaptunk volt, titkos előrelátás folytán a mieinktől, a mi mindennapi fentartásunkra, hasonlóképen ruháinkból, főkép a jobbakból, jöllehet, ilyen kirablást már Magyarországon is többször kellett kiállanunk; és hajuszaink és hosszú szakálaink, nemzetünk e természeti ékességei, levágása által megbecstelenítettek; és azután, a következő nap, reggel hét órakor, erősen kényszerítettek, hogy a német katonák közt vállaljunk szolgálatot.” Mint mondták, csak e feltétel alatt kerülhetjük ki a gályákra hurcoltatást. E kényszerítés titlegekkel is volt társítva.

Midőn mi lelki hivatalunkat meggondolva, nem akartunk engedni a kényszerítésnek, hajóra raktak a katonákkal együtt április 8-ikán és Pescarinál tettek ki partra, mely város már a spanyol király fenhatósága alá tartozik. „És innen üttek minket tovább naponkint, mint az állatokat, iszonyuan kifáradva, hezve, szomjazva, mezitláb, és kegyetlen ütésekkel úgy, hogy sokszor folyt a vérünk, részint az ütések miatt, részint a durva és egyenetlen kőutak miatt, és mindezt csak azért tették, hogy ellenfeleink kívánságának eleget tegyenek.”

Az öregeket sem kimélték ezek is ugyane fáradtságot kellett hogy kiállják. Sokszor ennünk sem adtak.

Végre, hat református testvért, kik az utazás fáradalmaitól kimerítve, nem tudtak tovább menni, kénytelenek voltak Theati fogházában hátrahagyni, kik közül négynek a lelkét ugyanazon helyen magához vette Isten, hogy a mártírság koronáját élvezzék az égből; két lutheránus testvér, ugyane fáradalmak következtében, dicső halált halt az úton, az egyik Capracotta mellett, a másik Aversánál; hárman, ugyancsak a lutheránusok közül, hogy az elviselhetetlen kegyetlenségeket kikerülhessék, Isernia mellett elbúva, elrejtőztek, de mi harmincan mindenféle nyomorúsággal megterhelve, és kimerítve, Nápolyba, Itália városába érkezünk.”

Nápoly utcáin végighurcolva, másnap, május 8-dikán, a spanyol király gályáira vittek. A vásár e két ellenségünk között néhány hónap mulva történt meg, mindegyikünkért 50 nápolyi dukátot, mint ezt Georgius Weltz tanúsítja. Ez történt velünk, azon 41-el, kik Leopoldstadtból, Komáromból és Berencsből jöttünk volt el.

Nem számítva minket, kik már gályákon ültünk, Sárvár és Kapuvár erősségeiből húszat vezettek ki még 1675. július 2-ikán, kik közül 13. református és 7. lutheránus volt. Ezek is hasonló sanyaruságokat kellett hogy szenvedjenek az úton. De a gályákra hurcoltatástól megszabadultak. Ugyanis, ezek közül először is öten megegyeztek a katonák vezetőjével ezer tallér váltságdíjba, azután a többi tizenöt is megegyezett ezeröttszáz tallér váltságdíjba.

(Folytatása következik)

Rákosi György.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Főtiszt. Szász Domokos püspök aa. folyó hó 24-én estve utazik S.-Sz.-Györgyre, Ilyefalvára, Brassóba és Hétfaluba. Hisszük, hogy a miket maga elébe tűzött, azokat siker fogja koronázni; mert biztosíték az a meleg, rokonszenves fogadtatás, mely csak őszinte, vallásos szívből származhatik és a melynek eszközeiről lapunkat tudósítják. Szíves meghívás következtében, püspök aát. lapunk szerkesztője is elkíséri Szent-Györgyig.

= Az ideai egyetemes konvent októbr. 18-ra hivott össze, Pápára. Töltünk egy kissé messze van; de a valódi buzgóság nem nézi a távolságot és mi készek vagyunk, meghozni minden áldozatot, ha általa szolgálhatunk oly magas feladatoknak, melyek előttünk állanak.

= Nincs elveszve Lengyelország! A legnagyobb lelki örömmel vesszük a tudósításokat, hogy a Papi értekezleti körök“ érdekében írott cikkünk egyházmegyéinkben élénk érdeklődésre talált, és minden felé rokonszenves viszhangot keltett. Ugy az esperesek, mint a jobbak és törekvők buzognak az eszme megvalósításán és meggyőződtek, hogy kizárólag ezek lehetnek a kovász, mely fölfrisíti és életre kelti a szűnnyadó erőket. A sepsii egyházmegye derék esperese októbr. 25-re hívta össze a legelső „Lelkipásztori értekezletet,” melyen elméleti felolvasást Vén Mihály bikfalvi, a gyakorlati lelkipásztorkodás valamely fontosabb ágáról értekezést tartani pedig Kiss Lajos, étfalvi pap aai. kértettek fel. Így-így atyámfiai férfiak! Ha tizenkét egyszerű férfit, az apostolok, képesek voltak új arcot adni a világnak, mert érezték lelkükben a szentlélek meglelevenítő lehetőségét: mi, ötszázán, ne tehetnénk valamit, ha felébredünk mély álmunkból; ha érezzük a felelősségnek súlyát, melyet vállainkra rakott nem csak anyaszentegyházunk, hanem az előre haladott idők szelleme, mely szárnyat kölcsönöz annak, ki megérti; de eltapossa azt, ki a pocsolyában tengeti nyomorult életét, mint a béka. Az idők szelleme elől kitérni, nem lehet: szegénység, alárendelt helyzet, szűk kepe, mind csak kibeszélés, köpenyeg. Papok vagyunk; protestans papok: vagy cselekszünk, munkálkodunk a becsület, és isten nevében; vagy meggyalázottan elveszünk, meghalunk, és sirunk felett bezárul az örökkévalóság, melyet prédikálván, hazugoknak bizonyítottuk magunkat. Előre, isten nevében!

= Örömmel jelenthetjük, hogy a theologus ifjak, tápintézete is átadott rendeltetésének f. hó 19-én. Az eredetileg 50 személyre tervezett együttevés 53 theologusra terjesztetett ki. A két szobából álló étteremben 10 asztal várta felterítve az ifjakat. Az elhelyezkedés után, dr. Kovács Ödön

tanár pár szóval üdvözölve az ifjakat, emelkedett imát mondott, melynek végeztével kezdődött az evés. Pompás ebéd volt. Az ifjuság nevében, a harmadik fogásnál ifjusági elnök: Elekes László, III-ad éves theol. mondott köszönetet a táp-intézet létrehozóinak és indítványozta, hogy a főtiszteletű püspök urnak, mint ez eszme kezdedményezőjének köszönő távirat küldessék. Nem tehetjük, hogy dr. Kovács Ödön és Keresztes József tanár uraknak is köszönetet ne mondjunk, kik fáradságukat még azzal a szivességgel is tetézték, hogy az első ebéd alkalmával pincéikből 20 liter bort bocsátottak az ifjuság rendelkezésére. N.-Enyeden, 1886. szeptember hó 19-kén. Elekes László.

— Bárány Kemény György, maros-tordavármegyei főispán jubileuma folyó hó 19-én tartatott meg Tordán oly ünnepélyességek között, melyek fényesen bizonyították, hogy mekkora szeretetben, és minő őszinte tiszteltben áll a derék főúr mindazok előtt, kik meghajolni tudnak az igazánczi hazaszeretet, a kötelesség-tudás, és ama gyöngéd modor előtt, mely párosítani tudja a szigort azzal a tapintattal, mely emel, buzdít és lelkesít. A politikai hatóságok tisztelgésével, szerencsekívánataival foglalkozni, nem tartozik lapunk hatáskörébe; de nem mellőzhetjük, hogy a n.-enyedi ev. ref. egyházmegye papsága és gondnoki kara is kedves kötelességének tartotta, üdvözölni azt a férfit, ki vallásos buzgóságának annyi jelét adta ékesenszóló tettekben. Az egyházmegyei testületet főtiszt. püspök aa. vezette, ki őszinte örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy kifejezze elismerését és tiszteletét oly érdemek iránt, melyek mentől ritkábbak, annál méltóbbak arra, hogy halálra kötelezzenek és buzdítsák az ifjú nemzedéket a fellelő példák követésére.

— Az új-tátra-füredi reformatusok és lutheránusok a közelebbi időkben egyházzá alakultak és elhatárolták, hogy templomot építenek és a nyáron egy pár heti ott mulatása alkalmával, főtiszt. püspök Szász Domokos aát, nem csak az építkezés protectorává kérték föl, hanem egyszersmind arra is, hogy a jövő esztendőben elkészítendő templomot szentelje is föl. Főtiszt. püspök aa. a szives kérésnek nem csak engedett, hanem addig is egész hajlandósága, és meleg érdeklődése jelöl egy igen szép és értékes kelyhet ajándékozott az urvacsora szákramentomának kiszolgáltatása végett. és egy díszkötésű bibliát. Örömeinkre szolgál, szerencse-kívánatainkat fejezni ki a leendő új egyháznak és köszönetet mondani főtiszt. püspök aának, kinek buzgóságát, tettvágyát és áldozatkészségét nem korlátozzák a geographiai határok; ki ott van mindenütt, hol szolgálatot teljesíthet az erkölcsi, vallásos, egyházi és hazafias életnek. Ez többet ér ezer encykliká-nál!

— A moldva-oláhországi misszióhoz tartozó pitesti, ploesti, galaci, brailai és szász-kuti népiskolák részére a vallás- és közoktatástügyi miniszter 120 darab Gönci fali olvasó táblát; a föld öt része, Európa és Magyarország fali térképéből 5—5. példányt; 5. méter-mértékek fali tábláját; 150. ABC. olvasókönyvet; kézi és fali rajzminták és természetrajzi fali ábrákból 5—5. példányt; a Gáspár II., III., IV olvasó könyvéből, valamint Kiss „Magyarok történetéből“ és Nagy L. nyelvtani gyakorló könyvéből 100—100 példányt ajándékozott. Hát, a miniszter ezt igen jól és kötelességszerűleg

cselekedte, a miért különben halás köszönetünket fejezzük ki a nyilvánosság előtt. De bukuresti pap és h. misszionárius pap barátunk nagyon porul járt az ajándékkal, mert Bukurestben 45. franc vánot kellett a tanszerek kiváltásánál fizetni. Ez a vámháborúnak betudandó áldozat. Vajjon, ki téríti meg a szegény misszionáriusnak? Mert valakinek csakugyan meg kellene!

— Hát, bizony furcsa dolog ez! Köztudomásu, hogy Franciaországban a házasságok a „Code Napoleon“ értelmében polgári úton kötnek és felbonthatatlanok voltak. A köztársaság kormánya, azonban, elválási törvényt hozott és azt életbe is léptette. Most Rómából táviratozzák, hogy a szent inkvizíció kijelentette, hogy Franciaországban a bíróságok által kimondott minden házassági elválás, valamint a polgármesterek által elvált felek közt kötött házasság sem mis, és az ily bírák, illetőleg, polgármesterek halálos bűnben lesznek vétkekké. Hogy Franciaországban és Belgiumban e pápai kijelentés nagy izgatottságot keltett, az természetes. Mi is elmélkedhetünk felette, sőt meg is döbbenhetünk. Mert csakugyan furcsa világban élünk. A pápa ő szentsége (!) ma Franciaországot, holnap Belgiumot, azután Magyarországot boldogítja egy-egy encyklikával, melynek tartalma az: hogy lázadást hirdet az ország polgárai között, az ország törvényeivel szemben, és engedetlenséget. A szent (!) inkvizíció, lucas a non lucendo, szépen dolgozik. Mint ha azt akarná, hogy tápot adjon a forradalmároknak, mint ha azt remélné, hogy a zavarosban, a romok felett majd ő fog halászhatni. „Őrizkedjete majus idusától!“ Minden századnak vége nagy dolgokat hozott. E század gyorsan halad vége felé: ki tudja, mitől terhes; mit fog szülni? Annyi bizonyos, hogy az emberi szellem óriási fejlődése; az igazság győzedelmébe vetett reményünk meg nem csalhat és így, tán még örvendhetünk, hogy annyi ostobaságot követnek el, mert „opposita, juxta se posita, magis elucescunt.“

Szerkesztői nyiltposta.

— A szerkesztői felelősség csak a hatóságokkal szemben áll fen; de a cikkek íróinak jól kell állani azért, a mit írnak. Pál apostollal szólva: „mindenki magának áll, vagy esik!“ Ha valaki jól mond, övé az érdem; ha bolondot mond, azért nem vádolhatni a szerkesztőt. Meg kell cáfolni és a világ halad tovább a maga útján. Ha a szerkesztő izlése, gondolkodása nyerne kifejezést minden sorban, nagyon hamar egyhanguvá lenne bármely lap; mi ettől óvakodunk. A főbb dolgokban fentartjuk szabadságunkat; de egyebekben nem szeretjük a korlátokat.

— Battenberg Sándorról, meg Bismarck hercegről nem csak azért nem írunk, mert nem értünk a magas politikához; hanem azért, mert akkor nem volnánk egyházi, hanem politikai lap és akkor kauciót kellene letenni, vagy pedig egy kissé meg kellene barátkozni a tömlőccel. Ehhez nincs kedvünk.

— Lesz-e „Préd. Tár?“ Egy kérdéssel felelünk: lesz-e aratás? Lesz, ha szántunk, vetünk; ha munkálkodók leszünk. De ma már a csodákba nem hisz senki. A „papi értekezletektől“ sokat várunk Szégyenelnők, ha hiában való lenne oly sok remény és „oly szent akarat.“

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 1884—1886.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a nagy-enyedi egyházmegyébe kebelezett lőrincrévei IV-gyed osztályú egyházközség lelkészi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma a következő 1. Vajna-féle kamat 84 frt. 2. Tizednegyed kárpótlás 36 frt. 46 liter-véka elegy-gabona. 4. 18 liter-véka kukurica. Can. portio: I. osztályú szántó, 3 hold 1343 □ öl. II-od osztályú, 2 hold 578 □ öl; III-ad osztályú, 2 hold 1184 □ öl I. osztályú kaszáló 908 □ öl; III-ad osztályú hold 148 □ öl; III-ad osztályú legelő 6 hold 800 □ öl; I-ső osztályú káposztás 1131 □ öl; I-ső osztályú kert 494 □ öl udvar, jó lakházzal. 720 □ öl; 6. munka-tétel értéke 20 frt 7 Palást díj 5—10 frt; 8. a béli egyházból 10 frt.

Becsértéke 350 frt.

Pályázati határnap f. évi okt. 20. A folyamodványok nt. Hegedüs Lajos esperes afához küldendők Gerendre. Kolozsvárt, 1886. sept. 20.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök

Sz. 1888—1886.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett torboszlói IV-ed osztályú egyházközség papi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma, egyházhatósági becsülés szerint, 303 frt. 95 kr. ért.

Pályázati határnap f. évi october hó 15-dike. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos esperes aához Lukafalvára (u. p. Nyárádtő) küldendők. Kolozsvárt, 1886. september 20.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1848—1886.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a nagy-enyedi egyházmegyébe kebelezett m.-szentkirályi egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma a következő: 1. 20 kal. búza. 2. 20 veder must. 3. 28 frt pénz. 4. 20 véka kukurica. 5. 1 szekér széna. 6. 1 kurta öl kemény tűzfifa. 7. A községi nyil-osztáskor egy nyil ágfá. 8. Can. portio 4 hold, 85 □ öl I. II. III. oszt. szántó: 858 □ öl kaszáló: 159 □ öl szőlő, ugyanannyi pusztá szőlő. A folyamathan levő tagosítás befejeztével, a közhelyekből a törvényes jutalék. 9. Tandij 20—24 tanulótól à 40 kr. 10. Stola: temetésért 40 kr.

Az összes fizetés egyházmegyeyileg felvéve 162 frt kr. Tisztességes lakás kerttel és gazdasági épületekkel.

Pályázati határnap f. évi october 10. Folyamodványok nt. Hegedüs Lajos aához Gerendre küldendők. Kolozsvárt, 1886. september 19-én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Sz. 1809—1886.

Mindenki püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség t. Tanácsának és mindenik egyházmegye t. Esperesének.

Múlt évi october 26-ról 1791 szám alatt kelt körrendelettel utasítottuk egyházi hatóságainkat az iránt, hogy az egyházi építkezésekről készítendő tervrajzokat és költség-számításokat, midőn felülvizsgálás végett fölterjesztik, minő mellék-okmányokat csatoljanak kérvényükhöz a végett, hogy a műszaki felülvizsgálás szabályszerűen megejthető legyen.

Mivel ezen körrendelet számos esetben figyelmen kívül hagyatott, kényszerítve érz magát igazgató-tanácsunk egyházközségeink érdekében, ezen körrendeletnek ismételt, közzétételére, utasítani egyházközségeinket annak megtartására. Esperes afiát pedig figyelmeztetjük, hogy ha valamely egyházközség az egyházi építkezésről szóló tervrajzot és költség-számítást nem szerelné fel az alább ismételt körrendelet értelmében, a hiányt vagy pótolta ki az egyházközséggel, vagy önmaga pótolja ki, s csak a hiány kipótolása után terjeszse fel igazgató-tanácsunkhoz, mert a kellően fel nem szerelt felterjesztések egyszerűen vissza fognak küldetni, s az építkezés foganatosításának késleltetéséből eredhető károk a szabálytalanul eljáró közegeket fogja terhelni.

Az egyházi építkezésekről felülvizsgálás végett felterjesztendő tervrajzok és költség-számítások a következőleg felszerelendő kérvény mellett adandók be.

1. A terv készítője által „scalával,” vagy is a tervbe volt épület hosszát, szélességét, a szobák nagyságát feltüntető mérettel látható el.

2. Templom építését tárgyzó tervek felküldésekor a felterjesztésbe pontosan megírandó a lélek száma, mert a templom kiterjedésének arányban kell állani a lelkek számával annak megítéléséhez mindkét adat szükséges.

3. Midőn nem új építkezésről, hanem csak valamely épület kijavításáról van szó, az egyházközség gyűléséből felveendő, s felterjesztendő jegyzőkönyvbe a kijavítási munkák egyenkint és részletesen jelöltesse meg.

4. Minden költség számításához mellékelendő az építés helyéhez legközelebb fekvő város hatósága által a munkabérek és építési anyagok áráról kiállított hivatalos bizonyítvány.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának. Kolozsvárt. 1886. september 12-én tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök

Sz. 914—1886.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye általános papi értekezletet tart Székely-Udvarhelyen september 28-ik napján. Tárgyai Elnöki megnyitó beszéd. Fiók körök jegyzőkönyveinek tudomásul vétele. Egyesületi pénztárnok számadása. Egyesületi könyvtár számba vétele.

Tisztelt lelkész urakat szívesen megkérem az együtt működésre.

Az értekezlet befejezése után rendes házassági törvény-széket fogunk tartani. Bögöz, sept. 14. 1886.

Solymosi István,
ndv. ev. ref. egyházm. esperes.

Sz. 1870—1886.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a deési egyházmegyébe kebelezett domokosi egyházközség papi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: tisztességes lakás, kert és gazdasági épületeken kívül, 700 frtra van egyházhatóságilag becsülve, s így ez állomás másod osztályú.

Pályázati határnap f. évi october hónap 10-dike Folyamodványok nt. Nagy Lajos esperes aához Dobokára küldendők. Kolozsvárt, 1886. september 19 én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1886. SZEPTEMBER 30.

39. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A. theológiai tanárvizsgák.

Néhány héttel ezelőtt theológiai semináriumaink megbizottai, hosszasabban tartó alapos tanácskozás után, összes felekezeti lapjainkban egy tervezetet közöltek a theológiai szakvizsgák miképi berendezése és egyöntetűvé tétele felől. E tervezetet mi, mint theológiai szakképzésünk emelkedésének és tökéletesedésének szép reményekkel biztató zálogát, szivbeli örömmel üdvözljük.

E tervezet két első pontjában a papvizsgák berendezéséről szól. Elvileg mi e két első pont minden egyes tételét csak helyeselhethjük. A kápláni rendszer életbe léptetése, azonban, egyházkerületünkben bizonyára nagy anyagi akadályokba fog ütközni.

A mi a tervezet 3-ik pontját illeti, szükségesnek tartjuk, ezzel hosszasabban foglalkozni. Ebben a theológiai magántanárságról van szó. Mi pedig teljességgel nem tudjuk felfogni, mi célja, vagy gyakorlati haszna van ez intézmény felállításának? Talán, hogy leendő theológiai tanáraink a tanítási modort elsajátíthassák? Erre nézve a tervezethez csatolt hosszas indokolás is teljes bizonytalanságban hagy minket, valamint arra nézve is, hogy létezik anyagi lehetőség ez intézmény életbe léptetésére?

E pont alkotásánál a német licentiatusi vizsga berendezése szolgált mintául. Erre mutat a theológiai tudományok öt szakcsoportra felosztása is.

Azonban, kérdésbe tehetjük: a mi célszerű Németországon, célszerű-e az Magyarországon is? Bizonyára, nem mindig.

Vegyük csak a szóban forgó esetet. Németországon csaknem minden egyetemen van gazdagon dotált protestáns theológiai facultas. Magyarországon van öt anyagi nyomorral küzdő felekezeti seminarium. Németországon a privat-docenst tisztességes fizetéssel látják el, nálunk a fizetést még nem is merik emlegetni. Németor-

szágon a privat-docenst átlag 3—5 év alatt rendes professori állomásra hívja meg a számtalan egyetem közül valamelyik, a theológiának bármelyik szakcsoportjából tette is le az illető licentiatusi vizsgáját. Nálunk eltelik átlag 40—50 év, míg valamelyik tanszék megürül. Németországon a privat-docenseknek fentartása és előhaladása teljesen biztosítva van úgy, hogy azok a licentiatusi vizsga letétele után azonnal a legelőnyösebb házasságokat köthetik, míg nálunk a magántanárnak csak nagyon szomorú kilátásai lehetnének.

Fönnebbi okokból, a magántanárság életbe léptetését céltalannak véljük. Céltalannak tartjuk azt már csak azon okból is, mert állomás elnyerhetésének reménye nélkül bizonyára nagyon kevés fiatal ember vállalkoznék a költséges vizsga letételére. Céltalannak tartjuk azt azért is, mert az egyes tanszékek ritkán ürülven meg, csak ritkán és csak olyanok járulnának e szakcsoporti vizsgákhoz, kik már praedestinálva éreznék magukat a kiszemelt állásra. Így pedig a cél, theológiai szakképzésünk és irodalmunk fejlesztése, alig ha el lenne érve.

Másfelől, a theológiai tanári vizsgák behozatalát okvetlenül szükségesnek tartjuk. Csakhogy ennek, körülményeink kívánalma szerint, nem a német licentiatusi szakvizsgának, hanem a Hollandiában szokásos doctoratusi vizsgának kell lennie. Épen ezért, mi egész nagyságában magunkévá tesszük a tervezet indokolásában kimondott eszmét, hogy az államtól szereztessék meg a doctoratus adhatásának joga.

Főcél, melyet a theológiai tanárvizsgákról alkotandó törvénynél szemünk előtt kell tartanunk, magyar egyházi irodalmunk fejlesztése és függetlenítése kell hogy legyen. Épen ezért, arra kell igyekeznünk, hogy a vizsgát minél többen tegyék le, és épen ezért a vizsgának nem licentiatusi, hanem doctoratusi vizsgának kell lennie. Külön-

ben is, rendszerünk mellett, a privat-docensnek nem akadnának tanítványai, és a már említett okokból, a szakasopartbeli vizsgák behozatala nem hogy gyógyitná az egyházi irodalom pangását, hanem megörökítené azt. A doctorátusi vizsga letétele után ellenben, joga lenne az illetőnek a theológiai doctor-cim használatára és bármelyik megürült theológiai tanszék elfoglalására. Több pályázó közül az választatnék meg, ki az illető szakban irodalmi munkássága által leginkább kitűntette magát

Igy, az irodalmi munkásság levén a legfőbb kritérium, theológiai irodalmunk fejlődése rövid idő alatt nagy lendületet venne. Növekedvén a theológiai tanárok iránti igény, egyenlő arányban kellene növelni theológiai tanáraink fizetését is, hogy még a legfényesebb községekben levő papok is vágyjanak a theológiai tanárságra. Csak így nyerhetnők meg mindig a legjobb erőket. Így elérnők azt, hogy meglett és egyházi irodalmunkban nagyobb érdemeket szerzett papjaink lennének theológiai tanárokká, a mi az egészséges fejlődésnek legbiztosabb záloga lenne.

Azonban, az összes theológiai tanszékek száma is kevésre megy. Így kevés fiatal ember fogja csupán azokért a doctorátusi vizsgát letenni s a meglehetős fáradsággal járó önálló terjedelmes munkát megírni, s ez által theológiai irodalmunkat gyarapítani. Ezért, más előnyöket is kellene a doctorátusi vizsga letételével összekötni. Ki kellene törvényileg mondani, hogy legjobb első rangu egyházainkba fiatal emberek csak úgy pályázhatnak, ha a doctorátusi vizsgát leteszik: ezen esetben azonban, a candidáláskor ki nem hagyhatók, vagy a kihagyás elég okul szolgál a kandidáció megsemmisítésére.

Csak azon esetben, ha ez törvényileg kimondatik, remélem, theológiai irodalmunk felvirágzását. Külföldre menő ifjaink, kikről általában ki lehet mondani, hogy külföldön töltött idejük minden percét felhasználják saját kiképzésükre, (csak hogy legtöbbször nem lebegvén szemeik előtt egy határozott cél, erejüket igen elforgácsolják), elkészítenék külföldön létük alatt írásbeli munkájukat s haza jöve, letehetnék a szóbeli vizsgálatot. Az írásbeli megírására jó segédeszközöket nyújtának a külföldi nagyszerű könyvtárak. Hasonlókép, a külföldre nem menő, hanem idehaza káplánkodó, jó képzettségű fiatal emberek is káp-

lánságuk egy-két évét jobban fel nem használhatnák, mintha azalatt egy önálló munkát megírva, letennék a doctorátust. Legalább mindig volna egy magasabb cél is, mely felé törekedhetnék a fiatal ember a kitűnővel letett papvizsga után.

És végre, a meglett papok sem maradnának ki a játékból. Ezeknek nagyobb szabású irodalmi működés után, szóbeli nélkül, vagy nagyobb körű közhasznú gyakorlati működésért is adatnék a doctorátus és ezzel a jog theológiai tanárságra.

Az így keletkezett nemes verseny bizonyára üdvös gyümölcsöket teremne theológiai irodalmunk számára.

Rákosi György.

Püspöki egyházlátogatás.

A n.-szebeni egyházmegye történetkönyvében kitűnő betűkkel lesz följegyezve e folyó 1886 év szeptember havának 11, 12 és 13-ik napja. E napokon szeretett főpásztorunkat körünkben üdvözölhattuk s mint kedves vendégünket tisztelhattuk.

Ime, a főpásztor ígérését beváltotta, fölkereste az elhagyottakat, fölemelte az elesetteket, reményt öntött a reményt vesztett szívekbe s mindnyájunknak lelkében egy szebb jövőnek hajnalát deríté föl.

Főpásztorunknak tudomására jutván egy némely egyházunk állapotának tarthatatlan volta, a valósággal létező bajokról személyes meggyőződést szerzendő: elhatározta, hogy ezen veszélyektől környezett egyházközségeket meglátogatja. Ez okból indult el f. hó 11-én reggel főpásztori útjára, melynek történetét közölhetni, szerencsés vagyok.

Szombaton délben érkezett meg a főpásztor Balázsfalvára; az állomáson nt. Kelecsényi Károly esperes, ns. Szaláncz Lőrinc egyházmegyénk algondnoka és a helybeli lelkész által fogadtatva, kijelölt szállására hajtatott. Miután az egyház ügyeiről kellő felvilágosítást nyert, megtekintvén az egyháznak jó karban levő épületeit, tisztelgő láogatást tett a városban lakó erd. gör. kath. érseknél, Vancsa János ő nagyméltóságánál. E látogatás után Szaláncz Lőrinc algondnok ur fogatával Hosszuaszóra sietett.

Hosszuaszónak egész értelmisége, vallás- és nemzetkülönbség nélkül, fogadta a megérkező főpásztort, t. Szántó Sándor ügyvéd ur — rom. kath. — lakása levén a fogadási hely, s egyszersmind a ház ura, szíves házigazdája a püspöknek és kíséretének. Jó későre járt az idő, midőn a főpásztor búcsút mondvá jelenvoltaknak, nyugalomra tért.

Vasárnap kora reggel ismét útra kelt, hogy a látogatását leginkább szükségű Bolya-völgyi egyházközségekbe, ideje korán megérkezzék.

A hosszuaszó-bolyavölgyi útba esik Mikeszásza egyházközségünk is; bár ez egyház meglátogatása jelen alka-

lommal nem volt jelezve, mindazáltal a főpásztor egy kis pihenőt tartandó, itt is megállott, megtekintette templomunkat, valamint a róm. és gör. katolikusokét is, meg a papi lakot, s miután a látottak felett megelégedését nyilvánította, tovább folytatta útját.

Délelőtt 9 óra lehetett, midőn megkondultak a harangok s hirdették a főpásztor megérkezését Mihályfalvára. A község végén t. Timár Károly, egyházmegyei főgondnokunk, egy diszes közönség élén, meleg szavakban mondott az érkező főpásztornak „isten hozott“-at; a főpásztor válaszában arról győződött meg, azt a reményt nyújtotta, miszerint azokon a bajokon, melyeknek kiismerése céljából sietett e vidék látogatására, erejének, tehetségének, befolyásának mértéke szerint segíteni fog. A bemutatások megtörténte után, ngys. Elekes Pál úr, kuriai bíró, mint főpásztorunknak egykori tanulótlarsa, hívta meg a főpásztort és a jelen levőket házához reggelire. A ház urnője gazdagon megrakott asztallal várta a főpásztort s kíséretét. A pompás reggeli elköltése után, azon ígérettel hagyta el püspökünk ez egyházközséget, hogy még e nap folyamán, Bólyából visszatérő útjában fogja meglátogatni újólág.

Bólya községhez közeledett már a főpásztort vivő fogat, midőn ez egyházközség presbyteriuma élén Bólyai Gergely gondnokkal ült föl a községen kívül, várva a főpásztort; ki is megérkezvén, gondnok által meleg szavakban üdvözlötetett, főpásztorunk ama szavaira, hogy e szives, előzékeny fogadtatást vajjon képes lesz-e tettekben viszonzni: zajos éljenek felelték.

A községbe érkezve, a már nagy számra növekedett néptömegetől kísérve, haladt a menet, egykor a Tholdy grófok, jelenleg ngys. Maurer Béla úr zászlókkal földiszított kastélya felé. A kastély bejáratánál a házi úr lelkes beszéddel fogadta ohajtva várt vendégét, kérte, ne vonja meg jóindulatát e szegény, elhagyatott egyházközségtől, mely már-már az enyészlet szélén áll. Főtiszteletű püspökünk biztosítá válaszában jelenlevőket, hogy legfőbb kötelességének tekinti hazája, egyháza, nemzete érdekében mindent megtenni, mit azoknak felvirágoztatására üdvösnek ítél. E szavakat meg-megújuló „éljenek“ követték.

Ezután t. Kis Károly, n.-szebeni egyházközségünk főgondnoka, üdvözölte a főpásztort, mire üdvözölt szívélyes köszönetével felelt. Erre mozsarak dördültek el, s fölhangzott a Rákócy-induló örök szép zenéje, melynek hangjainál vonult be a valóban imposáns menet, a főpásztort lelkesen éltetve, az ősi kastély falai közé. Miután a főpásztor a helybeli róm. kath. és luth. lelkészek tisztelgését fogadta, föl kérte a jelenlevőket egy tartandó értekezletre. Az értekezletnek, mely főtiszteletű püspök úr elnökle alatt, egyházmegyei előjáróságunk és e vidék birtokosai részvételével tartatott meg, feladata volt, megoldani azt a kérdést: mily úton és minő eszközökkel lehetne e vidék magyarságát a már bekövetkezett eloláhosodástól megmenteni, az elpártoltakat visszaszerezni és megtartani őseinek nyelvében, hitében. Értekezletünk, e kérdés megoldásánál, tekintettel lévén az érdekelt közsé-

gek földrajzi fekvésére, népességére, vagyoni helyzetére, egyértelműleg a következő határozatot hozta:

Fájdalommal győződött meg értekezletünk azon elszomorító valóságról, miszerint e vidék magyarságának lelki gondozása, iskoláztatása a közelmúltban elhanyagoltatott s szomoruan tapasztalja e mulasztásoknak káros következményeit; ohajtja, hogy a múltban ejtett sebek gyorsan orvosoltassanak; e célból szükségesnek látja e vidéken egy körlelkészi állomás fölállítását Mihályfalva központtal, Bólyában és Sz.-Vessződön pedig jól berendezett iskola szervezését; a leendő körlelkész székhelyén végezné egyszersmind a gyermekek tanítását is, lelki gondozása alá az említett egyházakon kívül, az eddig is ezen egyházakhoz tartozó diasporák vonassanak be.

Már alkonyodni készült, midőn a főpásztor megköszönve a szives házigazdának kitüntető szives vendégszeretetét, búcsút mondottunk Bólya község népének.

Visszatérve Mihályfalvára, főpásztorunk megtekintette a paplakot és templomot; előbbinek egy iskolaszobával leendő kibővítését elrendelte; az utóbbi egyes részeinek javítását javasolta. A hívek az úr házában egybegyűlven ez alatt, szólott hozzájuk, szólott mindnyájunkhoz a főpásztor a szent szónoklat oly elragadó ékességével, melyet csak az úr választottjainak szent lelkétől ihletteknek ajkairól hallhatunk; beszéde végén istennek áldását esdve az egybegyűltekre, eltávozáuk istennek házából.

Vacsorára mihályfalvi birtokos, ngys. Eperjesi István úr házához valánk hivatalosak vacsora közben poharat emelt főpásztorunk mindazokért, kik e napi munkájában részvételükkel támogatták, közelebből pedig a szives házigazdára és kedves nejére emelte poharát, megköszönve a szívesseget, vendégszeretetet. Vacsora végétével, szép holdvilágos est lévén, főpásztorunk, öt tagból álló kíséretével, Sz.-Vessződre utazott át, hogy itt, ngys. Csongrádi Kálmán miniszteri titkár és birtokos urnak szívesen látott vendége legyen.

13-án reggel fölkereste főpásztorunk a templomot, annak csinoságáról megelégedéssel nyilatkozott azután kijelölte az építendő iskola helyét.

Miután búcsút mondott a ház urának és urnőjének, a nagy-selyki állomásra kocsizott, hogy visszatérjen édes otthonába, Kolozsvárra.

Ott mi is elbúcsúztunk szeretett főpásztorunktól, azon ohajtással: vajha istennek áldása kísérmé minden ily szent, magasztos célú munkájában! Istennek áldása nem is fog elmaradni, mert isten ügyének szegődött szolgálatába.

Putnoki Lajos.

Távoli hangok.

Ploest, szept. 1886.

Nagyfőtiszteletű szerkesztő úr!

Mióta alkalom adatott nekem, Krisztusnak evangéliumát hirdetni, folyton kiváló figyelemmel és meleg érdeklődéssel kísérem anyaszentegyházunk beléletének minden fontosabb mozzanatát, szellemi mozgalmait és fokozatos

előhaladását. Kiváló figyelemmel kísérem anyaszentegyházunk élén álló fáradhatlan és áldozatkész nagyjaink üdvös munkásságát, mely anyaszentegyházunk hathatós erősödését, anyagi és szellemi jóllétét munkálja. Élénk figyelemmel és lelki élvezettel olvasom a nagytiszteleted által új életet nyert „Prot. Közlöny“ hasábjait; várva-várom a szombatot, hogy éhező lelkem új szellemi táperőt nyerjen, s lelkem újra éled, szívem repes örömeiben, ha olykor-olykor anyaszentegyházunk felvirágoztatását, boldogságát célzó és elősegítő tetteket és intézkedéseket olvasok belőle. Ilyenkor mintegy szent tűzre gyulva, úgy szeretnék én is csekély tehetségemhez, s parányi erőmhez mértén, bár egy-egy homokszemet hordani anyaszentegyházunk nagy épületéhez.

Ez alkalommal is ily szent lángra gyulva, veszek magamnak alkalmat, hogy régi szándékomat valahára megvalósítsam. Régóta s több ízben akartam én már a „Prot. Közlöny“ szellemi támogatásában is részt venni, de mindannyiszor gyengének, bátortalannak éreztem magamat. Eddig habóztam, folyton ingadoztam, de most már „keveset gondolok azzal, ha ti töletek, vagy emberi ítéllettől ítéltem“ is, mert a szerkesztő szózata, s szent ügyünkért való készsége erőt és bátorságot öntött belém, s imé most, mint ujonc én is fegyvertl, illetőleg tollat ragadok kezembe.

És az ügy, miért ez alkalommal és először tollat fogtam, nem más, mint a nt. szerkesztő úr által felvetett és hitem szerint, édes mindnyájunk által melegen fogadott „Papi értekezletek“ ügye. Nincsenek szavaim, s ha vannak is, gyöngék, kifejezni azt az őszinte örömet, melylyel részemről ezt a mindnyájunkra nézve elhatározó befolyással, kiváló fontossággal, különösen pedig nagy szellemi előnnyel bíró eszmét fogadtam. Szóval, én a „Papi értekezletek“ felállítását úgy vallás-erkölcsi életünkre, mint tudományos fejlődésünkre nézve, elkerülhetetlen szükségesnek tartom.

Tapasztalásból szólok, ámbár még nincs esztendeje, hogy a főtiszt. püspök úr ajánlata, s a mélt. áll. ig. tanács megbízása folytán a romániai missió területén fekvő ploesti ev. reform. egyházközségben istenországa terjesztésén munkálkodom. És akkor is, midőn megkaptam kineveztetésemet, gyenge, tapasztalatlan voltomra gondolva; elgondolva azokat a nehézségeket és küzdelmeket, melyekkel a papi hivatal tövises pályáján minden valódi lelkésznek meg kell küzdenie: megvallom, hideg borzadály futott végig tagjaimon, szívem megremegett, s önkénytelenül sohajték fel az úr hajdani szolgájával: „oh, uram! ne küldj engem, ime, nem tudok szólni, mert gyermek vagyok én!“ Különös érzések foglalták el lelkemet, s gondolatokba merülve, sokáig elmerengtem; míg egyszer hirtelen feleszméltem, mintha az urnak szavát hallottam volna hangzani: „ne mond ezt: gyermek vagyok én, hanem valamire küldelek téged, elmenj ne félj, mert veled vagyok én, hogy megoltalmazalak téged.“ És lelkemben új erőt és bátorságot éreztem; éreztem, hogy elég erős leszek, megküzdeni a netalán előmbe gördülő akadályokkal és nehézségekkel. Azután, istennek segédelmét és szent

lelkének hathatós erejét még egyszer segítségül híván és hazám szerelmét mélyen szívembe zárván: útnak indultam, s most itt vagyok. Nemtőm megőrizett, hitem megtartott. Most pedig, mint az urnak egyik igénytelen szolgája „a nekem adatott ajándék szerint“ „rontok, gyomlállok, építek, plántállok“, vagyis, nem bibliai nyelven szólva, az isteni gondviselés által rám bízott feladatot lelkiismeretesen és hiven teljesítem.

Ah, de vajjon elmondhatom-e, és elmondhatjuk-e mindnyájan igazán, hogy a reánk bízottakat lelkiismeretesen és hiven végeztük el? Mert, bármily lelkiismeretesen és hiven teljesítsük is lelkeszi kötelességeinket, ha nem törekedünk, szerzett ismereteinket gyarapítani, azoknak körét szélesíteni, ha az iskolában nyert kiképeztesünket elégségesnek tartjuk, sőt ez által a tudományos fejlődés „netovábbját“ elértnek hiszszük: bizony, haszontalan szolgák vagyunk. Hiszen, az iskolában „az istennek nekünk adatott ajándéka szerint, csak fundamentumot vetettünk“, melyre az élet tapasztalás nagy iskolájában nekünk kell folytonosan és szorgalommal építenünk, ha a mai előrehaladott kor tudományos színvonalára akarunk emelkedni.

Egyébiránt, azt hiszem, hogy mindnyájan ismerjük ama régi közmondást: „a jó pap holtig tanul“, ismerjük, mert gyermekkorunkban mindnyájan megtanuljuk és egy egész hosszú éltén át, könnyelműen ajkainkon hordjuk, a nélkül, hogy annak valódi értelmét felfogni és a benne rejlő gondolatot gyakorlatilag kifejezni s megvalósítani, igyekeznénk. Pedig, hogy másokat taníthassunk, nekünk folytonosan tanulnunk, szerzett ismereteinket gazdagítanunk kell; haladnunk kell az idővel és korrallal, mert a világ kereke gyorsan torog, a tudomány sebesen halad előre, s ha mi csak egy kissé veszteglünk, észre sem vesszük, és messze hátra maradtunk. De nem csak a vallásra tartozó tudományokban kell gyarapodnunk, hanem még azokat is fel kell ölelnünk és segédeszközökül használnunk, melyek által az emberi nem jelen és jövő boldogságát előmozdíthatjuk, sikerrel munkálhatjuk. Mert a pusztá „szobatudósság“ nem elég, a pap nem lehet csak speculativ bölcsész, hanem szükséges, hogy praktikus tudós legyen; ne csak magunknak gyűjtsünk, hanem a megszerzett kincset igyekezzünk embertársaink hasznára fordítani, szükségéhez alkalmazni. Ezt méltán megvárja és követeli mindenki saját papjától.

Ezt követelte a nagy apostol is Timotheustól, midőn ezt rendelé el neki: „Ezekben gyakoroljad magadat, ezekben légy, hogy a te gyarapodásod nyilvánvaló legyen mindenek között. Gondot viselj magadról és a tudományról, maradj meg ezekben: mert ha ezt mívelened, mind te magadat megtartod, mind azokat, a kik téged hallgatandának.“ Csak azt akarom mondani, hogy „ideje van immár, nekünk az álomból fölserkennünk“ és haladnunk azon szép és magasztos cél felé, melyet idvezítőnk ezen parancsában tűzött élénk: „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes!“ A tudományos öntökéletesítés legyen minden papnak erkölcsi szent kötelessége!

Kartársi szeretettel és bizalommal kérlek fel azért titeket, a romániai missió területén működő szolgatársaimat: jertek, egyesüljünk, tömörüljünk, alakítsuk meg mi is „A papi értekezleteket“, öntökeletesítésünk intézeteit! Hiszen, mi is, bár „bár távol estünk, mint a levél“, ugyan azon édes anyának, az erdélyi ev. ref. anyaszentegyháznak vagyunk gyermekei. Hát mi siketek maradnánk-e az édes anya jóakaratu felhívására? Hát mi rosszabbak lennénk-e testvéreinknél? Mi ne követnők-e nemes példájukat? Hiszen, nekünk még nagyobb szükségünk van egymás tanácsára, segítségére, támogatására. Nekünk még szorosabb és bensőbb összeköttetésben kell lennünk, önfeláldozóbb készséggel és kitartással kell munkálodnunk, hogy hiveink kebeléből a honszeretet alvó szikráját teljesen kialudni, s a szendergő vallás-erkölcsi érzéseket teljesen megsemmisíteni, ne engedjük. Egyetértőleg, vállvetve, a ránk nehezedő terhket megosztva, tevékeny munkásságot kell kifejtelnünk, ha azt akarjuk, hogy missiói egyházainknak jövőjéért jóllétét, előhaladását és felvirulását valamennyire kilátásba helyezzük. Mindezekre nézve, multhatatlan szükséges mi közöttünk egy szoros kapocs, gyakoribb érintkezés egymással, szóval a „Papi értekezletek“ minél előbbi felállítását.

Nálunk ugyan, ez nem új eszme, meg volt ez már penditve rég. Sőt, a mint a „Prot. Közlöny“ XIV évfolyam 51-dik számában, egy az elődöm által irt közleményből olvashatni, ez eszme megvalósulására a bukaresti paplakon gyűlést is tartottak és itt a gyűlésben „ugy a kör megalakítására, mint annak céljaira nézve csakhamar megállapodásra jutottak.“ A „Romániai lelkész kör“ nevet nyert, s igen szép és magasztos célt tűzött maga elébe. De hogy e kör megalakulása után ténylegesen működött-e, vagy nem, azt én bizonyosan nem tudhatom; annyit azonban mondhatok, hogy születése után nem sokáig élt, hanem bevégezte pályafutását. Hogy e korai halálnak mi volt az oka, szintén nem tudhatom. Talán igen sok kötelezettséget vállalt magára, s kevés volt hozzá szellemi ereje: tudni, nem tudom, de sejtem. Ha ez volt a baj, most ettől nem félhetni többé, mert az előbbin lehet könnyíteni, az utóbbin pedig segítve van már, miután a jelenben több erővel rendelkezünk. Mig akkor ugyanis egész Romániában 4 lelkész volt, most 6 van: négy rendes és két segéd.

Kérlek ugyanazért, siessünk, ne vesztegessünk egy órát sem, minél előbb, annál jobb. Meg vagyok győződve a felől, hogy felhívásom rokonszenves viszhangra, s meleg pártfogásra akad mi közöttünk is. Igaz ugyan, hogy e tekintetben nem én lennék az illetékes, de miután „e téren mindenki hivatott“, úgy vélem, hogy nem veszik tőlem rossz neven, missiói paptársaim, hogy én vevém fel itt a zászlót és pedig nyiltan. Hogy miért tettem, az elsőt megmondtam az imént, a másodikat azért teszem, mivel így biztosabb kilátásba helyezem a talán majd egy egész egyházmegyévé leendő missiói egyházaink között a „Papi értekezletek“ megalakulását. Vajha, reménységem meg ne szegényitene!

Juhász Izidor
ploesti ref. lelkész.

Az igazgató tanács üléséből.

Kolozsvárt, 1886. szeptember 20 és 21-én.

Elnök: Főtt. Szász Domokos, püspök. Jelen voltak: Dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes. Szász Gerő, közjegyző. Dr. Jenei Viktor, Nagy László, Dr. Szász Béla, Székely János igazgató-tanácsosok. Parádi Kálmán, tanügyi előadó. Szabó Ádám, számvevő. Deák József, pénztárnok és Bodor Antal, titkár.

A nagyenyedi tanító-képezde igazgatója felterjesztvén 20 képezdei növendéknek rendes élelmezéssel és 10 növendéknek hetenkint négyszer ebéddel ellátása végett, Kiss Sándorné vállalkozóval kötött szerződvényt, mely szerint harminc napi élelmezésért 168 frt 75 kr. díj köttetett ki: a szerződvény helybehagyatott, azon módosítással, hogy ha a rendes szünidőközön kívül, rendkívüli okokból: mint elemi csapások, ragályos betegségek, stb. miatt a tanítás szünetelni fog, a szünetelés alatti időre élelmezési díj nem követelhető. A tanító-képezde fentartására megállapított 1530 frt költség a tanító-képezdei alap s a mennyiben az elégséges nem volna, a krajcáros élőtőke alapból kiutaltatott, s a krajcáros élőtőke évi jövedelméből, évi 500 frt a tanító-képezdei alap növelésére folyóvá tétetett.

Az enyedi kollegium új szárnyépületének felülvizsgálásáról felküldött felterjesztésből kitévén az, hogy a 95,000 frt előiránnyal engedélyezett építkezés költsége 104,461 frtra emelkedett, s azon felül, a még szükséges pótépitkezések 1443 frtot, és az építész által teljesített s szükségesnek talált több munkákért 724 frt jogos követelés támasztatott az előjáróság felelőtlétélre hivatott fel az iránt, hogy a megállapított tervtől és költségvetéstől való elterések engedélyezése végett miért nem tett a maga idejében jelentést, miképen fedezte a több-munkaköltséget és miképen fedezendi a még ki nem fizetett építési munkadíjakat?

A lozádi elaggott énekvezér-tanítónak tisztességes nyugodalomba helyezése engedélyeztetett végkielégítése iránt az egyházközség és a tanító között létrejött egység helybehagyatott.

Egyházkerületünk püspökségének Nagy-Enyeden volt részbirokanak 2000 frt eladási ára és ez évi kamatai befizettetvén vásárló nagyenyedi egyházközségünk által, az adás-vevési szerződvény helybehagyási záradékkal ellátva, elküldetett.

A generalis dictatura áttevén több egyházi hatóság által szegény egyházak segélyezésére beszolgáltatott adományokat, az illetők meghallgatása után, 6 frt a moldova-oláhországi missio és 17 frt 09 kr. a visai templom kijavítása költségére kiutaltatott,

A bodoni tanító kérést intézvén a Korda Mária alapítvány kamatainak folyóvá tétele végett: miután az alapítvány felekezeti iskolánkban a tanító megjutalmazására lett téve, esperes felvilágosítás nyújtásra hivatott fel az iránt, hogy a községi iskolába járó hitsorsos növendékeknek ki és hetenként hány órán át tanítja a vallást, és ki a vallásos énekeket?

Ellátatott ezen kívül még kevésbé közérdekű több ügydarab.

r. l.

T Á R C A

A nápolyi gályákon.

(Folytatás)

Az első ötből aztán dr. Csuzi Jakab, losonci ref. pap, elment Bécsbe (Wien) és ott Michael Zollikoffer segítségével kicsinálta a váltságdíjat. Azonban, négy társát még sem bocsátották szabadon. A többi tizenöt közül dr. Bereszászi István, hanvári ref. pap, ment el Veneziába és ott Nicolaus Zaffius segítségével kicsinálta a váltságdíj felét, de a katonák vezetője, bár biztosítva volt a másik felének megkapásáról is, mielőtt szabadon bocsátja a foglyokat nem bocsátotta azokat szabadon, hanem Triesztben nagyon szigorú fogságra vetette őket.

„Triesztből aztán, 1675. októberében, Buccariba szállítottak, egy tengeri erősségbe, mely a magyar király fenhatósága alatt áll, és ott, mint nekünk Nápolyba írták, és a mint tanuk is, kik nagyon jól voltak a dolgokról értesülve, elbeszélék, egy bizonyos büdös tisztátalansággal telt börtönbe zártak.“ E Buccariba szállítás azért történt, mert a veleneciek miatt nem tudták őket, mint akarták, Máltába vinni, hogy ott aztán gályákra szállítsák.

Néhány hónapi szenvedés után Buccariban többen ingadozni kezdtek és 1675. december 22-ikén az összes lutheránusok heten, és példájukat követve, három református is, letette hivatalát. Mi, meghallva ez esetet, a gályákról, 1676. február 9-ikén, egy erős intő levelet írtunk, de ők, még mielőtt e levelet kaphatták volna, egyuttal vallásukat is elváltoztatták. „De a többi református testvér, a legsötétebb börtön büdössége mellett is, tökéletes maradott. Ez utóbbiak közül öt, a hitet megtartva, élve megszabadult, három pedig a börtönben végezte be életét, és elnyerte a martírság koronáját.“

Visszatérve a magunk nyomoruságára, 1675. május 9-ikén, beírtak a gályarabok névjegyzékébe, s ez időtől fogva, nagyon sokat kellett szenvednünk. „Először is súlyosan nehezült reánk a szegénység maga, és aztán az éhség és a meztelenség; mert semmit sem kaptunk egyebet fentartásunkra, mint a mit naponta minden fogolynak adtak: kiszáritott kenyert (tweebak) és vizet. De egy idő múlva, egyes idegeinktől kaptunk némi segedehuet, s különösen sokszor segített rajtunk Georgius Weltz, ki testvérel, Philippus Weltzzel, minden harmadik nap meglátogatott minket, főleg szeptemberen elkezdve.

„Végre, néhány hónap eltelte után, kényszerítették minket, ha akartunk, ha nem, hogy a foglyok szokása szerint, testeinket utálatos ruhákkal fedjük, melyet nekünk munkánkra adtak, mert nem maradhattunk meztelenek; de lábaink meztelenek maradtak, a meddig őrjöinknek tetszett.“

„Kinjaink végre napról-napra inkább növekedtek. Mert, 1675. július 3-ikán, egyeseket közülünk, számra nézve hetet, Siciliába vittek a franciák ellen felfegyverzett gályákkal. Kik közül négyen ugyanazon év október 11-ikén, telve kín és fájdalommal, a nehéz ütések és hordozhatlan terhek miatt, a Clara nevű hajón visszatértek Nápolyba. A fennmaradtak közül egyik Syracusa mellett halt meg, a másik kettő pedig 1676. február 4-ikén tért vissza Nápoly kikötőjébe. De ezek közül is Tinkovic János, kevés nappal visszatérte után, meghalt.

Kik azonban Nápoly kikötőjében maradtak, azok is borzasztó munkákkal lettek megterhelve. „Mert kényszerítették, hogy mindenféle gerendákat, árbocokat és más e nemű dolgokat hordjunk az ácsok mellé; ha vastag hajóköteleket csináltak a gályák számára, nekünk is kellett azt csinálnunk, mint a többieknek.“

„A munkán kívül ki lettünk még meritve az állati könnyőreltelenségre mutató ütések által. Mert a tiszték és felügyelők csak azért jöttek hajóra, hogy folytonos ütések által, a hóhér munkáját végezzék. És a kegyetlen őrök a legcélszerűbb valamit sem tudták irtózatossággal ütések nélkül átadni.“

És a midőn eveztünk, vagy valamit dolgoztunk, kénytelenek voltunk, ruháinkat levetni, mint a többi foglyok, a hideg téli napokban is, hogy annál inkább féljünk a felügyelők vad kezeitől meztelen testünkön. Istentiszteletet nem tarthattunk, kivéve, hogy a terhes és egész napi munka alatt soha hajtásunkat istenhez küldöttük fel.

„Midőn mi az elbágyadásig és kimerülésig dolgoztunk is, és alvás után kíváncsotunk, a hely szűk volta és kényelmetlensége miatt nem tudtunk nyugodni.“ Mindent elbeszélni, a mit szenvedtünk, igen hosszúra nyúlta. Némi enyhítésünkre volt Georgius Weltz hűvő gondviselő jósága, „ki ezért örök dicsőretre méltó“, és azon sok levél, melyeket Nicolaus Zaffius orvos és a tudós Franciscus Burmannustól, valamint a melyeket Zürichből és más híres papok és professoroktól kaptunk.

Végre, 1675. november havában, midőn a holland flotta jönni akart, a felügyelők némileg szelidebben bántak velünk. „De azért nem tettek le kegyetlenségükről teljesen, és mindig készek voltak, ha alkalom kínálkozott, kegyetlenségüket és dühöket teljes mértékben éreztetni velünk.“

És míg így remény és kétség között ültünk, megérkezett 1675. december 18-ikán, Harsányi István és Ceglédi Péter Nápolyba, hogy mindkettő mellénk a gályákra vasaltassék. Az isteni gondviselés és Georgius Weltz kitartása azonban megakadályozta ezt úgy, hogy az ők lábaink soha sem lettek a gályákhoz láncolva.

4. A megszabadulás.

Miután a hollandusok követe a császári udvarnál, Hamel Bruininx, fényesen bebizonyította egy emlékiratban ártatlanságunkat és a hollandi állam de Ruiter admirált Itália e részébe küldötte által, és ez a flotta egy részével Nápoly kikötőjében horgonyzó al-admirált, Jan de Haan utasította, hogy a mi ügyünkben értekezzen a nápolyi spanyol alkirálylyal, marquis de los Velez-zel, nagy reményünk volt a szabadulásra. Mert, 1675. december 18-ikán, az al-admirál Jan de Haan Holland nápolyi consulával Cornelius Wandelen-nel elment az alkirályhoz, ki jó szókat adott a mi kiszabadításunkra nézve. Azonban, midőn Jan de Haan visszatért ismét admiráljához, minden reményünk el kezdett tűnni.

De az admirál de Ruiter (olv. Rajter), ki Holland által komolyan meg volt bízva, 1676. január 4-ikén, Stromlia és Calabria közül, levelet intézett az alkirályhoz „telve istenfélelem és erővel.“ Kevés idővel e levél megkapása után,

január 22-ikén, kinyilvánította az alkirály, hogy ő kész minket szabadon bocsátni.

Ez örömhírt legelőször is Holland consula hozta meg nekünk; azután jött az itáliai procureur több kegyes férfiak társaságában, és szintén biztosított minket arról. Jött Georgius Weltz, a mi jótevőnk is. „Maguk ellenpártiaink is, nyomorúságainknak részint szemlélői, részint kegyetlen okozói, látszólag örömmel és szerencse kívánatokkal adták tudtul nekünk e kegyelmet.”

(Folytatása következik)

Rákosi György.

KÜLÖNFÉLÉK.

== Főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. folyó hó 28-án estve, csupán érintve Kolozsvártt, S.-Szt.-Györgyöt, Hétfalut és Brassót megtáogatva, Budapestre utazott a domesticum-segély kiosztó bizottság ülésére. Folyó hó 24-én estvétől kezdve, úgy szólván, egy pillanatig sem nyugodott, hanem vagy vasúton, vagy kocsin utazott, beszélt, lelkesített, dolgokat igazított, feddett, vagy buzdított és most már a fővárosban védi szegény egyházaink és szűkölködő papjaink, tanítóink érdekeit, hogy egy pár nap múlva, ismét itthon folytassa halmozott teendőit. Hát bizony, e zaklatott, idegeket megfeszítő munkához olyan vasból való szervezet kell, a minővel Szász Domokos püspök aa. bir, és hozzá oly buzgóság, mely táplálékát a kötelesség-tudásból és kötelesség-teljesítésből meríti nagy bőséggel. Püspök aa. most tapasztalásból tudja és mindnyájunknak tisztelettel kell elismernünk, hogy „a ki püspökséget kíván, jó munkát, tömörkedő dolgot kíván.”

== A több napra tervezett püspöki látogatás, melyet főt. Szász Domokos aa. a k.-vásárhelyi és brassói egyházakra is kiterjeszteni óhajtott: a Budapestre való utazás miatt csupán a s.-szt.-györgyi püspöki vizsgálat alatt álló egyházra és Hétfalura terjeszthetett ki ez alkalommal. Módunkban lesz, bő és kimerítő tudósítást adni ez útról, mely a mellett, hogy célját teljesen elérte és áldásos nyomokat hagyott maga után, fényes tanubizonysága volt annak az őszinte tiszteletnek és szeretetnek, melylyel püspök aa. iránt úgy az egyházi, mint a világi hatóságok és a derék székely nép minden módon kimutatott. Barátai nem vagyunk a külsőségeknek és sok haszontalan parádénak, a hol aztán a tettek hátul, vagy egészen elmaradnak; de sokra becsüljük és fontos erkölcsi jelentőséget tulajdonítunk a belső érzelem és ragaszkodás oly nemű nyilvánulásának, mely soha sem feleli a célt, és a valódi érdemnek és tettvágyának, adja meg az erkölcsi elégtételt. Ily értelemben e rövid püspöki látogatás valódi diadalmenet volt. A földvári állomásnál már ott várt a s.-szt.-györgyi egyház derék főgondnoka, Kökössy Endre egy küldöttséggel, mely azután úgy nőtt, mint a lavina. Hidvégen, Arapatakon, Előpatakon, hol a sepsii egyházmegye esperese, főgondnoka, pap-sága csatlakozott a menethez, mindenütt a szeretet hangjain szólt a meleg ragaszkodás és egyházas buzgóság, hogy S.-Szent-Györgyön valódi és méltó megkoronázását találja. Ismételtük, bővebben fogunk e napokról megemlékezni; most csupán annyit, hogy a hol olyan férfiak állanak az egyházi ügyek élén, mint Kökössy Endre és Ujvárosi József főgond-

nok urak; hol Bodor Tivadar gondnok úr intézi a gymnasium ügyét; hol Császár Bálint buzog a szép és jó dolgokért: ott biztosak vagyunk, hogy a jó rend, virágzó előhaladás és minta egyházi élet fogja meghozni áldott gyümölcseit. Köszönet és meleg üdvözlés s.-szt.-györgyi egyházunknak és minden tagjának, hogy meleg szeretetével erről teljes biztosítékot nyújtott. Istennek áldása el nem maradhat.

== Nem feledkezhettünk meg kézdi-vásárhelyi virágzó egyházunkról, melynek egy nagy számu, diszes küldöttsége jelent meg S.-Szt.-Györgyön és Székely János, paptársunkkal élén bemutatta a meleg ragaszkodását főtiszt. püspök aa. iránt. Jól esett lelkünknek, látni e buzgóságot ott a keleti határszélen és önzetlen lelkesedést és melegséget a vallásos dolgok érdekében. Ugy-ugy, atyámfiai, férfiak! A ki az égre néz, az tán megbotolhatik, de el nem vesztheti hitét az örökkévaló dolgok szeretete felől; az istent hordozván lelkében, a menyországot meg fogja találni az igazság iránti hódolatban és ennek áldozván, szolgálatot teljesít hazájának és nemzetének. Fogadják készszenvedésünket a távolból; mert tudjuk, hogy meleg sziveket, férfiakat üdvözlünk.

== Örömmel jegyezzük föl, hogy a s.-szt.-györgyi püspöki látogatás alkalmával a főispán, mlgs. Pócsa József és alispán, mlgs. br. Apor Gábor urak főt. Szász Domokos aa. iránt többszörösen adták jelét kiváló figyelmüknek és őszintén vettek részt mind ama kitüntetésekben, melyek az egyszerű reformatus püspökben megtisztelték a hazafias törekvéseket. A köztisztviselőben álló ily közigazgatási férfiak, kik fölemelkedett szellemmel munkálkodnak mindnyájunk ügyeért, méltán részesülnek feltétlen bizalomban.

== Anyagi javakban szegény protestáns egyházunk, hogy helyiely-közzel mily dúsan kamatozó életökével rendelkezik: annak szép példáját mutatja fel a zilahi ref. egyházközség, midőn avult kinézésű és romladozott templomának és tornyának nagy mérvű kijavitása, mondhatni, teljes megújítása céljából oly áldozatot hoz, melyhez hasonlóval csak ritkán találkozunk. Ugyanis, a nevezett egyházközség képviselője, mult hó 2-án tartott gyűlésében, a hivek összesége óhajtatásához és akaratahoz képest, kimondotta, hogy a 17.710 forint 93 krban előirányzott építési költséget hat év alatt, rovatal utján, elő fogja állítani. E pénzügyi operáció nehéz munkájának élén t. Cell Benő ur áll, az egyházközségnek nem csak pro forma, hanem igazi szeretettel és áldozatkész-séggel gondoskodó főgondnoka, a ki a vezérletére bízott sergnek nem csupán szóval mondja: előre! hanem a legéke-sebb szónál szebb példájával buzdítja: felajánlván az összes építési költség 100%-ának saját vagyonából való fedezését, tehát, mintegy 1771 frt adományt. De a hivek serege sem marad hátra az áldozat hozatal terhéért és dicsőségéért. Még 6-ik és 7-ik bérfizető osztály félfizetéses alosztályába sorozott, tehát, a legcsekélyebb vagyonnal bíró egyháztagok is, évenként 1 frt 50 krt, és így hat év alatt, 7 frt 50 krt fizetnek a szent célra; a felsőbb osztályok megfelelőleg mind többet, többet úgy, hogy az első osztályu bérfizetők évi rovatala 15 frtra, tehát hat évi adománya 90 frtra megy. E lángoló buzgóság és áldozatkész-ség teljes elismerésünket, tiszteletünket érdemli ki, és azon óhajtatást kelti fel keblünkben vajha, ez a lelkesedés, buzgóság töltene be a hivek lelkét minde-nütt; vajha, a holt-tenger életet nyerne és szórna a gyógyító balzsamot! Ha csak szóval vagyunk a mester tanítványai, mindennél csekélyebbek vagyunk; míg így isten fiainak nevezettünk. Melegen üdvözljük zilahi egyházunkat.

== Nyilvános köszönet. T. Gödri János, m.-csávási ref. tanító ur, és felesége t. Xantus Erzsébet asszony, a pó-

kai ref. egyházközség templomára 3 vitorlát, haranglábja alá csinos gombot tettek, saját költségükön. Ez a nemes tett, melyet vallásos buzgóságuk és szülőföldjük iránti szeretetük jeléül miveltek, önmagában birja jutalmát; én a mellé a jótéteményben részesült gyülekezet hálás köszönetét csatolom, Póka, szept. 28. 1886. Teleki József, pókai ref. lelkész.

— **Halálozás.** m.-csaholyi ref. lelkészársunk, és egyh. megyei ülnök id. Rózsa Károly, életének 70-ik, papságának 42-ik évében, folyó hó 22-én bevégezte földi életét. Az urnak hűséges szolgája volt, követte az igazságot, az isteni szolgálatot, a hitet, a szeretetet, a békességes türelmet és a szelidséget. Szép család, gyermekek, unokák siratják gyászos elhunytát, kiknek fájdalmában részvételt osztunk. Áldás emlékére!

Adakozás.

Negyedik közlemény.

A hévizi ev. ref. egyház orgona alapja jaaára ujabban adakoztak:

Nt. Elekes Viktor úr a 155. sz. gyűjtőívén 1 frt. Mélt. Ugron János úr a 114. sz. gyűjtőívén Bögöztől 2 frt. Mélt. Xivkovic Emilné öngy. Miskolcra a 151. sz. gy.-ívén 5 frt. Mélt. báró Vay Lajos úr 149. sz. gy.-ívén Alsó-Zsolcáról 10 frt. Mélt. Horváth Mihály főispán úr Fogarashól az 54. sz. gy.-ívén Horváth Mihály 2 frt, Horváth Gyuláné, szül. báró Splényi Berta öngy. sága 1 frt, báró Győrffy Károlyné öngy. sága 50 kr., ifj. Horváth Mihály úr 50 kr., összesen 4 frt.

Nagys. Somogyi István főjegyző úr Segesvárról a 3. sz. gy.-ívén 1 frt. Mélt. gróf Bethlen Gyula úr Vajából a 109. sz. gy.-ívén gróf Bethlen Gyula 2 frt, nagys. Filep Kálmán úr 1 frt, Tavasz József, ref. lelkész úr 50 kr., összesen 3 frt. 50 kr. Nagy József, hévizi ref. lelkész gyűjtött: Gáspár József, gazdatiszt urtól Királyhalmán 5 frt, tek. Czirjek Emil állomásfőnök urtól 3 frt, Láposy Lajos úr Homorod 20 kr., Mihály János 50 kr., Balácsi Albert 50 kr., Nagy József 1 frt, Nagy Józsefné 1 frt, összesen 11 frt 20 kr. Nt. Sylveszter Domokos úr 183. sz. gy.-ívén Vizaknán: a vizaknai ev. ref. egyházközség 50 kr., S. D. 50 kr., összesen 1 frt. Mélt. gróf Haller János úr 200. sz. gy.-ívén njabban aláírtak: gróf Haller János Héviz 10 frt, gróf Haller Jánosné 10 frt, gróf Haller József ifjabb 2 frt 50 kr., gróf Haller Eugen ifj. 2 frt 50 kr., gróf Haller Pál 2 frt 50 kr., és gróf Haller János ifj. 2 frt 50 kr. összesen 30 frt. Ebből 10 frt a dologi kiadásokra menvén, így összesen 20 frt vétetett tisztán pénztárra.

Jelen közlemény főösszege 57 frt 70 kr., mely az utóbbi közleményben kimutatott 278 frt 53 kr-hoz adva, begyűlt eddig összesen az orgona-alap javára 336 frt 23 kr.

Fogadják a nemes szívű adakozók és gyűjtők egyházam nevében kifejezett legforróbb köszönetem. Héviz, 1886. szept. 23. Nagy József, ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 1348—1886.

Mindenik kollegium mlt. előjáróságának és az összes ref. iskolaszékek t. lelkészelnökeinek.

A közoktatási m. kir. miniszter ur f. év 16,460 szám alatt a Verédy Károly által több tanférfi közreműködésével „Paedagogiai encyclopaedia” cím alatt szerkesztett neveléstudományi szótárt (Bpest, 1886. Athenaeum r. társ. kiadása), különösen az iskolai könyvtárak számára való megszerzésre ajánlja.

Miről címzett hatóságaink oly megjegyzéssel értesítettek, hogy a kiadó Athenaeum részvénytársulat, azon esetben, ha közvetlenül tőle, a kir. tanfelügyelő útján, egyszerre több példány rendeltetik meg, minden példányt sinosan bekötte, 6 frt 80 kr. helyett 5 frtért számít.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának, Kolozsvárt, 1886. szept. 21-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök. mint elnök.

Sz. 2297—1886.

MEGHÍVÓ

A szil.-szőlőki ev. ref. egyházmegye méltóságos és tekintetes fő-, és algonduokait, t. paptársain, a világi és tanítói képviselő urak közül azokat, a kik egyszersmind Szilágymegye bizottsági tagjai: sziveskedjenek a f. évi október hó 4-re összehívott megyei diszülésre Zilahon mennél számosságban megjelenni, hogy abban az egyházmegye területileg is részt vehessen. Az ev. ref. egyház, melyet a nép ajka „magyar vallás”-nak is szokott nevezni, születésétől kezdve, mindig meleg érdekeltséggel vett részt s illetőleg a maga részéről is emelni igyekezett a magyar haza és nemzet alkotmányos ünnepeit. Ily alkotmányos ünnepe lesz a jelzet-helyen és időben Szilágymegyének is s hiszem, hogy vezetés sem alatt az egyházmegye fenjelzett férfiai készséggel hozzá fognak járlni az ünnepély emelésére.

Az idő rövidsége miatt külön meghívót közre nem bocsáthatván, ezen felhívásom hivatalos megkeresésnek kívánom tekintetni. Sz.-Somlyó, 1886. szept. 28. Nagy László, ev. ref. esperes.

1679—1886.

Az összes ref. iskolaszékek t. lelkészelnökeinek.

A közoktatási m. kir. miniszter ur f. év 30,353 sz. a. tudatja, hogy Szobi János nemesoroszi ref. néptanító részére, a lévai állami tanítóképzőben 1879-ben nyert, azon évi július 28-áról keltezett, XIV 7. anyakönyvi sorszámmal ellátott s időközben állítólag veszendőbe ment eredeti elemi népiskolai tanítói oklevélről, felsőbb tanhatósági engedéllyel, folyó 1886. évi július 19-én, az eredetinek száma alatt egy az eredetinek mindenben egyező másolat állíttatott ki.

Miről szives tudomásvétel végett a fencímzettek értesítettek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának, Kolozsvárt, 1886. szept. 21-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök. mint elnök.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a vajda-hunyadi egyházmegyébe kebelezett lozszádi egyházközség énekvezér-tanítói állomásra czennel pályázat hirdettetik.

Ez állomás javadalma: 300 o. é. frt az e. k. pénztárából. Failletmény címen 25 frt. vagy ennek megfelelő fa természetben. Öt év eltelté után az állomás javadalma 400 forint lesz.

Pályázati határnap f. évi október hó 30-ika. Folyamodványok nt. Bartha Lajos esperes ahoz Tordosra (u. p. Szászváros) küldendő, Kolozsvárt, 1886. szeptember 28-án.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.